

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допускається до захисту
Зав. кафедри міжнародних економічних відносин
І.М. Грабинський
« ____ » _____ 2022 р.

КУХАР ДАРИНА ОЛЕГІВНА

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Магістерська робота

Спеціальність 292 – Міжнародні економічні відносини (освітньо-професійна програма – «Міжнародний менеджмент»)

Науковий керівник:
доцент, кандидат економічних наук
Огінок Соломія Василівна

Львів – 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Історичні аспекти розвитку та теоретичні засади поняття санкції	6
1.1. Історичні аспекти розвитку та застосування санкційних заходів	6
1.2. Суть та особливості застосування санкцій	17
1.3. Основні напрямки накладання сучасних санкцій	25
2. Аналіз впливу санкцій країн світу на прикладі розвитку економіки Ірану	35
2.1. Хронологія застосування санкцій проти Ірану.....	35
2.2. Оцінка впливу санкцій на економіку Ірану	44
2.3. Прогнозування розвитку підсанкційної економіки при різних умовах санкціонування на прикладі Ірану	60
3. Перспективи розвитку економіки країн під впливом санкцій.....	75
3.1. Порівняння геополітичного впливу санкцій на підсанкційні країни світу у різні періоди часу.....	75
3.2. Вплив санкцій на економіку країн	83
3.3. Переваги та недоліки використання санкцій для врегулювання процесів у світовій економіці	90
Висновки	97
Список використаних джерел	101
Додатки.....	109

ВСТУП

Економічні санкції – це спосіб для урядів великих країн висловити своє несхвалення один одному або іншим державам, а також вплинути на них (тобто уряди) через невійськове втручання. Хоча війни коштують дорого – як економічно, так і політично, економічні санкції, як правило, є дещо менш відчутними, принаймні для країни, яка вводить санкції. Але для країни, яка підпадає під санкції, результати можуть бути величезними і довготривалими.

Втім у сучасному світі постає питання ефективності санкцій. Зараз питання санкцій стало одним з найактуальніших у економічному світі. З початку повномасштабного вторгнення Росії до України країни цивілізованого світу запроваджують все більше заходів проти агресора. Також у світі є певні країни, які роками є під впливом найрізноманітніших санкцій від інших держав та організацій.

Виникає дискусія – чи є ефективним такий спосіб боротьби з діями, що прямо порушують норми міжнародного права або якимось по іншому не влаштовують світову спільноту. Щоб зрозуміти суть цієї дискусії, треба детально дослідити виникнення санкцій, їх поняття та механізм дії, які санкції і за що зараз діють у світі та як саме економічно вони впливають на підсанкційні держави та держави, які санкції накладають. Так можна буде виділити переваги та недоліки застосування санкцій у світовій економіці.

Санкції зараз активно вивчаються науковцями з різних країн, це досить поширена тема. У 90-их та 2000-их роках вплив санкцій вивчали Дж. Ітон, М. Енгерс, Д. Кортрайт, Г. А. Лопес, Р. В. Конрой, Дж. Дашті-Гібсон, А. Тостенсен, Б. Булл. Серед сучасних дослідників можна виділити таких як: А. Гарріс, М. Паттілло, Б. Л. Сайкс, Б. Фрідман, Б. М. Гюбнер, Н. Малдер, Б. Редкліф, С. Голланд та інших. Серед українських дослідників є Т.А. Гусакова, О.Ю. Волкович, О. Скаско, І.Л. Могила, М.В. Буроменський, О.В. Буткевич, В.А. Василенко, Н.В. Камінська, М.А. Пожидаєва та інші. Втім, ще досить мало досліджень є на тему санкцій проти Росії, оскільки історія з ними, хоч і

триває з 2014 року, є досить не розкритою і буде розвиватися ще протягом певного часу. Тому варто вивчати дану проблему зараз, щоб у майбутньому бути більш готовими до змін на міжнародній арені, які ці санкції можуть спровокувати. Передбачити зміни допоможе аналіз історичного аспекту санкцій, а також аналіз санкцій проти країн, що знаходяться під ними вже досить тривалий проміжок часу.

Метою цієї магістерської роботи є вивчення ефекту санкцій на світову економіку на конкретних прикладах, визначення суті поняття і історичних аспектів розвитку санкцій, їх видів та механізму застосування, окреслення меж, у яких діють санкції у світі, а також визначення переваг та недоліків застосування санкцій. Так, ця робота загалом відповідає на запитання – «чи є економічні санкції ефективними?».

Завданнями магістерської роботи є:

- дослідити походження санкцій, механізми їх застосування впродовж історії, дослідити еволюцію санкційного тиску у ході історії;
- окреслити суть поняття санкцій;
- визначити основні види санкцій, виділивши власне економічні санкції;
- визначити механізми застосування санкцій у найвпливовіших країн та об'єднань: США, ЄС та ООН;
- визначити основні країни, проти яких вводяться санкції, та які країни та об'єднання користуються цим інструментом;
- здійснити аналіз впливу санкцій країн світу на прикладі розвитку економіки Ірану;
- провести економетричне дослідження, таким чином оцінивши вплив санкцій на економіку Ірану;
- спрогнозувати розвиток підсанкційної економіки при різних умовах санкціонування на прикладі Ірану;
- порівняти геополітичний вплив санкцій на підсанкційні країни світу у різні періоди часу;

- дослідити вплив санкцій на країни, які власне їх накладають;
- розробити список переваг та недоліків застосування санкцій у світовій економіці.

Об'єктом дослідження є власне санкції як інструмент політичного та економічного тиску на інші країни.

Предмет дослідження – це теоретичні аспекти міжнародних економічних санкцій, їхня історія, суть поняття, види, типи, механізми застосування, основні країни, які застосовують санкції, і проти яких вони застосовуються, дані про економічне становище Ірану, як підсанкційної країни, вплив санкцій на інші країни світу, міжнародну безпеку та міжнародні відносини загалом.

Методологічною базою даного дослідження є...

Ця робота дає теоретичне уявлення про санкції, як інструмент взаємодії, впливу і тиску на інші країни, дає оцінку впливу санкцій на економіку такої країни як Іран протягом усього періоду, що на неї накладають санкції. Окрім того, у дослідженні здійснене прогнозування розвитку економіки під санкціями, наведені приклади впливу санкцій на країни, що накладають санкцій, а також наведені переваги та недоліки використання санкцій як інструменту впливу на інші країни у міжнародній спільноті. Робота також дає короткий опис найважливіших санкцій, накладених відносно нещодавно і які досі діють і впливають на світовий порядок і взаємовідносини між державами. Вона окреслює масштаби санкцій накладених цивілізованим світом проти Росії, а також дає уявлення як саме вони можуть вплинути на неї та решту світу.

1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ САНКЦІЇ

Поняття «санкція» має багато різних значень, але у цій роботі варто зосередитися на значенні цього слова з точки зору міжнародного права, яке представлено у Великій Українській Енциклопедії [1]: санкція (лат. *sanctio* – непорушний закон, найсуворіша постанова) – у міжнародному праві – засоби примусового впливу, що застосовуються міжнародним співтовариством (міжнародними організаціями) до держави у разі порушення нею своїх міжнародних зобов'язань або норм міжнародного права.

Поява санкцій колись свідчила про зростання виразно ліберального підходу до світового конфлікту. Санкції змінили межу між війною та миром, створили нові способи картографування та маніпулювання структурою світової економіки, змінили уявлення лібералізму до примусу та змінили курс міжнародного права. Вони швидко схопилися як ідея, яку висунули політичні еліти, громадські асоціації та технічні експерти в найбільших демократичних країнах Європи, Великобританії та Франції, а також в Сполучених Штатах. Але тоді, як і зараз, санкції викликали опозицію. Від початку війни в 1914 році і до створення Організації Об'єднаних Націй у 1945 році, різноманітні інтернаціоналісти та їхні не менш різноманітні опоненти вели боротьбу щодо того, чи можна зробити безпечним без економічних санкцій.

1.1. Історичні аспекти розвитку та застосування санкційних заходів

Економічні санкції як явище не є новим поняттям у міжнародній дипломатії. Насправді воно досить давнє.

Перше зареєстроване застосування санкцій було в 432 році до нашої ери, коли Афінська імперія заборонила торговцям з Мегари відвідувати свої ринки, тим самим задушивши економіку міста-держави-конкурента [2].

У Америці до проголошення незалежності перші значні економічні санкції США набули форми бойкоту в 1765 році під час кризи, пов'язаної із Законом про гербові марки, за участю колоністів, які бойкотували англійські

товари у відповідь на ухвалення парламентом Закону про гербову печатку. Британський уряд у відповідь скасував той Закон у 1766 році, але пізніше ухвалив Закон Таунсенда, який наклав на колонії обов'язки виплачувати зарплату колоніальним губернаторам і суддям. Колоністи помстилися, знову ввівши бойкот проти англійських товарів, що в кінцевому підсумку призвело до Бостонського чаювання в грудні 1773 року.

Пізніше, у перші роки існування незалежної країни та в розпал наполеонівських воєн у Європі, економічні санкції стали важливим компонентом зовнішньої політики США. Між 1794 і 1809 роками Конгрес прийняв різні статuti, які наділяли президента повноваженнями щодо накладення ембарго на всі кораблі та судна в портах США, а також призупинення або обмеження торгівлі та комерційних відносин з іншими країнами. У 1807 році президент Томас Джефферсон спробував накласти торгове ембарго проти деяких країн, спеціально заборонивши кораблям США відправлятися до іноземних портів і заборонивши перевезення американських товарів суднами іноземних держав. Суворий характер ембарго викликав значну політичну опозицію всередині країни, що призвело до його скасування в 1809 році. У 1811 році напруга між американцями і британцями знову спалахнула, коли уряд Великобританії прийняв політику перехоплення американських кораблів у відкритому морі, які торгували з Францією, з якою Великобританія воювала. Уряд США у відповідь ввів повне ембарго проти Англії, що прискорило війну 1812 року.

Під час наполеонівських воєн англійці та французи використовували економічну блокаду в широких масштабах. Намір воюючих сторін у здійсненні економічної блокади був спрямований не стільки на знищення виробництва боєприпасів, скільки на спричинення комерційного розорення та дефіциту продовольства через порушення торгівлі. Британцям не вдалося досягти повної економічної ізоляції контрольованої Францією. Хоча британські санкції завдали великих економічних втрат континентальній

Європі, вони самі по собі були недостатніми, щоб вивести з ладу французьку економіку, яка була значною мірою самодостатньою щодо продуктів харчування та іншої сировини. Однак відносний успіх блокади та контролю торгівлі як британцями, так і французами під час війни передбачав більш широкі можливості використання економічного контролю та санкцій у майбутньому [3].

У дев'ятнадцятому столітті економічні санкції полягали також в тихоокеанських блокадах – блокадах, які передбачали розгортання військово-морських сил країною або коаліцією країн для зупинки комерційних відносин з певними портами чи узбережжями держави, з якою ці країни не перебували у стані війни. Хоча більшість морських блокад передбачали війни, тихоокеанські блокади (термін виник приблизно в 1850 році, щоб відрізнити ці блокади в рамках оголошеної війни від блокади між державами, юридично на мирних умовах) поступово розвивалися з часом як інструмент примусу. Такі блокади, як правило, ініціювали уряди, які були значно сильнішими у військовому відношенні, ніж у країни проти якої застосовувалися санкційні заходи. З боку країни, яка накладає санкції її дії мали виглядати правомірними.

Перша зареєстрована тихоокеанська блокада датується 1827 роком, коли під час боротьби Греції за незалежність від Туреччини, Великобританія, Франція та Росія поставили свій флот біля берегів Греції, щоб запобігти збільшенню кількості турецьких та єгипетських військ, які воювали в Греції. Хоча жодна з трьох великих держав не воювала з Туреччиною, і хоча їхнім флотам було наказано не стріляти, якщо турки не будуть нападати, союзні адмірали, очевидно, були сповнені рішучості форсувати битву з турецьким флотом. Хтось відкрив вогонь, і блокувальники відповіли, хоча й без оголошення війни. За чотири години в битві під Наваріно весь турецький і єгипетський флоти були потоплені, втративши десь понад 7000 чоловік. «Великі держави» не втратили жодного судна і менше 200 чоловік. Так закінчилася перша тихоокеанська блокада.

З 1827 року до початку Першої світової війни було розгорнуто 21 тихоокеанську блокаду. Зазвичай вони встановлювалися могутніми європейськими державами проти менших націй у Європі та народів, що розвиваються, у Латинській Америці та Азії [4].

Однак лише у 20 столітті використання економічних санкцій стало більш помітним.

Ліга Націй, а згодом і Організація Об'єднаних Націй, відігравали ключову роль у створенні санкцій проти країн на початку 20-го століття, часто ліниво вводили такі заходи щодо країн, на які вони хотіли тиснути, щоб ті виконували конкретні завдання зовнішньої політики. Куба, Іран, Лівія, Північна Корея, Сирія та В'єтнам – це ті країни, на які були накладені санкції [2].

Сьогодні економічні санкції зазвичай розглядаються як альтернатива війні. Але для більшості людей у міжвоєнний період економічна зброя була самою суттю тотальної війни. Початковим наміром створення економічної зброї було не використовувати її – економічні санкції мали бути формою стримування.

Санкції були описані в 1919 році президентом США Вудро Вільсоном як «щось більш грандіозне, ніж війна... Застосуйте цей економічний, мирний, безшумний, смертельний засіб, і не буде потреби застосовувати силу. Це жахливий засіб. Ніхто за межами бойкотованої держави не помре, але вони спричинять тиск, якому, на мій погляд, не може встояти жодна сучасна держава». [5]

У перше десятиліття існування Ліги інструмент, описаний Вільсоном, часто називали англійською «економічною зброєю». Під час Першої світової війни союзні та об'єднані держави на чолі з Великобританією та Францією розгорнули безпрецедентну економічну війну проти Німецької, Австро-Угорської та Османської імперій. Вони створили національні міністерства блокади та міжнародні комітети, щоб контролювати та переривати потоки

товарів, енергії, їжі та інформації своїм ворогам. Це був серйозний вплив на Центральну Європу та Близький Схід, де сотні тисяч померли від голоду та хвороб, а цивільне населення було винищено, що зробило блокаду такою потужною зброєю. Сьогодні, більше ніж через століття після Великої війни, ці заходи мають іншу, але більш відому назву: економічні санкції. [6]

Коли переможці Першої світової війни включили економічну зброю до статті 16 Пакту Ліги Націй, вони перетворили її з інституту воєнного часу на інститут мирного часу. Як і інші інноваційні аспекти роботи Ліги у сфері глобального економічного управління, охорони здоров'я у світі та міжнародної справедливості, санкції пережили саму організацію і продовжилися як частина Організації Об'єднаних Націй після Другої світової війни. Після закінчення холодної війни їх використання зросло; сьогодні вони використовуються все частіше.

Комерційно-фінансова блокада, політика, розроблена як форма економічної війни, була переосмислена як профілактичний засіб проти війни. Насправді санкції можуть бути дуже руйнівними. Тут можна навести приклад їх застосування під час Першої світової війни.

Наслідки блокад, запроваджених Лігою Націй, були жахливими: 300000-400000 людей у Центральній Європі померли від голоду чи хвороб через блокаду, а 500000 загинуло в Османській імперії. Науковець Ніколас Малдер у своїй книзі «Економічна зброя: накладання санкцій як інструмент сучасної війни» стверджує, що блокада не зіграла вирішальної ролі в поразці Німеччини [7]. Тим не менш, загальне переконання, що економічна зброя спрацювала, змусило її прихильників вважати це обіцянкою, а цілі — загрозою.

Гарольд Ніколсон, англійський дипломат і журналіст, визнав, що блокада проти комуністичного уряду Бели Куна в Угорщині мала «вкрай нелюдські» наслідки для цивільного населення, і що йому було «найнеприємніше відчувати, що жінки та діти голодують в Угорщині». Тим не менш, він дійшов висновку, що «було б нелогічно змінювати нашу політику

саме в той момент, коли нам найбільше потрібно підтримувати всі можливі миролюбні засоби тиску на нашого ворога» [8].

Ліга Націй мала віру в те, що загроза санкцій може підкріпити мир між націями. Це була надзвичайно амбітна мета, але вона була дещо обмеженою по своїй суті. Санкції будуть застосовані до воюючих держав, але вони не будуть використовуватися, наприклад, для зміни поведінки держав щодо своїх громадян. Іноді санкції ліги спрацьовували. Загроза дій за статтею 16 стримувала Югославію від війни проти Албанії, а Грецію – від військових дій проти Болгарії.

Незважаючи на невдачі Ліги, міжвоєнний період виявився сприятливим моментом для розвитку санкцій. У США і не тільки приймалися закони, що дозволяли президенту чи іншим представникам уряду «зупиняти торгівлю» або вдаватися до інших схожих методів.

Пізніше санкції використовувалися і під час Другої Світової Війни. У липні 1941 року, після вторгнення Японії в Індонезію, японські активи в Сполучених Штатах були заморожені, що унеможливило для Японії використання своїх золотих запасів для закупівлі нафти та для інших стратегічних потреб. Цей крок допоміг японським прибічникам переконати уряд почати атаку на Перл-Харбор. Хоча Рузвельт виправдовував свої дії як захист від загроз свободі, японці інтерпретували заморожування активів як агресивне використання сили [9].

Під час холодної війни Конгрес прийняв закон, що розширює здатність президента використовувати надзвичайні положення для накладення санкцій на низку суперників Холодної війни. Деякі санкції, наприклад, проти Куби, діють і сьогодні. Ці програми санкцій, введені в односторонньому порядку або за допомогою союзників, а не колективно Організацією Об'єднаних Націй, мали на меті захищати американські стратегічні інтереси.

У 1960-х роках знову з'явилася надія, що санкції використовуватимуться як спосіб захисту прав людини. Після припинення існування європейських

імперій в Африці та Азії десятки нових держав зайняли місця в Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Вони використовували свій зростаючий вплив, щоб домогтися расової рівності та самовизначення.

Тим часом президенти США продовжували вводити санкції проти американських супротивників. Після іранської революції 1979 року, коли новий уряд Ісламської Республіки взяв у заручники 52 американців, президент Джиммі Картер заморозив іранські активи в банках США [9].

У 1981 році адміністрація Рейгана покарала Радянський Союз, застосувавши санкції, щоб не допустити будівництва газопроводу з Сибіру до Західної Європи. Коли європейські компанії з контрактами на виконання робіт відмовилися виконувати санкції, Вашингтон розширив їх, включивши іноземні субсидії американських фірм і навіть європейських компаній, які виробляли обладнання за ліцензіями США. Це викликало інтенсивну опозицію з боку західноєвропейських союзників Америки, що змусило Рейгана скасувати санкції.

Після прийняття Закону про військові повноваження 1973 року, що обмежує повноваження президента щодо розгортання збройної сили за кордоном, і Закону про надзвичайний стан 1976 року Конгрес звернувся до повноважень президента щодо санкцій. Відповідно до Закону про міжнародні надзвичайні економічні повноваження 1977 року (IEEPA), президент більше не міг посилатися на Закон про торгівлю з ворогом у мирний час. IEEPA передав більшість повноважень TWEA, але президент повинен був оголошувати новий надзвичайний стан щоразу, коли він хотів би задіяти санкції, а Конгрес мав би можливість скасувати це рішення більшістю голосів.

Закінчення холодної війни відкрило нові можливості для санкцій. Розпад Радянського Союзу підігрівав твердження, що демократичний капіталізм є єдиним успішним способом організації сучасного суспільства. Практично кажучи, припинення радянського вето на Раду Безпеки ООН дозволило використовувати санкції ООН як інструмент реалізації гуманітарних проєктів.

Імідж санкцій також посилювався, коли Південна Африка нарешті провела вільні вибори в 1994 році після десятиліть кампанії економічного тиску. Незважаючи на те, що рух проти апартеїду перебував у глухому куті в ООН, він успішно переконав компанії та країни розірвати зв'язки з Південною Африкою, і хоча вчені досі обговорюють роль, яку відігравали санкції у сприянні демократичному переходу, прихильники санкцій вважали, що це їхня заслуга.

Таким чином 1990-ті роки стали «санкційним десятиліттям». Рада Безпеки ООН вводила санкції десятком разів (порівняно лише з двома за попередні чотири десятиліття – один раз проти Родезії і один раз як ембарго на поставки зброї проти Південної Африки в 1977 році) [9].

Цілі включали порушення прав людини в Югославії, Руанді та Анголі; незаконне вторгнення Іраку в Кувейт; і підтримка тероризму з боку урядів Судану, Лівії та Афганістану. Виявилось, що санкції знову дають надію на дотримання норм міжнародного права. Проте до кінця десятиліття експерти засумнівались в ефективності більшості цих програм.

Найбільш суперечливими виявилися санкції проти Іраку. Після того, як війна в Перській затоці вигнала іракські сили з Кувейту, але залишила при владі Саддама Хусейна, програми санкцій ООН наклали різкі обмеження на здатність Іраку продавати нафту та імпортувати товари. Покликані перешкодити Хусейну створити арсенал хімічної, ядерної та біологічної зброї, санкції спричинили нестачу їжі та ліків для громадян Іраку.

Потім відбулися теракти 11 вересня 2001 року. Після них уряд США розробив нові потужні фінансові санкції. На відміну від традиційних санкцій, які діють шляхом запобігання транзиту товарів і заморожування рахунків, фінансові санкції перетворюють приватних суб'єктів на правоохоронців. Спираючись на нове законодавство та накази виконавчої влади, міністерство фінансів складало все більш розширені списки «спеціально визначених громадян» та установ, які «становлять загрозу відмивання грошей».

Коли сила цих нових інструментів стала очевидною, адміністрації Буша, Обама та Трампа все більше поклалися на них. У 2005 році, просто звинувативши банк в Макао, який володів північнокорейськими активами, у відмиванні грошей, міністерство фінансів спричинило його крах.

Іран перебував під різними санкціями США з 1979 року, але після 2011 року поєднання нових фінансових санкцій і співпраці європейських союзників створило достатній тиск, щоб поставити його на стіл переговорів і пообіцяти припинити роботу над своєю програмою ядерної зброї в обмін на послаблення санкцій.

Повна сила фінансових санкцій США стала очевидною, коли президент Трамп вийшов з ядерної угоди з Іраном у 2018 році, незважаючи на протест Європи. Під санкції не тільки потрапили іранські фірми, а й будь-які європейські компанії, які ведуть з ними бізнес. Європейці нарікали – міністр фінансів Франції Бруно Ле Мер заявив, що «неприйнятно» для Сполучених Штатів бути «економічним поліцейським планети», але підкорилися. Експорт нафти Ірану впав більш ніж вдвічі.

Тему санкцій проти Ірану буде розкрито більше у наступних розділах цієї роботи.

Також серед значущих подій у сфері санкцій можна відмітити торгівельну війну між США та Китаєм, яка розпочалася порівняно недавно, коли адміністрація президента Трампа оголосила про мита на китайський імпорт вартістю щонайменше 50 мільярдів доларів через те, що ніби то китайці вкрали американські технології та інтелектуальну власність.

Окрім високих мит після цього накладалися і звичайні санкції. Законодавство дозволяло Сполученим Штатам накладати санкції на осіб, винних у порушеннях прав людини під час протестів в Гонконзі. Китайські чиновники засудили цей крок і ввели санкції проти кількох розташованих у США організацій та призупинили візити американських військових кораблів до Гонконгу. У 2020 року ситуація погіршилася через пандемію COVID-19 у

світі. Під час своїх останніх тижнів в офісі Трамп і далі дотримується жорсткої політики щодо Китаю, вводячи нові санкції проти Китайських посадовців [10].

Протягом кількох місяців після зустрічі адміністрація Байдена продовжує певну політику адміністрації Трампа, хоча приділяє більше уваги координації своїх дій з союзниками. Він зберігає мита на китайський імпорт, вводить санкції проти китайських чиновників за політику в Гонконзі та Сіньцзяні, заносить десятки китайських компаній у чорні списки та розширює заборону епохи Трампа на американські інвестиції в китайські фірми, пов'язані з військовими розробками. Ближче до 2022 року ситуація і далі залишається напруженою, зокрема і через те, що Китай розкритикував санкції світу щодо Росії, яка почала війну в Україні.

Та найбільш показовим прикладом сучасних санкцій є санкції країн Заходу та усього цивілізованого світу проти Росії, через її агресію на території України ще з 2014 року.

6 березня 2014 року президент США Барак Обама, посилаючись, зокрема, на Закон про міжнародні надзвичайні економічні повноваження та Закон про надзвичайні ситуації в країні, підписав указ про оголошення надзвичайного стану в країні та оголошення санкцій, включаючи заборону на поїздки та заморожування активів США, проти поки ще не визначених осіб, які «поширили свою владу в Кримському регіоні без дозволу Уряду України» і чії дії були визнані, зокрема, такими, що «підривають демократичні процеси та інститути в Україні» [11] Це був перший раунд санкцій.

Після цього на Росію санкції наклали й інші держави та об'єднання: знову США, Європейський Союз, Канада, Австралія і сама Україна. Пізніше у тому ж 2014 році наклалися й інші санкції такими країнами як Швейцарія, Норвегія, Японія тощо. Але ці санкції стосувалися більше окремих фізичних осіб та деяких компаній, таких як «Роснефть» та «Новатек». У другому раунді санкцій 10 квітня 2014 Рада Європи призупинила право голосу російської делегації. У третьому раунді санкції у період 2014-2021 роки наклалися не

так активно як у перших двох. Україна й сама накладала санкції на Росію, зокрема на понад 388 фізичних осіб, понад 105 компаній та інших юридичних осіб [12].

Четвертий раунд санкцій розпочався у 2022 році, коли Росія почала повномасштабне вторгнення до України 24 лютого. Дві країни, які раніше не брали участі в санкціях, а саме Південна Корея і країна, яка не є членом ООН, Тайвань, задіяні в санкціях проти Росії. Це безпрецедентний випадок, коли майже весь світ виступив проти держави агресора. Цього разу санкції стосуються не лише впливових російських урядовців та бізнесменів, але й банківські структури, вітчизняні компанії та й самих громадян, які не можуть скористатися світовими платіжними системами [13] і послугами аерофлоту, який не може літати над більшістю цивілізованих країн Європи і світу.

Ці санкції ще матимуть своє продовження, адже боротьба з агресором займає багато часу і не всі заходи діють миттєво. Для того щоб відчутти ефект санкцій потрібно дати їм трохи часу. Тож поки західні лідери думають про новий пакет санкцій, Україна має й далі стримувати ворога.

Отже, санкцій – це досить давній інструмент, що набув популярності серед світових лідерів у 20-му столітті ймовірно через усе більшу глобалізацію економіки. Існує багато прикладів успішного та неуспішного їх використання, тож як і будь-який інструмент, їх треба правильно використовувати.

1.2. Суть та особливості застосування санкцій

Санкції – це односторонні або «колективні дії проти держави, які вважаються такими, що порушують міжнародне право», покликані «змусити цю державу підкоритися [закону]. Вони являють собою щось середнє між «дипломатичним ударом по зап'ясті» та «більш екстремальними заходами, такими як приховані дії або військові заходи» [4]. Є ще й інше визначення. Санкції – каральний захід правового впливу/регулювання, міра примусу щодо держави, що порушила міжнародні норми, договори, зобов'язання; спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи, які застосовуються проти фізичних чи юридичних осіб за законодавством певної держави [14]. Санкції включають утримання дипломатичного визнання, бойкот спортивних і культурних заходів та конфіскацію майна громадян країни, на яку поширюється дія заходів. Однак форми санкцій, які привертають найбільшу увагу і, ймовірно, мають найбільший вплив, складаються з різних обмежень міжнародної торгівлі, фінансових потоків або переміщення людей. Щодо санкцій, на відміну від воєн, які вже давно відзначаються особливими правовими кодексами щодо поведінки воюючих і «нейтральних» третіх сторін, правила з'явилися пізніше і не були так чітко визначені, як правила для воєнного часу.

Варто зазначити, що у даній роботі йдеться саме про міжнародно-правові санкції, як інструмент, засіб впливу на міждержавному рівні. Міжнародно-правові санкції (МПС) – це правомірні примусові заходи, які застосовують суб'єкти міжнародного права для припинення міжнародного правопорушення, відновлення прав потерпілих суб'єктів і виконання правопорушником зобов'язань внаслідок відповідальності, яка виникла у відповідь на правопорушення.

Санкції в принципі можуть здатися привабливими, оскільки в порівнянні з війною вони можуть забезпечити більш дешевий метод покарання за відхилення від міжнародних стандартів поведінки та вирішення суперечок між країнами. Однак економічні санкції можуть бути або неефективними в тому

сенсі, що вони не призводять до бажаної зміни поведінки, або несправедливими в тому сенсі, що великі та багаті економіки, як правило, більш здатні нести витрати, пов'язані з такими обмеженнями, ніж відносно малі та бідні країни.

На міжнародному рівні регулювання санкцій можуть здійснювати відповідні органи держав через закони та постанови або міжнародних організацій через допоміжні органи і відповідні їх рішення [15].

Практика дозволяє виокремити два види контрзаходів (санкцій): індивідуальні (ті, які здійснюються державами в порядку самопомоги) і колективні (ті, які здійснюються державами з допомогою міжнародних організацій) [16].

Санкції, які здійснюються державами в порядку самопомоги [17]:

1. Самооборона – це дії по відношенню до держави-правопорушниці, які мають збройний примусовий характер. Виділяють дві форми самооборони: необхідна оборона і самооборона від агресії.

Необхідною обороною є захист збройними силами від зазіхань іноземної держави на недоторканність державного кордону, її воєнним вилазкам, які ще не можна кваліфікувати як акт агресії (заслання військово-розвідувального літака на територію держави-жертви, захід військових суден у територіальні води такої держави тощо).

При необхідній обороні бажане попередження про можливість її застосування, якщо держави-порушник не припинить порушення. Попередження необхідне тому, що правопорушення може бути ще об'єктивно відсутнім (підготовка до вторгнення) або вимушеним (порушення територіальної недоторканності із-за аварії чи помилки). Застосування збройної сили в таких випадках не є правомірним.

Право на самооборону від агресії - суверене право кожної держави, адже агресія є найтяжчим міжнародним правопорушенням. Але й при його реалізації необхідно дотримуватись принципу пропорційності.

2. Репресалії – це правомірні примусові заходи, які чиняться з метою відновлення порушених прав і направлені на обмеження або ліквідацію прав іншої держави у відповідь на її неправомірну поведінку.

Репресалії не можуть застосовуватись у відповідь на акти, які не є міжнародним правопорушенням. Репресалії повинні відповідати нанесеним збиткам із застосуванням примусу, необхідного для їх відшкодування.

Правомірними є лише політичні і економічні репресалії: позбавлення обмеження дипломатичних привілеїв і імунітету офіційних представників держави-порушниці; ембарго; бойкот; секвестр майна тощо. Найбільш відчутними формами репресалій є розрив торгівельно-економічних відносин з державою-порушницею і її повна економічна ізоляція.

3. Реторсії – примусові заходи у відповідь, які ведуть до обмеження таких інтересів держави-порушниці; які не охороняються міжнародним правом. Реторсії можуть застосовуватися у відповідь на недружній акт, несправедливу, упереджену поведінку іншого суб'єкта, але в межах, допустимих міжнародним правом.

Реторсіями є: заборона дипломатичним представникам або громадянам іноземної держави вільно відвідувати певні райони країни їхнього перебування у відповідь на подібні ж обмеження щодо своїх дипломатів і громадян в тій державі (інші обмеження); відкликання посла з держави, яка вчинила недружній акт або правопорушення; висилка з країни рівної кількості дипломатів держави, яка раніше вислала з країни дипломатів першої держави; оголошення дипломатів персоною нон-грата; заборона в'їзду в країну або відміна візиту делегацій тощо.

4. Розрив дипломатичних і консульських відносин є самостійним видом МПС.

Розрив дипломатичних відносин може відбуватись окремо або одночасно з розривом консульських відносин. Крім того можливе

призупинення дипломатичних і консульських відносин як більш м'яка форма впливу на державу-порушницю.

Застосування цієї форми можливе і при недружніх актах, але в такому разі вона не є МПС, бо застосовується не у відповідь на міжнародне правопорушення.

5. Невизнання – може стосуватись результатів, ситуацій викликаних неправомірними діями держави-порушниці. Форми невизнання:

- відмова держави визнати дійсність міжнародного договору укладеного під тиском чи з іншими порушеннями передбаченими нормами міжнародного права;
- невизнання неправомірних територіальних змін;
- невизнання фашистського, расистського чи колоніального режиму держави, яке веде до ізоляції такої держави тощо.
- Санкції, які здійснюються з допомогою міжнародних організацій:
- призупинення прав і привілеїв, що випливають з членства в міжнародній організації; відмова в членстві;
- позбавлення можливості міжнародного співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права (повний або частковий розрив економічних відносин, призупинення засобів зв'язку);
- колективні збройні заходи (демонстрації, блокади, застосування збройних сил організацій).

Виключення з міжнародного спілкування тягне за собою:

- розрив економічних зносин;
- розрив військового співробітництва, транспортного зв'язку (морського, повітряного, залізничного, телефонного, радіозв'язку і т. д.);
- розрив можливих політичних зносин та ін.

Режими санкцій мають на меті [18]:

- запобігання ескалації або врегулювання конфліктів;
- зупинити розповсюдження ядерної зброї;

- боротьба з тероризмом і порушеннями прав людини.

Санкції Ради Безпеки набули низки різних форм для досягнення різноманітних цілей. Заходи варіювалися від комплексних економічних і торгових санкцій до більш цілеспрямованих заходів, таких як ембарго на поставки зброї, заборони на поїздки та фінансові або товарні обмеження. Рада Безпеки запровадила санкції для підтримки мирного переходу, стримування неконституційних змін, стримування тероризму, захисту прав людини та сприяння нерозповсюдженню.

Сьогодні діють 14 режимів санкцій, які зосереджені на підтримці політичного врегулювання конфліктів, нерозповсюдження ядерної зброї та боротьби з тероризмом. Кожен режим керується комітетом з санкцій, який очолює непостійний член Ради Безпеки. Працює 10 моніторингових груп, команд і груп, які підтримують роботу 11 із 14 санкційних комітетів.

Сьогодні до Зведеного списку санкцій Радбезу ООН входять усі фізичні та юридичні особи, які підпадають під дію санкцій. Багато міжнародних органів, таких як Казначейство Її Величності у Великобританії, ФБР і Управління з контролю за іноземними активами (OFAC) у США, а також Інтерпол, або окремі країни також дотримуються режимів Радбезу ООН. Деякі можуть також запровадити власні списки санкцій, пов'язані з конкретними регіональними загрозами чи іншими міркуваннями національної безпеки.

Щодо санкцій з боку ООН, то Організація Об'єднаних Націй накладає санкції на окремих осіб, організації та країни для запобігання тероризму, розповсюдження зброї, порушення міжнародних договорів, відмивання грошей, торгівлі наркотиками та дестабілізації суверенних держав [19].

Щодо видів санкцій, які накладає ООН можна виділити:

1. Дипломатичні: розірвання дипломатичних зв'язків, таких як ради чи посольства країни.
2. Економічні: заборони торгівлі в певних секторах економіки, таких як сільське господарство, зброя, медицина.

3. Спорт: Дискваліфікація певної нації від участі в міжнародних змаганнях.

4. Екологія: Збереження навколишнього середовища та охорона природних ресурсів.

ЄС, наприклад, використовує цілеспрямований та диференційований підхід до обмежувальних заходів (санкцій) [20].

Санкції – це превентивні заходи, які дозволяють ЄС швидко реагувати на політичні виклики та події, які суперечать його цілям і цінностям. Наприклад, санкції можуть бути спрямовані на:

- тероризм;
- діяльність з розповсюдження ядерної зброї;
- порушення прав людини;
- анексія чужої території;
- свідомо дестабілізація суверенної країни.

Санкції в широкому розумінні, або дипломатичні санкції, включають такі дії, як переривання дипломатичних відносин з цільовою країною або скоординоване відкликання дипломатичних представників ЄС та його держав-членів.

Санкції у вузькому сенсі вимагають спеціальної правової бази в договорах ЄС і включають:

- ембарго на поставки зброї;
- обмеження в'їзду осіб із списку (заборона на поїздки): цільові особи не можуть в'їжджати в ЄС або виїжджати за межі своєї країни-члена, якщо вони є громадянами ЄС;
- заморожування активів, що належать зареєстрованим особам або юридичним особам: усі їхні активи в ЄС заморожені, і фізичні та юридичні особи ЄС не можуть надавати будь-які кошти тим, хто входить до переліку;

- економічні санкції або обмеження щодо окремих галузей економічної діяльності, в тому числі заборони на імпорт чи експорт певних товарів, заборони на інвестиції, заборони на надання певних послуг тощо.

ЄС може вводити обмежувальні заходи як за власною ініціативою, так і з метою виконання резолюцій Ради Безпеки ООН. ЄС також може посилити санкції ООН, застосовуючи заходи на додаток до тих, які запровадила Рада Безпеки ООН.

Окремо варто виділити власне економічні санкції. Економічні санкції – це покарання, що застосовуються проти країни, її посадових осіб або приватних громадян як для покарання, так і для того, щоб перешкодити здійсненню цілеспрямованої політики та дій [21].

Економічні санкції можуть варіюватися від заборон на поїздки та експортних обмежень до торговельного ембарго та арешту активів. За визначенням, такі санкції застосовуються до сторін, які не підлягають застосуванню закону з боку юрисдикції, яка накладає санкції.

Економічні санкції є політичним інструментом, який не застосовує військової сили для покарання або попередження несприятливих дій. Вони широко застосовуються за межами країни, на яку накладено санкції, і можуть провокувати великі збитки на тлі зростання глобальної торговельної та економічної взаємозалежності.

Економічні санкції також можуть бути грубим і неефективним інструментом політики, спричиняючи недостатні витрати для цільових урядів і непропорційні для їх найбільш уразливих груп населення. Наприклад, як найбільша економіка світу та найбільший торговий блок, США та Європейський Союз мають у своєму розпорядженні непропорційні санкції.

Економічні санкції, як і будь-які інші, про які йшла мова вище, можуть бути введені в односторонньому порядку окремою країною або в багатосторонньому порядку групою країн або міжнародною організацією.

Такі санкції включають:

1. Торговельне ембарго – це широка заборона на торгівлю з країною, хоча іноді воно може включати винятки для поставок продуктів харчування та ліків з гуманітарних міркувань. Куба, Іран і Північна Корея вже давно підпадають під торговельне ембарго США.

2. Експортний контроль – експортні обмеження забороняють постачання певних продуктів, послуг та інтелектуальної власності цільовим країнам. Вони часто обмежують продаж зброї, технологій військового застосування або, як зараз для Росії, технологій та обладнання для буріння нафти.

3. Контроль над капіталом – може обмежити інвестиції в цільові країни або галузі або в цілому заборонити емітентам країни доступ до міжнародних ринків капіталу.

4. Торгові санкції можуть включати контроль за імпортом для певних країн, регіонів або галузей.

5. Заморожування або арешт активів – активи в межах юрисдикції, на яку поширюються санкції, можуть бути арештовані або заморожені, запобігаючи їх продажу або вилученню.

6. Обмеження на поїздки – посадовцям і приватним особам, а також найближчим членам сімей може бути відмовлено у доступі до юрисдикцій, накладених санкціями.

Успіх санкцій можна виміряти досягненням бажаних політичних цілей або просто їх вартістю для цільових країн та окремих осіб, якщо метою є покарання. Вони також можуть завдавати втрат громадянам цільової країни, а також компаніям країни, яка накладає санкції.

Якщо мета полягає в тому, щоб змінити поведінку цільових країн та окремих осіб, їх стимули та варіанти в кінцевому підсумку будуть мати таку саму вагу, як важелі впливу санкцій.

1.3. Основні напрямки накладання сучасних санкцій

Загалом у світі є досить багато країн проти яких застосований санкційний режим. Країни та організації, які накладають санкції, зазвичай є найбільш впливовими. Це США, ЄС, ООН, Канада, Велика Британія, Австралія.

Під санкції ж підпадають інші країни. Наприклад, після вторгнення в Україну Росія стала найбільш підсанкційною країною у світі з 5581 санкціями. У період між визнанням Луганської та Донецької областей незалежними державами 22 лютого та 8 березня кількість санкцій проти російських фізичних та юридичних осіб, запроваджених США, ЄС та окремих країн, таких як Швейцарія, Великобританія та Японія, зросла більш ніж вдвічі порівняно з попереднім періодом. Діаграма (рис. 1) нижче показує найбільш підсанкційні країни у світі станом на 9 березня 2022 року.

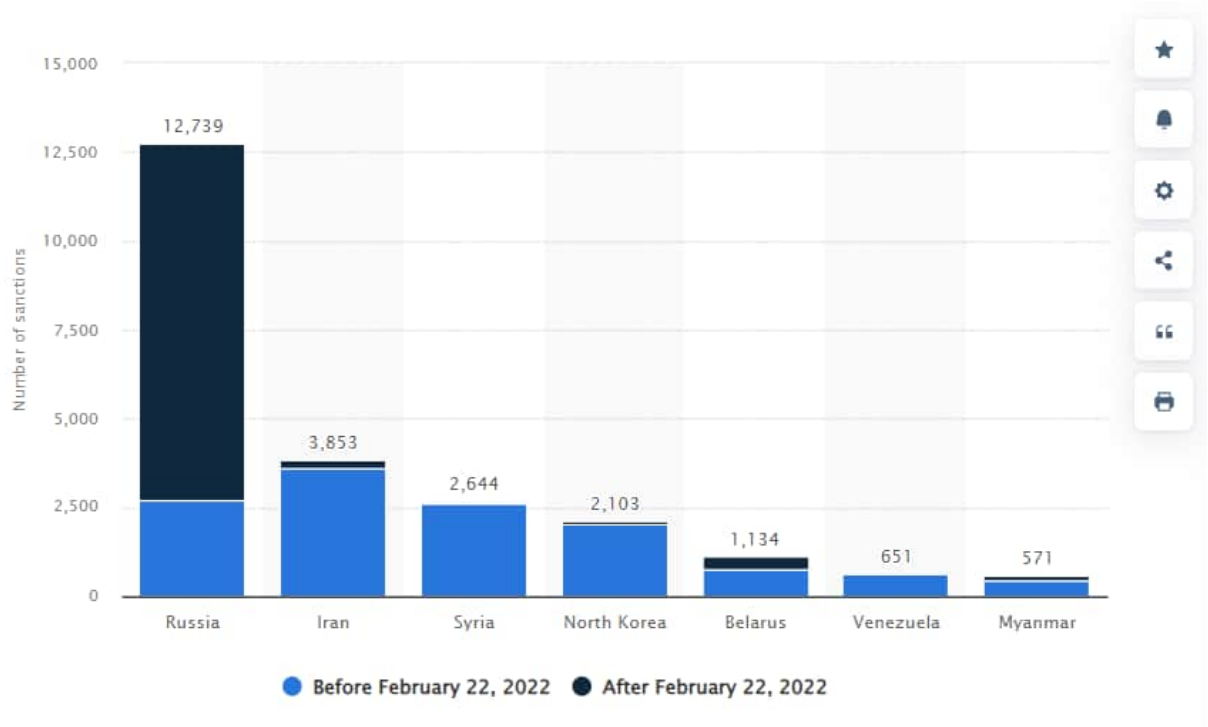

Рисунок 1.1. Найбільш підсанкційні країни світу. Кількість зараз діючих санкцій по країнах, у яких вони стосуються, станом на 9 березня 2022.

Блакитний колір – санкції до 22 лютого, темно-синій – санкції після 22 лютого. Країни по-порядку: Росія, Іран, Сирія, Північна Корея, Венесуела, М'янма, Куба. Джерело: [22]

До вторгнення в Україну Іран був безумовно найбільш підсанкційною державою в історії з 3616 активними санкціями з боку США, ООН, ЄС та таких країн, як Австралія, Канада, Індія та Ізраїль. Відносини між останньою та Ісламською Республікою були особливо насиченими, оскільки суперечки навколо атомного арсеналу Ірану та його загальна ворожа позиція щодо Ізраїлю загрожували регулярною ескалацією. Більшість санкцій, введених проти Сирії, яка посідає третє місце в списку Castellum.AI, пов'язані з подіями, пов'язаними з громадянською війною в Сирії, яка розпочалася в 2011 році. Після громадянських заворушень через рух «Арабська весна» відбулися сутички між силами президента Башара Асада і коаліцією іноземних та внутрішніх акторів, які зазвичай мали розбіжності в поглядах, призвела до гуманітарної кризи та внутрішнього та зовнішнього переміщення понад половини з 22 мільйонів жителів Сирії протягом багатьох років.

Лідерами нинішнього раунду санкцій проти Росії є Швейцарія, ЄС і Франція з 568, 516 і 512 обмеженнями відповідно. Переважна більшість цих санкцій стосуються фізичних осіб, і лише 366 із 2827 санкцій стосуються юридичних осіб. У ці цифри не включені галузеві санкції, такі як загальне торговельне ембарго на газ або нафту. Крім санкцій, запроваджених національними державами та керівними органами, за даними дослідників з Єльської школи менеджменту, понад 300 компаній частково або повністю вийшли з російського ринку, серед них такі важковаговики, як Adidas, Google, Disney, Exxon або Volkswagen.

Щоб краще зрозуміти, які країни підпадають під санкції двох найбільших гравців на міжнародній арені, варто поглянути на рисунок 2 нижче.

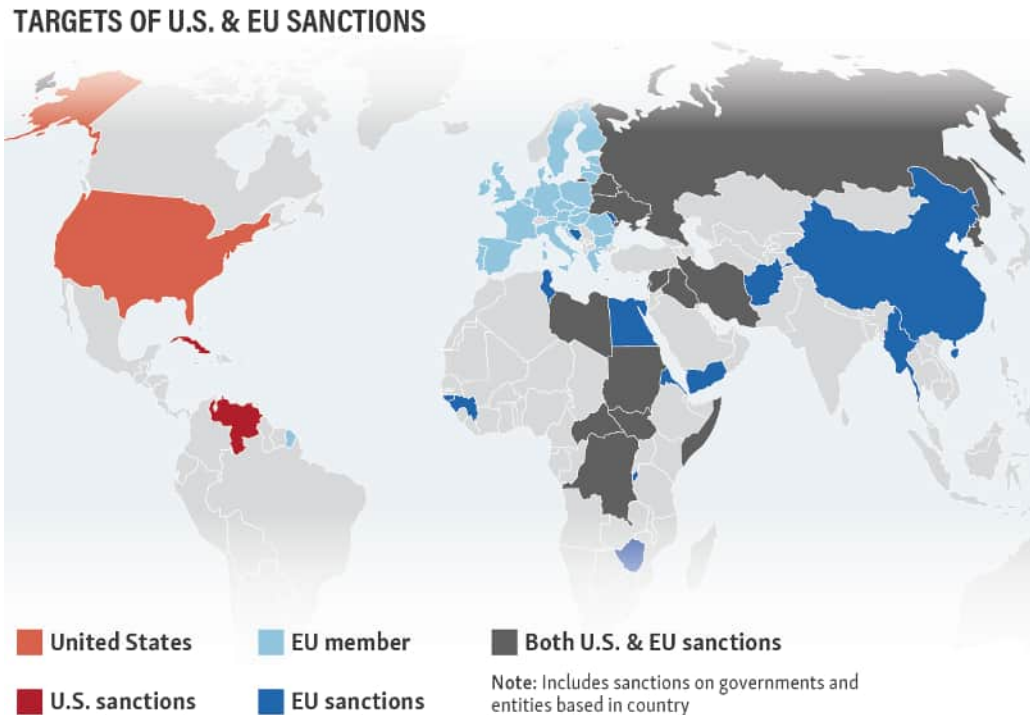

Рисунок 1.2. Країни, які підпали під санкції заходу, у більшості під санкції США та ЄС. Рожевий колір – США, червоний – країни під санкціями США, блакитний – ЄС, синій – країни під санкціями ЄС, сірий – країни під санкціями ЄС та США. Джерело: [23]

З наданої вище інформації можна зрозуміти, що саме на США і ЄС відповідальні за найбільшу кількість санкцій. Інші країни, такі як Швейцарія, Ізраїль, Японія, Канада, Австралія, Велика Британія, а також ООН теж відіграють помітну роль у санкційних заходах, хоча й не є лідерами.

Наприклад, до країн під фінансовими санкціями ООН входять [19]:

- Афганістан
- Центральноафриканська
- Республіка Демократична Республіка Конго
- Корейська Народно-Демократична Республіка
- Іран
- ІДІЛ та Аль-Каїда
- Лівія
- Малі

- Сомалі
- Судан
- Ємен

Організації або фізичні особи з країн зі списку санкцій Організації Об'єднаних Націй можуть підпадати під заборону на поїздки, заборону на експорт та імпорт, фінансові обмеження, наприклад, заборону здійснювати фінансові операції або вести бізнес з країнами ООН або певними регіонами. Загалом ці країни підпадають під санкції для запобігання тероризму та розповсюдження зброї, а також через дії, що суперечать міжнародному праву.

Рисунок 1.3. Мапа країн, де компанії або фізичні особи підпали під фінансові санкції Європейського Союзу. Джерело: [24]

Під санкції ЄС загалом припадає більше держав ніж під санкції ООН, що видно на рисунку 3 вище.

Ще більше країн підпадає під санкції США. Станом на березень 2022 року до країн або регіонів, які підпадають під санкції США (в односторонньому чи частковому порядку), належать Афганістан, Балкани, Білорусь, Бірма, Центральноафриканська Республіка, Куба, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Гонконг, Іран, Ірак, Ліван. , Лівія, Малі, Нікарагуа, Північна Корея, Росія, Сомалі, Судан, Південний Судан, Сирія, Україна, Венесуела, Ємен і Зімбабве [25].

Розглянемо деякі з них детальніше.

Росія. 22 лютого 2022 року президент США Джо Байден оголосив про санкції проти Росії у відповідь на військову агресію Росії в Україні, яка включала просування російських військ у два сепаратистські регіони на сході України.

Спочатку санкції заблокували дві державні російські фінансові установи: «Внешеконбанк» і «Промсвязьбанк», а також їх дочірні компанії, які надають фінансування російським військовим. Однак 24 лютого 2022 року санкції були розширені, щоб включати інші російські фінансові установи, у тому числі два найбільші банки – «Сбербанк» і «ВТБ Банк» – їм заблокували доступ до фінансової системи США.

Санкції також забороняють американським компаніям і приватним особам купувати як новий, так і існуючий російський суверенний борг на вторинному ринку. Російські еліти та їхні сім'ї зазнали фінансових збитків, а експортний контроль був встановлений, щоб блокувати імпорт Росією технологічних товарів.

США мають санкції не лише проти Росії.

Куба. Одна з найдавніших і найвідоміших санкцій США – проти одного з південних сусідів, Куби. У лютому 1959 року Фідель Кастро став прем'єр-міністром Куби, скинувши постреволуційний кубинський уряд, який підтримувався Сполученими Штатами. За іронією долі попередній режим Батісти зазнав поразки частково через введене США ембарго на поставки зброї.

З тих пір, як кубинський диктатор прийшов до влади, в США ввели торгове ембарго як покарання за перешкоди демократичному правлінню. Хоча американцям, як правило, заборонено торгувати з або подорожувати на Кубу, безпосередня географічна близькість – і велика кількість кубинсько-американського населення – забезпечили низку пілг для гуманітарної роботи та відвідування родичів.

Іран. Після Іранської революції 1979 року дружнього до Заходу шаха Ірану змістили на користь теократичного уряду. Криза із американськими заручниками в Ірані та інші події змусили США ввести торговельне ембарго на близькосхідну країну.

Санкції проти Ірану зберігаються через дедалі гірші політичні відносини, спонсорування тероризму та дебати щодо збагачення урану.

Північна Корея, можливо, є країною, яка найбільше постраждала від економічних санкцій США. Бої Північної Кореї зі США почалися в 1950-х роках з вступом Сполучених Штатів у Корейську війну – крок, спрямований протистояти підтримці СРСР єдиної комуністичної Кореї.

Північна та Південна Корея технічно продовжують перебувати у стані війни – хоча зараз діє режим припинення вогню з 1953 року – а США підтримують суворі торговельні обмеження щодо країни. У 2018 році, зі послабленням напруженості, лідер Південної Кореї Мун Чже Ін та лідер Північної Кореї Кім Чен Ин підписав Пханмунджомську декларацію, погоджуючись на розширення співпраці між двома країнами.

Сполучені Штати ввели санкції проти Північної Кореї, починаючи з Корейської війни, щоб ввести торгове та фінансове ембарго. Організація Об'єднаних Націй (ООН) також ввела санкції проти країни.

Сирія. Як одна з націй, яку колишній посол ООН Джон Болтон назвав «поза віссю зла», Сирія має суперечливі відносини зі Сполученими Штатами через свою позицію спонсора тероризму.

Як наслідок, Сполучені Штати мають жорсткі торговельні обмеження щодо країни, забороняючи великі експортні та фінансові послуги для окремих осіб чи організацій, пов'язаних з тероризмом.

Не всі економічні санкції США стосуються цілих країн. Деякі виступають проти конкретних фізичних або юридичних осіб. Як правило, ці санкції спрямовані на політичні групи чи організації, які пропагують

насильство чи соціальні заворушення, а не на офіційний уряд країни, хоча вони можуть бути спрямовані на урядових чи військових чиновників.

Наприклад, починаючи з грудня 2017 року, Сполучені Штати запровадили цілеспрямовані візові обмеження та фінансові санкції відповідно до Глобального закону Магнітського щодо «винних у звірствах» у Бірмі (М'янма). Останні включають санкції, введені у 2019 році проти головнокомандувача старшого генерала Мін Аунг Хлаінга та його заступника генерала Сое Віна.

Казначейство США веде список конкретних людей та організацій, з якими громадянам та організаціям США заборонено вести бізнес.

Окрім ООН, США та ЄС, санкції накладають й інші країни. Наприклад, санкції Великої Британії у своїй більшості співпадають із санкціями ООН та ЄС [26]. Вони можуть бути такими:

1. Цільове заморожування активів: Великобританія заморожує активи окремих осіб або організацій, які порушують закони та нормативні акти, і не дозволяє їм отримати доступ до своїх активів, тим самим запобігаючи ризикам.

2. Обмеження на широкий спектр фінансових ринків і послуг: ці обмеження застосовуються для захисту фінансових ринків і послуг. Таким чином, інвестування особи та доступ до ринків капіталу буде неможливим.

А санкції, накладені Канадою на конкретні країни, організації чи особи, відрізняються і можуть охоплювати різноманітні заходи, включаючи обмеження або заборону торгівлі, фінансових операцій або іншої економічної діяльності між Канадою та цільовою державою; або арешт або заморожування майна, розташованого в Канаді [27].

Наприклад, замороження активів стосується таких країн: Білорусь, Центральноафриканська Республіка, Демократична Республіка Конго, Еритрея, Іран, Ірак, Лівія, Малі, М'янма, Нікарагуа, Північна Корея, Народна Республіка Китай, Росія, Сомалі, Південний Судан, Судан, Сирія, Туніс,

Україна (санкції пов'язані з триваючими порушеннями Росією суверенітету та територіальної цілісності України), Венесуела, Ємен та Зімбабве.

А от під обмеження експорту та імпорту підпадають Білорусь, Іран, Лівія, Північна Корея, Росія, Сомалі, Сирія, Україна (санкції пов'язані з триваючими порушеннями Росією суверенітету та територіальної цілісності України).

Росію, як найбільш підсанкційну країну у світі, варто розглянути з іншого боку. Санкції введені для того, щоб змусити Росію залишити свою агресивну позицію, завдаючи шкоди російській світовій торгівлі.

На Росію зокрема наклали санкції такі потужні країни та об'єднання як США, Канада, Японія, Велика Британія, ЄС, Австралія, Сінгапур, Тайвань, Нова Зеландія, Південна Корея, Швейцарія, Нідерланди [28].

У США заявили, що російські банки ВЕБ і Військовий були додані до санкційних списків після того, як Росія визнала сепаратистські регіони в Україні. Росія заявила, що акція була очікуваною. Однак Сенат США оголосив набагато більш повний список санкцій. Санкції проти Росії не мають собі рівних, що робить країну найбільш санкційною країною з понад 5500 санкцій.

У таблиці нижче (рис. 4) показано країни та скільки санкцій вони запровадили.

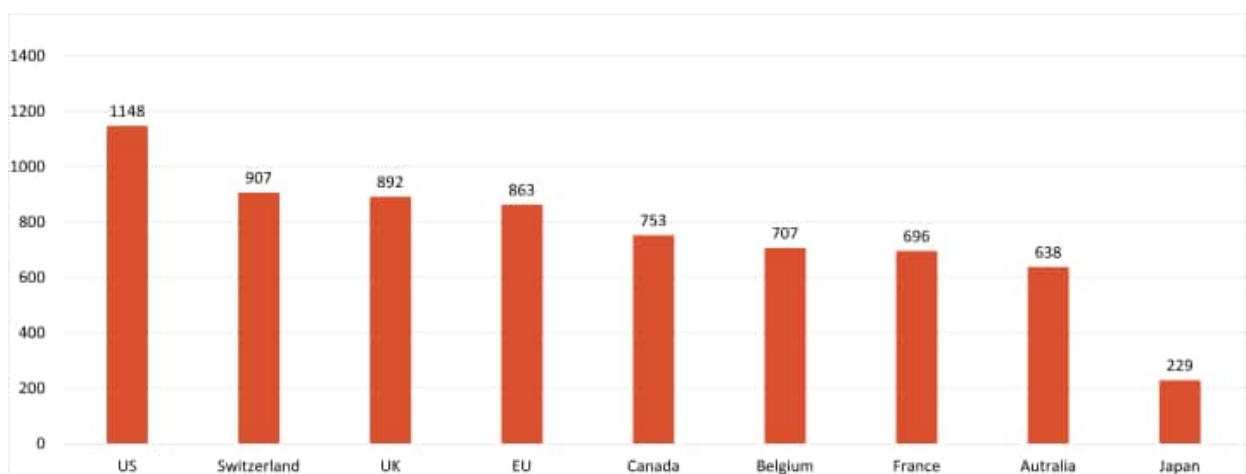

Рисунок 1.4. Кількість санкцій, які наклала на Росію кожна з країн. Перелік: США, Швейцарія, Велика Британія, ЄС, Канада, Бельгія, Франція, Австралія, Японія. Джерело: [28]

Бачимо, що санкції можуть накладати як ЄС як окрема структура, так і кожна країна ЄС окремо згідно свого законодавства.

Звісно, окрім країн, зазначених вище набагато більше їх долучилося до санкцій проти країни агресора. Вище не було згадано Туреччину, яка заборонила вхід російським військовим кораблям у Чорне море згідно з договором про протоку Монтре, назвавши військові дії Росії в Україні війною.

Інші міжнародні санкції проти Росії включають й обмеження фінансових операцій. США, Велика Британія, ЄС, Канада, Японія та Південна Корея вилучають російські банки з міжнародної платіжної системи SWIFT, щоб зашкодити їхнім операціям у глобальному масштабі. 4 березня FATF (Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей) оголосила про перегляд ролі Росії в організації наступу в Україну. Росію можуть виключити з організації за дії проти основних принципів FATF.

Окрім країн та організацій до санкцій можуть долучитися і великі бренди та транснаціональні корпорації. Велика кількість компаній вже припинила свою діяльність в Росії.

Деякі важливі компанії, які припинили свою діяльність в Росії:

1. ФІФА оголосила, що збірна Росії може завершити свої майбутні ігри як Футбольний союз Росії, але не може використовувати російський прапор чи гімн. Ніяких міжнародних матчів у Росії не буде, і російські вболівальники не братимуть участі в жодних матчах.

2. Meta, яка володіє Facebook і Instagram, і Twitter обмежили доступ до російських ЗМІ «RB» і «Sputnik» по всьому ЄС.

3. Microsoft, Netflix, Disney і Warner Bros оголосили про припинення трансляції та випуску своїх нових фільмів у Росії.

4. Apple і Nike оголосили, що припиняють продавати свою продукцію в Росію. Ці дві компанії поділилися на своїх сайтах статтями-попередженнями, в яких повідомлялося російським клієнтам, що жодної доставки більше не буде.

5. PAYPAL, EBAY і Moody's припиняють усі операції в Росії.

6. BP оголосила про припинення діяльності в Росії та вилучення своїх акцій з російської компанії «Роснефть».

7. Shell, ExxonMobil і Equinor оголосили про припинення інвестування в Росію. Пізніше Shell оголосила, що відмовиться від 3 мільярдів доларів після розірвання зв'язків з «Газпромом».

Це неповний список усіх компаній, а лише декілька прикладів.

Бачимо, що санкції – це досить обширний інструмент впливу на країни. Санкції можуть бути руйнівними та всеохопними, але потребують масового застосування.

2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ САНКЦІЙ КРАЇН СВІТУ НА ПРИКЛАДІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ІРАНУ

Іран знаходиться під санкціями з 80-их років минулого сторіччя. Чи змінилося щось для неї за цей час? Як санкції вплинули на економіку країни та її місце у світі?

Зараз Іран все частіше з'являється у заголовках міжнародних новин, його сколихнула хвиля протестів пов'язана зі смертю активістки Махси Аміні, яку вбили тамтешні правоохоронні органи. Іранці повстають проти режиму аятол та усього, що принесла по собі Ісламська революція, яка відбулася понад 50 років тому.

У світлі цих подій в Ірані, важливо розглянути та проаналізувати ситуацію у найбільш підсанкційній країні світу.

У цьому розділі на прикладі санкцій проти Ірану разом із їх хронологією буде показаний їх вплив на економіку підсанкційної країни, а також країн, котрі накладали санкції протягом вибраного періоду часу.

2.1. Хронологія застосування санкцій проти Ірану

Основними гравцями, які накладають санкції проти Ірану є США, ЄВ та ООН. Санкції Ірану спрямовані на інвестиції в нафту, газ і нафтохімію. Вони також націлені на експорт нафтопродуктів. Мішенню були також економічні контакти з Корпусом вартових ісламської революції (КВІР), банківські та страхові операції, доставка, комерційний веб-хостинг і послуги з реєстрації доменних імен.

Кілька країн, зокрема США, і міжнародні організації запровадили санкції проти країни після штурму посольства США в Тегерані групою радикальної молоді. У листопаді 1979 року Сполучені Штати запровадили перші санкції [29]. Іранські продукти заборонені до імпорту в США, за винятком невеликих подарунків, інформаційних матеріалів, продуктів харчування та деяких килимів. Іранські активи на суму 12 мільярдів доларів заморожені. Санкції зняли після порятунку заручників у січні 1981 року.

США відновили санкції проти Ірану в 1987 році. Це було реакцією на діяльність країни в Перській затоці з 1981 по 1987 роки проти суден США та інших країн. У 1995 році санкції проти компаній, які вели справи з урядом Ірану, посилювалися. Президент Білл Клінтон видає розпорядження, які забороняють американським компаніям інвестувати в іранську нафту і газ і торгувати з Іраном. А через місяць після цього Клінтон забороняє торгівлю США та інвестиції в Іран [30].

Після цього Іран відмовився виконувати резолюцію Ради Безпеки ООН 1996, яка наказала йому припинити свою програму зі збагачення урану. Справа в тім, що Іран відновив свою ядерну програму, підвалини якої закладалися ще до Ісламської революції, яка й допомогла нинішній владі розпочати своє правління. У квітні 1996 року Конгрес США ухвалює закон, який вимагає від уряду США накладати санкції на іноземні фірми, які інвестують понад 20 мільйонів доларів на рік в енергетичний сектор Ірану.

Виконавчий наказ 13224 був виданий 23 вересня 2001 року. Він стосується організацій, звинувачених у підтримці тероризму [31].

З 2005 року Сполучені Штати внесли до списку іранських осіб, компанії та організації за причетність до розповсюдження ядерної зброї, розробки балістичних ракет, підтримки терористичних груп і порушень прав людини.

Грудень 2006 – після заклику до Ірану припинити програму збагачення урану в липні Рада Безпеки ООН накладає санкції на торгівлю Іраном ядерними матеріалами та технологіями та заморожує активи осіб і компаній, пов'язаних з ядерною діяльністю. Санкції в основному спрямовані на обмеження зростаючого ядерного потенціалу Ірану, але хоча програми зі збагачення урану були зупинені в 2002 році, вони відновилися наприкінці 2005 року.

Березень 2007 року – Рада Безпеки ООН голосує за посилення санкцій, заборонивши весь експорт зброї з Ірану та продовживши заморожування активів осіб, пов'язаних із програмою збагачення. Через місяць ЄС публікує

розширений список іранських осіб і компаній, яких вважають персонами нон-грата в блоці.

Жовтень 2007 року – США оголошують ряд нових односторонніх санкцій проти Ірану, найжорсткіших з тих пір, як вони вперше запровадили санкції майже 30 років тому, за «підтримку терористів». Санкції позбавили поділи на понад 20 організацій, пов'язаних з Корпусом вартових ісламської революції, і три державні банки.

Березень 2008 р. – Рада Безпеки ООН ухвалює подальші санкції, включаючи моніторинг іранських банків та всіх іранських вантажних літаків і кораблів, підозрюваних у перевезенні товарів, які раніше були під санкціями. Вона також продовжує заморожування активів.

Червень 2010 року – Рада Безпеки ООН запроваджує четвертий раунд санкцій проти Ірану через його ядерну програму, включаючи жорсткіші фінансові обмеження та розширення ембарго на постачання зброї. Заходи забороняють Ірану купувати важке озброєння, таке як ударні вертольоти та ракети.

Конгрес США запровадив нові односторонні санкції проти енергетичного та банківського секторів Ірану. Фірми, які постачають в Іран нафтопродукти на певну суму, вводять штрафи.

Травень 2011 року – США вносять до чорного списку 21-й іранський державний банк, в тому числі Банк промисловості та шахт, за операції з раніше забороненими установами.

Серпень 2010 року – ЄС забороняє створювати спільні підприємства з підприємствами в Ірані, які займаються нафтовою та газовою промисловістю, а також імпортом та експортом зброї та обладнання, пов'язаного з ядерною діяльністю. Також заборонено продаж, постачання та передачу обладнання та технологій, що використовуються для видобутку природного газу.

Листопад 2011 року – США, Великобританія та Канада оголошують про двосторонні санкції проти Ірану. У той час як США розширюють санкції на

компанії, які допомагають нафтовій і нафтохімічній промисловості Ірану, Великобританія наказує всім британським фінансовим установам припинити співпрацю з іранськими партнерами.

Січень 2012 року – США запроваджують санкції проти центрального банку Ірану, головної розрахункової палати для прибутків від експорту нафти. Іран у свою чергу погрожує перекрити транспортування нафти через Ормузьку протоку.

Європейський Союз оголосив нафтове ембарго щодо Ірану, якщо він не згорне свою ядерну програму.

Червень 2012 року – США забороняють світовим банкам здійснювати нафтові операції з Іраном і звільняють сім основних клієнтів – Індію, Південну Корею, Малайзію, Південну Африку, Шрі-Ланку, Тайвань і Туреччину – від економічних санкцій в обмін на скорочення імпорту іранської нафти.

Липень 2012 року – вступає в силу заборона ЄС на експорт іранської нафти.

Жовтень 2012 року – іранська валюта ріал падає до нового рекордно низького рівня по відношенню до долара США, втративши приблизно 80 відсотків своєї вартості з 2011 року, що багато економістів вважають результатом міжнародних санкцій [30].

Січень 2013 року [32]: Конгрес США ще більше розширює загрозу вторинних санкцій проти компаній, які ведуть бізнес в Ірані, за допомогою Закону про свободу Ірану та протидію розповсюдженню зброї ядерної зброї (IFCA).

20-24 листопада цього ж року: Іран і P5+1 зустрічаються в Женеві. Міністр закордонних справ Ірану Джавад Заріф і Верховний представник ЄС Кетрін Ештон, яка очолює переговорну групу P5+1, підписують Спільний план дій (JPOA) 24 листопада. JPOA визначає кроки, які Іран повинен зробити – припинити збагачення урану до 20 відсотків і надати Міжнародному агентству з атомної енергії (МАГАТЕ) доступ до моніторингу іранських ядерних

об'єктів – щоб отримати обмежене пом'якшення санкцій, репатріацію деяких активів, заморожених за кордоном. Сполучені Штати пропонують обмежене пом'якшення санкцій, включаючи зняття загрози санкцій з іноземних компаній, які працюють з автомобільним сектором Ірану або купують іранську нафтохімію.

20 січня 2014 року МАГАТЕ визнає, що Іран дотримується умов ЯРОА. Сполучені Штати та ЄС заявляють, що вжили заходів для скасування конкретних санкцій.

14 липня 2015 Іран і P5+1 – США, Велика Британія, Франція, Росія, Китай і Німеччина – підписують Спільний всеосяжний план дій (JCPOA). Згідно з угодою, Іран погоджується вжити заходів для обмеження своєї ядерної програми в обмін на значне послаблення санкцій США, ООН і ЄС.

20 липня 2015 Рада Безпеки ООН одноголосно ухвалила резолюцію 2231 [31], яка схвалює ядерну угоду та скасовує ядерні санкції Ради Безпеки щодо Ірану після виконання умов, викладених в угоді.

18 жовтня 2015 Іран і P5+1 офіційно ухвалюють ядерну угоду. Іран починає вживати заходів для стримування своєї ядерної програми. Адміністрація Обама випускає звільнення від санкцій, пов'язаних з ядерною зброєю, які набувають чинності в день впровадження. ЄС ухвалює законодавство про скасування ядерних санкцій у день впровадження.

16 січня 2016 МАГАТЕ перевіряє виконання Іраном своїх зобов'язань за ядерною угодою. Оголошується день впровадження і набуває чинності Резолюція Ради Безпеки ООН 2231. Сполучені Штати скасовують пов'язані з ядерною зброєю вторинні санкції проти Ірану. Хоча ці вторинні санкції скасовані, «первинні» санкції США щодо Ірану залишаються в силі. Ці санкції забороняють більшу частину комерційної діяльності між Сполученими Штатами та Іраном, включаючи експорт до Ірану більшості товарів або послуг зі Сполучених Штатів. Вони регулюються насамперед Положенням про операції та санкції Ірану (ITSR). Виняток зроблено для пасажирських літаків

Boeing і Airbus та іноземних дочірніх компаній транснаціональних компаній США.

1 грудня 2016 Конгрес США ухвалив десятирічне продовження закону про санкції проти Ірану (ISA). Закон набуває чинності 15 грудня.

15 грудня 2016 Держсекретар США Джон Керрі повторно оприлюднив звільнення від санкцій щодо Ірану.

17 травня 2017 Адміністрація Трампа продовжила скасування санкцій.

У липні цього ж року адміністрація Трампа неохоче засвідчує дотримання Іраном JCPOA.

25 липня 2017 Палата представників США ухвалила H.R. 3364, Закон про протидію ворогуючим державам за допомогою санкцій, який передбачає нові санкції проти Ірану, Північної Кореї та Росії.

У травні 2018 року президент Трамп припинив участь США в ядерній угоді з Іраном 2015 року та пообіцяв скасувати ядерні санкції США, які були призупинені в січні 2016 року після того, як угода набула чинності [33]. Десятки міжнародних компаній оголосили, що припинять або призупинять свою діяльність в Ірані ще до того, як США офіційно відновлять санкції. Вони надійшли двома великими траншами: початковий набір санкцій, не пов'язаних з нафтою 7 серпня 2018 року, та другий більш значний пакет 5 листопада 2018 року – проти понад 700 осіб та організацій. Відтоді Вашингтон постійно додавав нові звинувачення проти Ірану та пов'язаних з Іраном осіб і компаній.

На рисунку нижче можна побачити хронологію та кількість санкцій накладених на Іран адміністрацією Трампа.

З 2017 року адміністрація Трампа постійно посилювала петлю санкцій проти Ірану, націлившись на понад 80 відсотків економіки країни. Немає сумнівів у тому, що ця політика «максимального тиску» завдає значної економічної шкоди Ірану. Економічне зростання, яке відбулося після скасування санкцій у 2016 році, поступилося місцем інфляційній рецесії. Іранська валюта втратила дві третини своєї вартості, а експорт нафти, який є

важливим джерелом державного доходу, знизився з 2,5 мільйона барелів на день до менш ніж 0,5 мільйона барелів на день. Незважаючи на винятки для гуманітарної торгівлі, правозахисні групи та міжнародні організації допомоги, що працюють в Ірані, повідомляють про негативний вплив санкцій у таких сферах, як імпорту медичних препаратів, програми екстреної допомоги та допомоги біженцям.

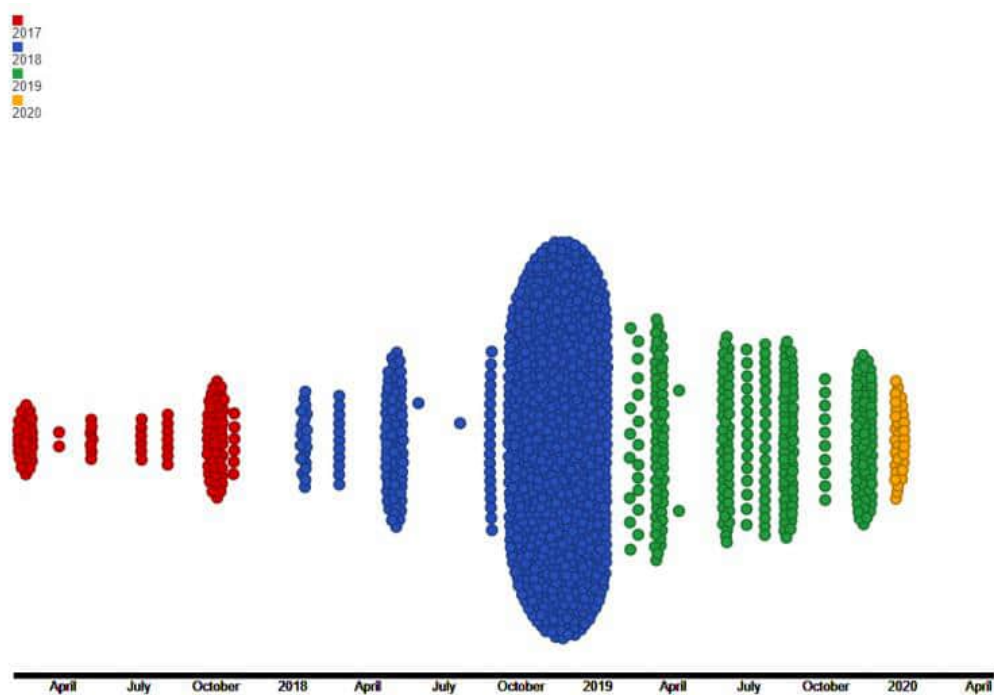

Рисунок 2.1. Хронологія з лютого 2017 року по січень 2020 року, що показує всі санкції, накладені на Іран за часів адміністрації Трампа, і дати їх виконання. Джерело: [33].

Після приходу до влади у США Байдена, його адміністрація продовжує накладати санкції на Іран, хоча уже не так рішуче як за президенства Трампа.

Критики звинувачували [34] адміністрацію Байдена в несерйозному виконанні санкцій, запроваджених колишнім президентом Дональдом Трампом, під час переговорів з Тегераном щодо відновлення ядерної угоди 2015 року, JCPOA. Вони стверджують, що значне збільшення експорту іранської нафти до Китаю відбулося, коли президент Джо Байден вступив на посаду. Це, у свою чергу, зробило Іран більш непоступливим у ядерних переговорах, які почалися у квітні 2021 року.

Останнє попередження надійшло 23 вересня від правозахисної групи «Об'єднані проти ядерного Ірану» (UANI), яка виступає проти відродження JCPOA. У звіті UANI стверджується, що з моменту обрання президента Джо Байдена Китай купив близько 38 мільярдів доларів сирої нафти в Ірану в порушення санкцій США щодо третіх сторін.

Тепер адміністрація Байдена не має жодної помітної політики щодо Ірану, окрім посилення санкцій, тієї самої стратегії «максимального тиску», яку використовував Трамп у 2020 році.

Крім того, народне повстання проти клерикального режиму в Тегерані показало, наскільки правителі готові застосовувати насильство проти власних громадян, що змусило команду Байдена запровадити нові санкції щодо прав людини. Причиною протестів стала смерть під вартою 22-річної жінки, яка отримала смертельні удари по голові під час арешту за «невідповідний хіджаб». І її вбивство, і подальші протести викликали високий рівень міжнародної підтримки людей в Ірані.

Хоча США залишаються головними у накладанні санкцій на Іран, окрім цієї країни діють ще санкції ООН, Європейського Союзу, Канади, Австралії, Великої Британії.

Відносини між ЄС та Іраном базуються на багатьох сферах співпраці, які охоплюють економічну співпрацю, торгівлю та інвестиції, сільське господарство, транспорт, енергетику та зміну клімату, цивільну ядерну співпрацю, науку, дослідження та інновації, освіту, культуру, навколишнє середовище, наркотики, міграційні та гуманітарні питання, а також регіональні питання. Відносини між ЄС та Іраном, якими керує Робоча група ЄСЗД щодо Ірану, були встановлені після підписання JCPOA у 2015 році. Крім того, в Ірані немає дипломатичної делегації ЄС, тому питання, пов'язані з обома державами, вирішуються державою-членом головування в Раді ЄС. Європейський Союз відіграв значну роль під час JCPOA та полегшив дипломатичні зусилля Франції, Німеччини та Великої Британії. З усім цим ЄС

також підтримав мету Ірану вступити до СОТ для доступу до глобальної торгівлі як ефективного та надійного гравця. JCPOA встановив обмеження для Ірану щодо його ядерної програми, включаючи торгівлю, і тому ООН скасувала деякі санкції проти Ірану в січні 2016 року [35].

На відміну від США ЄС завжди м'якше ставився до Ірану і хотів згладити усі гострі кути у своїх відносинах, навіть після виходу США з ядерної угоди у 2018 ЄС все одно підтримував стосунки з Іраном. Але через дедалі напруженішу ситуацію в Ірані, все змінюється. ЄС вводить додаткові санкції проти винних у серйозних порушеннях прав людини. 14 листопада Європейська Рада додала 29 фізичних осіб і три організації до списку осіб, щодо яких застосовуються обмежувальні заходи в контексті існуючого режиму санкцій щодо прав людини в Ірані. Це з огляду на їх роль у смерті Махси Аміні та насильницьку реакцію на нещодавні демонстрації в Ірані.

Станом на листопад 2022 року список осіб, які підпадають під обмежувальні заходи ЄС у контексті існуючого режиму санкцій щодо прав людини в Ірані, нараховує загалом 126 осіб та 11 організацій [36].

Схожа ситуація була й з іншими країнами. З 2016 року вони потроху почали пом'якшувати санкції, але через дії США у 2018 та спалах протестів у 2022, вони стали на захист прав людей, запровадивши нові санкції. Так, 23 вересня 2022 року Канада рішуче засудила ганебне затримання та очевидне вбивство Махси Аміні [37]. Схожі заяви опублікували відомства Великої Британії [38] та Австралії [39].

Бачимо, що Іран піддається дуже великому тиску з боку провідних світових країн та організацій, але політичний режим там досі продовжує своє існування. Багато науковців стверджують, що на сьогоднішній день немає жодних ознак того, що регіональна політика Ірану змінюється або що його лідери готові підкоритися вимогам тих, хто накладає санкції. Саме впливу економічних санкцій на економіку Ірану буде присвячено наступний пункт.

2.2. Оцінка впливу санкцій на економіку Ірану

Санкції були введені Сполученими Штатами після ісламської революції 1979 року в Ірані та розширені в 1995 році на компанії, контрольовані іранським урядом. У 2006 році Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 1996, яка закликала призупинити програму зі збагачення урану [40].

Основна мета – провести економетричне дослідження, в якому дослідити вплив санкцій на Іран на початку та після розширення, а також спрогнозувати рівень ВВП Ірану при повній відміні санкцій, скороченні або за незмінності введених обмежень.

Залежна змінна дослідження – прирости ВВП Ірану.

Незалежні змінні – прирости експорту, імпорту, інвестицій, державних витрат, витрат населення.

Статистичне джерело: сайт Світового Банку

Економетрична модель дослідження:

$$y_t = \beta_1 + \beta_2 x_{t2} + \beta_3 x_{t3} + \beta_4 x_{t4} + \beta_5 x_{t5} + e_t, \quad t = 1, \dots, T,$$

Отже, маємо лінійну багатофакторну модель, яку надалі будемо оцінювати та тестувати в програмі Eviews.

Досліджуваний період поділений на три етапи:

- 1950 – 1979 – до введення санкцій;
- 1980 – 1995 – після введення санкцій;
- 1996 – 2021 – після розширення санкцій.

Умовні позначення, використані для дослідження:

- GDP – приріст ВВП Ірану. Залежна змінна;
- PRIVATE_CONSUMPTION – прирости споживчих витрат Ірану.

Незалежна змінна.

- GOVERNMENT__EXPENDITURE – прирости державних видатків Ірану. Незалежна змінна
- EXPORT – приріст експорту Ірану. Незалежна змінна;
- FDI – приріст ПІІ США. Незалежна змінна;

- IMPORT – приріст імпорту США. Незалежна змінна.

Першим кроком були зібрані дані з офіційного статистичного джерела – сайту Світового банку та IMF. Після чого були пораховані прирости всіх показників, щоб уникнути потенційних проблем даних.

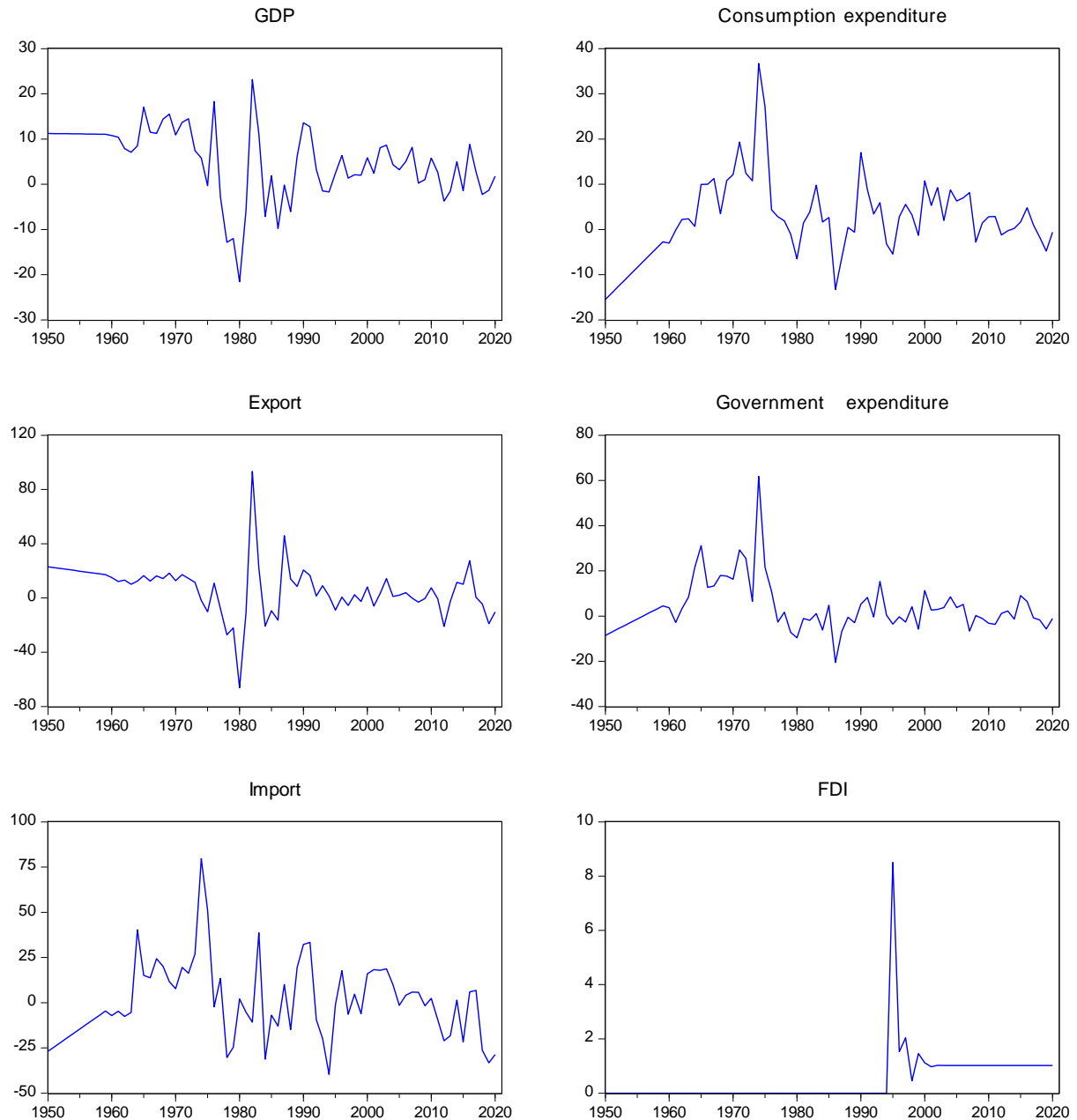

Рис 2.2. Прирости досліджуваних показників.

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Наступним кроком став кореляційний аналіз, за допомогою якого ми змогли виявити наявність або відсутність зв'язку між показниками.

Таблиця 2.1.

Кореляція показників до введення санкцій

	GDP	FDI	EXPORT	CONSUMPTION _EXPEN DITURE	GOVERNMENT_ _EXPEN DITURE	IMPORT
GDP	1.000000	NA	0.902131	0.781529	0.894633	0.988810
FDI	NA	NA	NA	NA	NA	NA
EXPORT	0.902131	NA	1.000000	-0.382827	-0.106460	-0.152041
PRIVATE_CO NSUMPTION	0.781529	NA	-0.382827	1.000000	0.468318	0.565486
GOVERNME NT_ _EXPEN DITURE	0.894633	NA	-0.106460	0.468318	1.000000	0.564024
IMPORT	0.988810	NA	-0.152041	0.565486	0.564024	1.000000

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, можемо зробити наступні висновки з таблиці кореляції:

1. Всі незалежні змінні мають зв'язок із залежною змінною, вищий за середній, що говорить про те, показники мають значущий вплив один на одного.

2. Зміна приростів експорту, імпорту, державних та споживчих витрат має позитивний зв'язок з приростами ВВП Ірану. Отже, при збільшенні незалежних змінних приріст ВВП до 1979 року збільшувався і навпаки.

3. ПІІ є незначущими, так як до 1979 року дорівнювали нулю для Ірану.

4. Найбільший зв'язок прирости ВВП Ірану мали з імпортом, а найменший зі споживчими витратами.

5. Деякі незалежні змінні мають середній коефіцієнт кореляції між собою (наприклад, імпорт та споживчі витрати), в результаті чого може виникнути проблема мультиколінеарності (коли незалежні змінні впливають одна на одну).

6. Другий етап дослідження – формування рівняння регресії з усіма незалежними змінними (крім незначущих ПІІ), щоб перевірити чи присутня проблема мультиколінеарності.

Таблиця 2.2.

Рівняння регресії для ВВП Ірану до введення санкцій

Dependent Variable: GDP				
Method: Least Squares				
Sample: 1950 1979				
Included observations: 30				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.145353	0.103860	1.399505	0.0039
EXPORT	0.568776	0.044084	12.90218	0.0000
GOVERNMENT__EXPENDITURE	0.120864	0.070895	1.704824	0.0006
IMPORT	0.054081	0.039910	-1.355066	0.0075
C	1.212762	0.728540	1.664647	0.0085
R-squared	0.908632	Mean dependent var		8.943056
Adjusted R-squared	0.894013	S.D. dependent var		7.197544
S.E. of regression	2.343210	Akaike info criterion		4.691933
Sum squared resid	137.2658	Schwarz criterion		4.925465
Log likelihood	-65.37899	Hannan-Quinn criter.		4.766642
F-statistic	62.15443	Durbin-Watson stat		1.713018
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Аналіз рівняння регресії для Ірану до введення санкцій:

- Всі незалежні змінні є значущими (Prob < 0.05). Отже, проблеми мультиколінеарності немає, так як знаки коефіцієнтів в рівнянні регресії співпадають зі знаками в таблиці кореляції.
- Якщо експорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.5687%.
- Якщо споживчі витрати Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.1453%.
- Якщо державні видатки Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.1208%.
- Якщо імпорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.054%.
- Якщо всі незалежні змінні дорівнюватимуть нулю, тоді приріст ВВП Ірану в рік становитиме на 1.212%.

- За скорегований коефіцієнтом детермінації(Adjusted R-squared), можемо зробити висновок, що можемо пояснити за допомогою регресії 89.4% зміни приростів ВВП Ірану. Інші 10,6% пояснюються неврахованими чинниками.

- Prob(F-statistic) дорівнює нулю, що вказує на те, що можна відхилити нульову гіпотезу про незначущість досліджуваної моделі. Отже, рівняння регресії є значущим в цілому.

- За статистикою Дарбіна-Уотсона можемо зробити висновок, що проблеми автокореляції залишків рівняння регресії немає. Для того, щоб в цьому переконались було проведено LM-тест.

Таблиця 2.3.

Тест рівняння регресії до санкцій на наявність проблеми автокореляції

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	0.550733	Prob. F(1,24)	0.4652	
Obs*R-squared	0.672974	Prob. Chi-Square(1)	0.4120	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID				
Method: Least Squares				
Sample: 1950 1979				
Included observations: 30				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	-0.017780	0.107510	-0.165380	0.8700
EXPORT	0.000982	0.044505	0.022058	0.9826
GOVERNMENT__EXPENDIT URE	0.022075	0.077479	0.284916	0.7782
IMPORT	-0.003566	0.040560	-0.087929	0.9307
C	-0.154505	0.764087	-0.202208	0.8415
RESID(-1)	0.166513	0.224376	0.742114	0.4652
R-squared	0.022432	Mean dependent var	1.47E-15	
Adjusted R-squared	-0.181227	S.D. dependent var	2.175616	
S.E. of regression	2.364553	Akaike info criterion	4.735911	
Sum squared resid	134.1866	Schwarz criterion	5.016151	
Log likelihood	-65.03867	Hannan-Quinn criter.	4.825562	
F-statistic	0.110147	Durbin-Watson stat	1.860322	
Prob(F-statistic)	0.989002			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза: в рівнянні регресії відсутня автокореляція. Так як $Prob > 0.05$, нульова гіпотеза не відхиляється, отже з ймовірністю 95% можна зробити висновок, що рівняння регресії не має проблему автокореляції.

Отже, як бачимо, до введення санкцій, прирости ВВП Ірану зростали та макроекономічні фактори мали позитивний вплив на досліджуваний показник.

Наступним етапом розглядаємо період після введення санкцій.

Таблиця 2.4

Кореляція показників після введення санкцій

	GDP	FDI	EXPORT	CONSUMPTION_EXPENDITURE	GOVERNMENT_EXPENDITURE	IMPORT
GDP	1.000000	0.327652	0.824068	0.643477	0.456468	0.473897
FDI	0.327652	1.000000	-0.120618	-0.241132	-0.081609	-0.002594
EXPORT	0.824068	-0.120618	1.000000	0.358639	0.268777	0.190597
PRIVATE_CONSUMPTION	0.643477	-0.241132	0.358639	1.000000	0.767360	0.471979
GOVERNMENT_EXPENDITURE	0.456468	-0.081609	0.268777	0.767360	1.000000	0.172117
IMPORT	0.473897	-0.002594	0.190597	0.471979	0.172117	1.000000

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, можемо зробити наступні висновки з таблиці кореляції:

1. Зміна приростів експорту, імпорту, ПІІ, державних та споживчих витрат має позитивний зв'язок з приростами ВВП Ірану. Отже, при збільшенні незалежних змінних приріст ВВП з 1980 до 1995 року збільшувався і навпаки.

2. Кореляція між показниками зменшилась, порівнюючи з попереднім періодом, що вказує на ослаблення зв'язку між показниками.

3. Найбільший зв'язок прирости ВВП Ірану мали з експортом (на відміну від імпорту в попередньому періоді), а найменший зі державними видатками.

4. Деякі незалежні змінні мають високий коефіцієнт кореляції між собою (наприклад, державні видатки та споживчі витрати), в результаті чого може

виникнути проблема мультиколінеарності (коли незалежні змінні впливають одна на одну).

Наступний етап дослідження – формування рівняння регресії з усіма незалежними змінними, щоб перевірити чи присутня проблема мультиколінеарності в новому досліджуваному періоді.

Таблиця 2.5

Рівняння регресії для приростів ВВП Ірану з 1980 по 1995 роки

Dependent Variable: GDP				
Method: Least Squares				
Sample: 1980 1995				
Included observations: 16				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.652255	0.317154	2.056587	0.0068
EXPORT	0.217947	0.037149	5.866778	0.0002
GOVERNMENT EXPENDITURE	0.101132	0.248338	-0.407234	0.0024
IMPORT	0.059357	0.063327	0.937315	0.0007
FDI	1.071960	0.586940	1.826355	0.0178
C	1.006412	1.411144	-1.067511	0.0108
R-squared	0.881304	Mean dependent var	1.288952	
Adjusted R-squared	0.821957	S.D. dependent var	10.72469	
S.E. of regression	4.525300	Akaike info criterion	6.137241	
Sum squared resid	204.7834	Schwarz criterion	6.426962	
Log likelihood	-43.09793	Hannan-Quinn criter.	6.152077	
F-statistic	14.84984	Durbin-Watson stat	2.228745	
Prob(F-statistic)	0.000236			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Аналіз рівняння регресії для Ірану після введення санкцій:

- Всі незалежні змінні є значущими (Prob < 0.05). Отже, проблеми мультиколінеарності немає, так як знаки коефіцієнтів в рівнянні регресії співпадають зі знаками в таблиці кореляції.

- Якщо експорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.21%.
- Якщо ПІІ Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 1,07%.
- Якщо споживчі витрати Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.65%.

- Якщо державні видатки Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.101%.
- Якщо імпорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.059%.
- Якщо всі незалежні змінні дорівнюватимуть нулю, тоді приріст ВВП Ірану в рік становитиме на 1.006%.
- За скорегований коефіцієнтом детермінації(Adjusted R-squared), можемо зробити висновок, що можемо пояснити за допомогою регресії 82.19% зміни приростів ВВП Ірану.
- Prob(F-statistic) дорівнює нулю, що вказує на те, що можна відхилити нульову гіпотезу про незначущість досліджуваної моделі. Отже, рівняння регресії є значущим в цілому.
- Отримане рівняння регресії є гіршим, в порівнянні з першим за рахунок зниження скорегованого коефіцієнту кореляції та збільшених критеріїв Акаїке та Шварца.
- За статистикою Дарбіна-Уотсона можемо зробити висновок, що проблеми автокореляції залишків рівняння регресії немає. Для того, щоб в цьому переконатись було проведено LM-тест.

Таблиця 2.6.

Тест рівняння регресії після введення санкцій на наявність проблеми автокореляції

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	0.184784	Prob. F(1,9)	0.6774	
Obs*R-squared	0.321896	Prob. Chi-Square(1)	0.5705	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID				
Method: Least Squares				
Sample: 1980 1995				
Included observations: 16				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.030796	0.338596	0.090953	0.9295
EXPORT	-0.001884	0.039010	-0.048287	0.9625
GOVERNMENT_EXPENDITURE	-0.025481	0.265818	-0.095858	0.9257

IMPORT	0.001241	0.066140	0.018759	0.9854
FDI	0.091838	0.648628	0.141588	0.8905
C	-0.102948	1.491787	-0.069010	0.9465
RESID(-1)	-0.154931	0.360418	-0.429865	0.6774
R-squared	0.020118	Mean dependent var	8.36E-16	
Adjusted R-squared	-0.633136	S.D. dependent var	3.694892	
S.E. of regression	4.721858	Akaike info criterion	6.241917	
Sum squared resid	200.6634	Schwarz criterion	6.579925	
Log likelihood	-42.93534	Hannan-Quinn criter.	6.259226	
F-statistic	0.030797	Durbin-Watson stat	2.057112	
Prob(F-statistic)	0.999793			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза: в рівнянні регресії відсутня автокореляція. Так як $Prob > 0.05$, нульова гіпотеза не відхиляється, отже з ймовірністю 95% можна зробити висновок, що рівняння регресії не має проблему автокореляції.

Отже, як бачимо, після введення санкцій, прирости ВВП Ірану почали зростати повільніше та макроекономічні зв'язки мали менший вплив та пояснювали зміну досліджуваного показника.

Наступним етапом розглядаємо період після посилення введених санкцій.

Таблиця 2.7

Кореляція показників після посилення введених санкцій

	GDP	FDI	EXPORT	CONSUMPTION_EXPENDITURE	GOVERNMENT_EXPENDITURE	IMPORT
GDP	1.000000	0.020559	0.488468	0.450151	0.362049	0.468175
FDI	0.020559	1.000000	-0.117577	0.054681	-0.273867	0.004441
EXPORT	0.488468	-0.117577	1.000000	0.422160	0.466674	0.532020
PRIVATE_CONSUMPTION	0.450151	0.054681	0.422160	1.000000	0.500560	0.651183
GOVERNMENT_EXPENDITURE	0.362049	-0.273867	0.466674	0.500560	1.000000	0.330306
IMPORT	0.468175	0.004441	0.532020	0.651183	0.330306	1.000000

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, можемо зробити наступні висновки з таблиці кореляції:

- зміна приростів експорту, імпорту, ПІІ, державних та споживчих витрат має позитивний зв'язок з приростами ВВП Ірану. Отже, при збільшенні незалежних змінних приріст ВВП з 1996 року по 2021 рік збільшувався і навпаки.

- Кореляція між показниками зменшилась для державних видатків та ПІІ, порівнюючи з попереднім періодом, що вказує на ослаблення зв'язку між показниками.

- Найбільший зв'язок прирости ВВП Ірану мали з, а найменший з ПІІ.

- Деякі незалежні змінні мають середній коефіцієнт кореляції між собою (наприклад, експорт та імпорт) в результаті чого може виникнути проблема мультиколінеарності (коли незалежні змінні впливають одна на одну).

Наступний етап дослідження – формування рівняння регресії з усіма незалежними змінними, щоб перевірити чи присутня проблема мультиколінеарності в останньому досліджуваному періоді.

Таблиця 2.8

Рівняння регресії для приростів ВВП Ірану з 1995 по 2021 роки

Dependent Variable: GDP				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1996 2021				
Included observations: 25 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.355976	0.122302	2.910624	0.0090
EXPORT	0.182349	0.043254	4.215750	0.0005
GOVERNMENT_EXPENDITURE	0.313681	0.092835	-3.378893	0.0032
IMPORT	0.085155	0.031020	2.745211	0.0129
<u>FDI</u>	<u>0.761850</u>	<u>1.340008</u>	<u>-0.568541</u>	<u>0.5763</u>
C	0.959817	1.480772	2.133899	0.0461
R-squared	0.829714	Mean dependent var		3.006219
Adjusted R-squared	0.784902	S.D. dependent var		3.565312
S.E. of regression	1.653545	Akaike info criterion		4.049283
Sum squared resid	51.95001	Schwarz criterion		4.341813
Log likelihood	-44.61604	Hannan-Quinn criter.		4.130419
F-statistic	18.51538	Durbin-Watson stat		1.439952
Prob(F-statistic)	0.000001			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Аналіз рівняння регресії для Ірану після посилення санкцій:

- Всі незалежні змінні є значущими (Prob < 0.05), крім ПШ. Коефіцієнт ПШ незначущий через відсутність зв'язку з приростами ВВП Ірану (коефіцієнт кореляції майже дорівнює 0).
 - Якщо експорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.18%.
 - Якщо споживчі витрати Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.9%.
 - Якщо державні видатки Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.31%.
 - Якщо імпорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.08%.
 - Якщо всі незалежні змінні дорівнюватимуть нулю, тоді приріст ВВП Ірану в рік становитиме на 0.95%.
- За скорегований коефіцієнтом детермінації (Adjusted R-squared), можемо зробити висновок, що можемо пояснити за допомогою регресії 78.49% зміни приростів ВВП Ірану.
- Prob(F-statistic) дорівнює нулю, що вказує на те, що можна відхилити нульову гіпотезу про незначущість досліджуваної моделі. Отже, рівняння регресії є значущим в цілому.
- Отримане рівняння регресії є гіршим, в порівнянні з першим та другим за рахунок зниження скорегованого коефіцієнту кореляції та збільшених критеріїв Акаїке та Шварца.
- За статистикою Дарбіна-Уотсона можемо зробити висновок, що проблеми автокореляції залишків рівняння регресії немає. Для того, щоб в цьому переконатись було проведено LM-тест.

Таблиця 2.9.

Тест рівняння регресії після посилення введених санкцій на наявність проблеми автокореляції

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:			
F-statistic	0.516405	Prob. F(1,18)	0.4816
Obs*R-squared	0.697226	Prob. Chi-Square(1)	0.4037

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	-0.008426	0.124443	-0.067710	0.9468
EXPORT	0.008594	0.045418	0.189229	0.8520
GOVERNMENT_EXPENDITURE	-0.015713	0.096548	-0.162743	0.8725
IMPORT	-0.000848	0.031444	-0.026979	0.9788
FDI	-0.278573	1.411663	-0.197336	0.8458
C	0.364171	1.583277	0.230011	0.8207
RESID(-1)	0.213505	0.297107	0.718613	0.4816
R-squared	0.027889	Mean dependent var		-3.20E-16
Adjusted R-squared	-0.296148	S.D. dependent var		1.471252
S.E. of regression	1.674999	Akaike info criterion		4.100998
Sum squared resid	50.50117	Schwarz criterion		4.442283
Log likelihood	-44.26247	Hannan-Quinn criter.		4.195656
F-statistic	0.086067	Durbin-Watson stat		1.693032
Prob(F-statistic)	0.996975			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза: в рівнянні регресії відсутня автокореляція. Так як $Prob > 0.05$, нульова гіпотеза не відхиляється, отже з ймовірністю 95% можна зробити висновок, що рівняння регресії не має проблему автокореляції.

Отже, як бачимо, після посилення введених санкцій, прирости ВВП Ірану почали зростати повільніше та макроекономічні зв'язки мали менший вплив та пояснювали зміну досліджуваного показника (коефіцієнт ПІІ перестав бути значущим).

У 2008 році світ зіштовхнувся з глобальною фінансовою кризою, яка мала економічні наслідки для багатьох країн світу. Перевіримо чи мала криза 2008 року вплив на прирости ВВП Ірану під санкціями.

Таблиця 2.10.

Тест на наявність структурної зміни в Ірані після кризи 2008 року

Chow Breakpoint Test: 2008				
Null Hypothesis: No breaks at specified breakpoints				
Varying regressors: All equation variables				
Equation Sample: 1996 2021				
F-statistic	2.555716		Prob. F(6,13)	0.0737
Log likelihood ratio	19.47809		Prob. Chi-Square(6)	0.0034
Wald Statistic	15.33429		Prob. Chi-Square(6)	0.0178

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза: в 2008 році не відбулось структурної зміни. Так як $Prob < 0.05$, нульова гіпотеза відхиляється, отже з ймовірністю 95% можна зробити висновок, що в 2008 році відбулась структурна зміна для показників третього рівняння регресії.

Сформуємо рівняння регресії після 2008 року, щоб перевірити вплив кризи на прирости ВВП Ірану.

Таблиця 2.11.

Рівняння регресії після структурної зміни 2008 року

Dependent Variable: GDP				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 2009 2021				
Included observations: 12 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.720737	0.479201	1.504037	0.0033
EXPORT	0.141542	0.087709	1.613767	0.0077
GOVERNMENT__EXPENDITURE	0.435121	0.172930	-2.516169	0.0455
IMPORT	0.066253	0.068862	0.962118	0.0031
FDI	1.241262	692.1854	-1.747021	0.0312
C	0.875481	703.9196	1.749462	0.0308
R-squared	0.693531	Mean dependent var		1.456926
Adjusted R-squared	0.686474	S.D. dependent var		3.750033
S.E. of regression	1.732848	Akaike info criterion		4.244262
Sum squared resid	18.01657	Schwarz criterion		4.486716
Log likelihood	-19.46557	Hannan-Quinn criter.		4.154497
F-statistic	9.103196	Durbin-Watson stat		2.269810
Prob(F-statistic)	0.009042			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Аналіз рівняння регресії для Ірану після посилення санкцій:

- Всі незалежні змінні є значущими ($\text{Prob} < 0.05$), крім ПІІ. Коефіцієнт ПІІ незначущий через відсутність зв'язку з приростами ВВП Ірану (інвестиції в країну скоротились до мінімуму).
 - Якщо експорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.14%.
 - Якщо споживчі витрати Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.72%.
 - Якщо державні видатки Ірану зростуть на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.43%.
 - Якщо імпорт Ірану зросте на 1%, то прирости ВВП зростуть на 0.06%.
 - Якщо всі незалежні змінні дорівнюватимуть нулю, тоді приріст ВВП Ірану в рік становитиме на 0.87%.
- За скорегований коефіцієнтом детермінації (Adjusted R-squared), можемо зробити висновок, що можемо пояснити за допомогою регресії 68.64% зміни приростів ВВП Ірану.
- $\text{Prob}(F\text{-statistic})$ дорівнює нулю, що вказує на те, що можна відхилити нульову гіпотезу про незначущість досліджуваної моделі. Отже, рівняння регресії є значущим в цілому.
- Отримане рівняння регресії є гіршим, в порівнянні з першим, другим та третім рівняннями за рахунок зниження скорегованого коефіцієнту кореляції та збільшених критеріїв Акаїке та Шварца.
- За статистикою Дарбіна-Уотсона можемо зробити висновок, що проблеми автокореляції залишків рівняння регресії немає. Для того, щоб в цьому переконались було проведено LM-тест.

Таблиця 2.12.

Тест рівняння регресії після структурної зміни на наявність проблеми автокореляції

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:				
F-statistic	0.365093	Prob. F(1,5)	0.5721	
Obs*R-squared	0.816597	Prob. Chi-Square(1)	0.3662	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID				
Method: Least Squares				
Sample: 2009 2021				
Included observations: 12				
Presample missing value lagged residuals set to zero.				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION	0.163731	0.574662	0.284917	0.7871
EXPORT	-0.025518	0.101916	-0.250384	0.8123
GOVERNMENT__EXPENDITURE	0.021971	0.186456	0.117832	0.9108
IMPORT	0.007209	0.073793	0.097698	0.9260
FDI	-107.6114	753.3514	-0.142844	0.8920
C	109.3774	766.0998	0.142772	0.8920
RESID(-1)	-0.351268	0.581349	-0.604230	0.5721
R-squared	0.068050	Mean dependent var	-2.65E-13	
Adjusted R-squared	-1.050291	S.D. dependent var	1.279793	
S.E. of regression	1.832514	Akaike info criterion	4.340453	
Sum squared resid	16.79055	Schwarz criterion	4.623315	
Log likelihood	-19.04272	Hannan-Quinn criter.	4.235727	
F-statistic	0.060849	Durbin-Watson stat	1.827503	
Prob(F-statistic)	0.998088			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза: в рівнянні регресії відсутня автокореляція. Так як $Prob > 0.05$, нульова гіпотеза не відхиляється, отже з ймовірністю 95% можна зробити висновок, що рівняння регресії не має проблему автокореляції.

Отже, як бачимо, після структурної зміни в 2008 році, що була спричинена світовою фінансовою кризою, прирости ВВП Ірану почали

зростати повільніше та макроекономічні зв'язки мали менший вплив та пояснювали зміну досліджуваного показника.

Об'єднаємо в таблицю отримані знаки коефіцієнтів, щоб подивитись на зміну та тенденції для приросту ВВП Ірану.

Таблиця 2.13

Загальна таблиця по проведеному дослідженню

Коефіцієнт	1950-1979	1980-1995	1996-2021	2008-2021
Імпорт	0.568776	0.059357	0.085155	0.066253
Експорт	0.054081	0.217947	0.182349	0.141542
ПП	незначущий	1.071960	незначущий	незначущий
Державні видатки	0.120864	0.101132	0.313681	0.435121
Споживчі витрати	0.145353	0.652255	0.355976	0.720737
Нульовий коефіцієнт	1.212762	1.006412	0.959817	0.875481
Коефіцієнт детермінації	0.894013	0.821957	0.784902	0.686474

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Як бачимо, ВВП Ірану після санкцій більше зросло за рахунок споживчих витрат та державних видатків, ніж за рахунок експорту та імпорту.

Самі прирости ВВП Ірану зменшувались, про що говорить зміна нульового коефіцієнту.

Також вплив макроекономічних показників на ВВП Ірану ставав меншим з кожним роком.

Отже, можемо побачити, що санкції проти Ірану мали значний вплив на зміну приростів ВВП країни, а також мали негативний ефект на інші незалежні змінні.

2.3. Прогнозування розвитку підсанкційної економіки при різних умовах санкціонування на прикладі Ірану

Прогнозування даних є дуже важливим, так як опираючись на минулі роки, ми можемо зробити прогнозування на наступні.

Для того, щоб зрозуміти яким саме методом потрібно прогнозувати, треба знову подивитись на графік кожного з показників в динаміці, щоб обрати правильний метод.

Отже, незалежні змінні краще прогнозувати методом ARIMA, так як саме цей метод найкраще підходить для прогнозування приростів показників. Залежну змінну прогнозуємо за рівнянням регресії.

Модель ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average) є одним із найпоширеніших методів аналізу та прогнозування часових рядів. Ця модель дозволяє обробляти дані часових рядів, щоб краще зрозуміти цей ряд або передбачити його розвиток

ARIMA використовує два основні параметри (p , q), які виражаються цілими числами. Тому модель також записується як ARIMA(p , q). Разом ці три параметри враховують сезонність, тенденцію та шум у наборах даних:

- p – порядок авторегресії (AR), який дозволяє додати попередні значення часового ряду. Цей параметр можна проілюструвати твердженням «завтра, ймовірно, буде тепло, якщо було тепло в останні три дні»;
- q – порядок ковзного середнього (MA), що дозволяє встановити похибку моделі як лінійну комбінацію раніше спостережених значень похибок.

Розглянемо прогнозування за трьома напрямками:

- Якщо санкції скасуються (за першим рівнянням регресії);
- Якщо санкції послабляються (за другим рівнянням регресії);
- Якщо санкції не зміняться (за третім рівнянням регресії).

Прогнозування приростів ВВП Ірану за першим рівнянням регресії.

Першим кроком є тест Дікі-Фуллера, щоб перевірити стаціонарність вибірки протягом усього досліджуваного періоду.

Таблиця 2.14

Тест Дікі-Фуллера для споживчих витрат

Null Hypothesis: PRIVATE_CONSUMPTION has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-3.923630	0.0031
Test critical values:	1% level		-3.527045	
	5% level		-2.903566	
	10% level		-2.589227	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				
Augmented Dickey-Fuller Test Equation				
Dependent Variable: D(PRIVATE_CONSUMPTION)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1951 2021				
Included observations: 70 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
PRIVATE_CONSUMPTION(-1)	-0.336958	0.085879	-3.923630	0.0002
C	1.049569	0.782538	1.341237	0.1843
R-squared	0.184602	Mean dependent var		0.212141
Adjusted R-squared	0.172611	S.D. dependent var		6.924909
S.E. of regression	6.298962	Akaike info criterion		6.546802

Sum squared resid	2698.030	Schwarz criterion	6.611045
Log likelihood	-227.1381	Hannan-Quinn criter.	6.572320
F-statistic	15.39487	Durbin-Watson stat	2.093494
Prob(F-statistic)	0.000206		

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Нульова гіпотеза – ряд даних нестационарний (інтегрований). Prob < 0.05. Робимо висновок, що відхиляємо нульову гіпотезу, а отже ряд даних стаціонарний, тому можемо продовжувати прогнозування.

Другий крок в прогнозування – формування рівняння з показниками AR та MA, щоб с прогнозувати незалежну змінну.

Таблиця 2.15

Рівняння ARMA за першим рівнянням регресії

Dependent Variable: PRIVATE_CONSUMPTION				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - ВННН)				
Sample: 1950 2021				
Included observations: 71				
Convergence achieved after 45 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1.618836	2.833439	0.571333	0.0097
AR(1)	0.756304	0.102182	7.401529	0.0000
MA(1)	-0.113630	0.297893	-0.381447	0.0041
SIGMASQ	40.26017	3.810721	10.56497	0.0000
R-squared	0.469613	Mean dependent var	2.441165	
Adjusted R-squared	0.445865	S.D. dependent var	8.774484	
S.E. of regression	6.531750	Akaike info criterion	6.655520	
Sum squared resid	2858.472	Schwarz criterion	6.782995	
Log likelihood	-232.2710	Hannan-Quinn criter.	6.706213	

F-statistic	19.77430	Durbin-Watson stat	1.974024
Prob(F-statistic)	0.000000		
Inverted AR Roots	.76		
Inverted MA Roots	.11		

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Показники AR та MA є значущими, що дає можливість зробити прогнозування споживчих витрат Ірану.

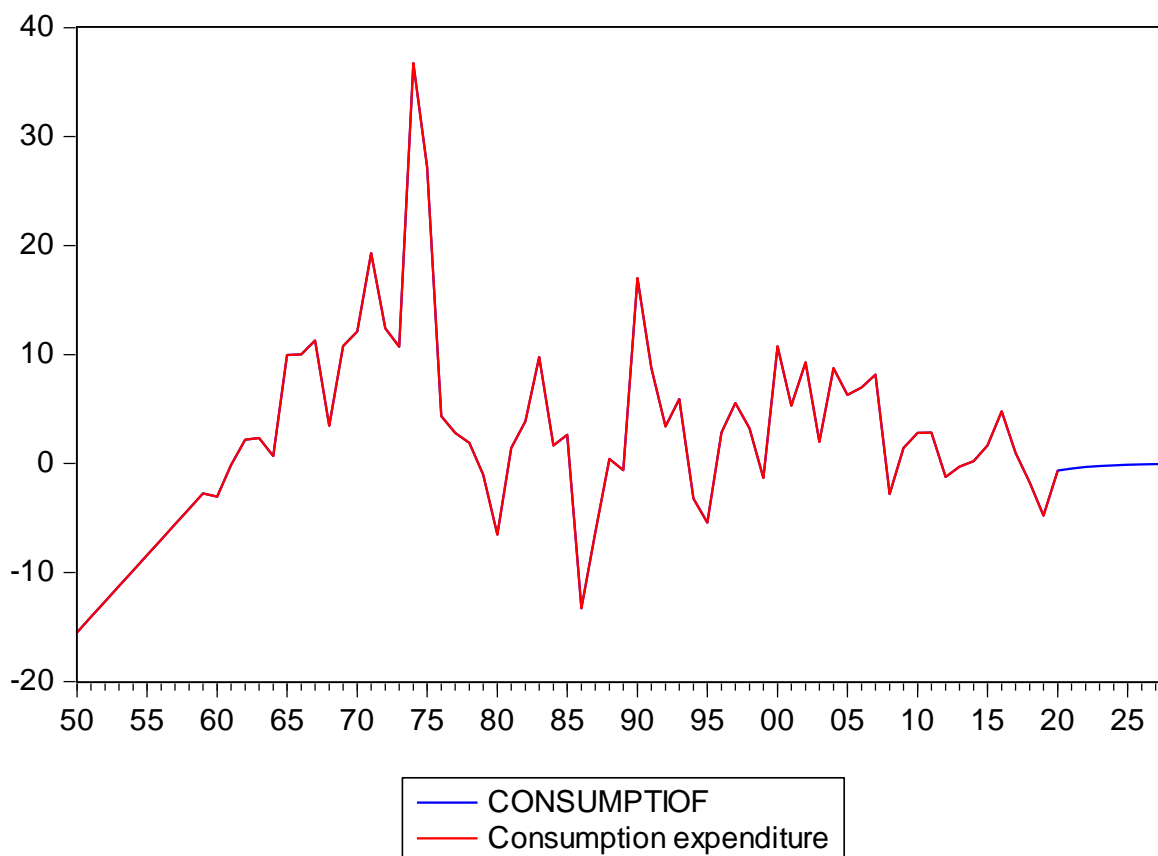

Рис. 2.3. Прирости споживчих витрат Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, якщо введені санкції скасуються, то прирости споживчих витрат Ірану будуть збільшуватись, проте незначними темпами.

Таблиця 2.16

Рівняння ARMA за другим рівнянням регресії

Dependent Variable: PRIVATE_CONSUMPTION				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Sample: 1980 2021				
Included observations: 41				
Convergence achieved after 22 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.083215	1.204759	1.729155	0.0921
AR(1)	0.300922	0.824250	0.365086	0.0171
MA(1)	0.016234	0.885185	0.018339	0.0155
SIGMASQ	27.13092	4.595445	5.903872	0.0000
R-squared	0.097419	Mean dependent var		2.207337
Adjusted R-squared	0.024237	S.D. dependent var		5.550744
S.E. of regression	5.483064	Akaike info criterion		6.336232
Sum squared resid	1112.368	Schwarz criterion		6.503410
Log likelihood	-125.8928	Hannan-Quinn criter.		6.397109
F-statistic	1.331190	Durbin-Watson stat		1.961550
Prob(F-statistic)	0.278965			
Inverted AR Roots	.30			
Inverted MA Roots	-.02			

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Показники AR та MA є значущими, що дає можливість зробити прогнозування споживчих витрат Ірану.

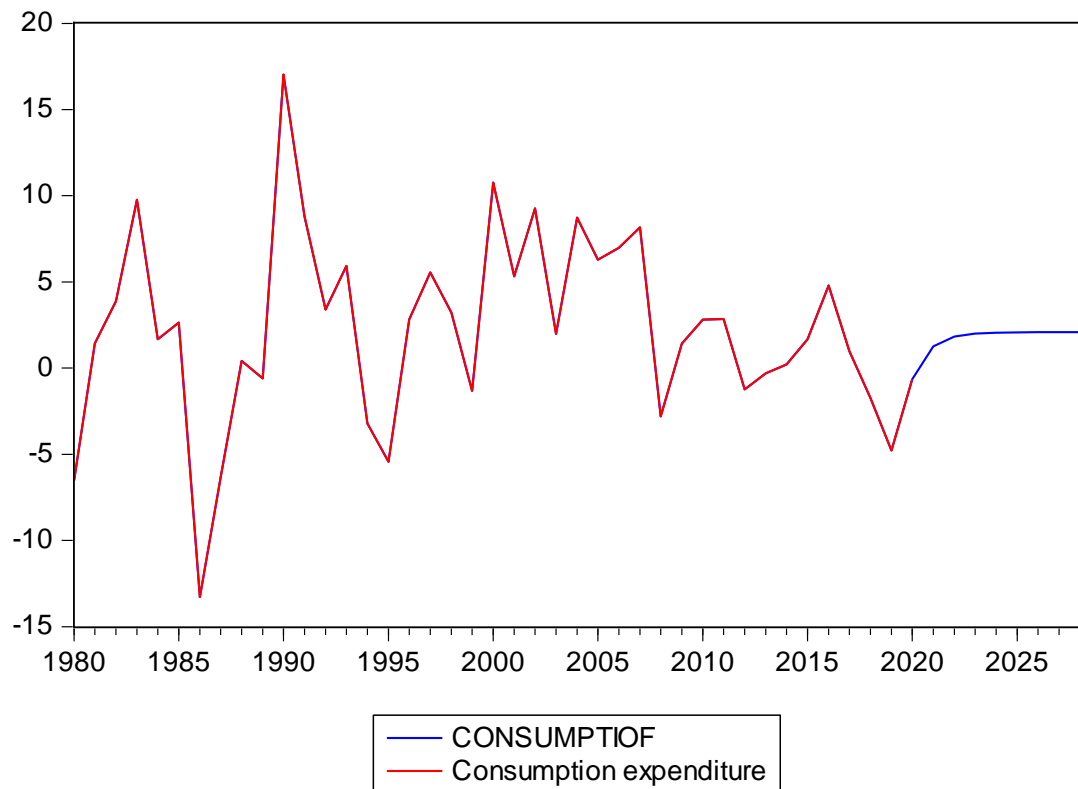

Рис. 2.4. Прирости споживчих витрат Ірану за другим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, якщо введені санкції пом'якшаться, то прирости споживчих витрат Ірану будуть зростати більшими темпами.

Таблиця 2.17

Рівняння ARMA за третім рівнянням регресії

Dependent Variable: PRIVATE_CONSUMPTION				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - ВННН)				
Sample: 1996 2021				
Included observations: 25				
Convergence achieved after 22 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.480753	2.486991	0.997492	0.3299
AR(1)	0.846251	0.424573	1.993181	0.0594
MA(1)	-0.612981	0.660002	-0.928756	0.3636
SIGMASQ	13.42541	4.386612	3.060542	0.0059

R-squared	0.150254	Mean dependent var	2.840462
Adjusted R-squared	0.028862	S.D. dependent var	4.056800
S.E. of regression	3.997828	Akaike info criterion	5.765738
Sum squared resid	335.6353	Schwarz criterion	5.960758
Log likelihood	-68.07173	Hannan-Quinn criter.	5.819828
F-statistic	1.237757	Durbin-Watson stat	2.062242
Prob(F-statistic)	0.321034		
Inverted AR Roots	.85		
Inverted MA Roots	.61		

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Показники AR та MA є значущими, що дає можливість зробити прогнозування споживчих витрат Ірану.

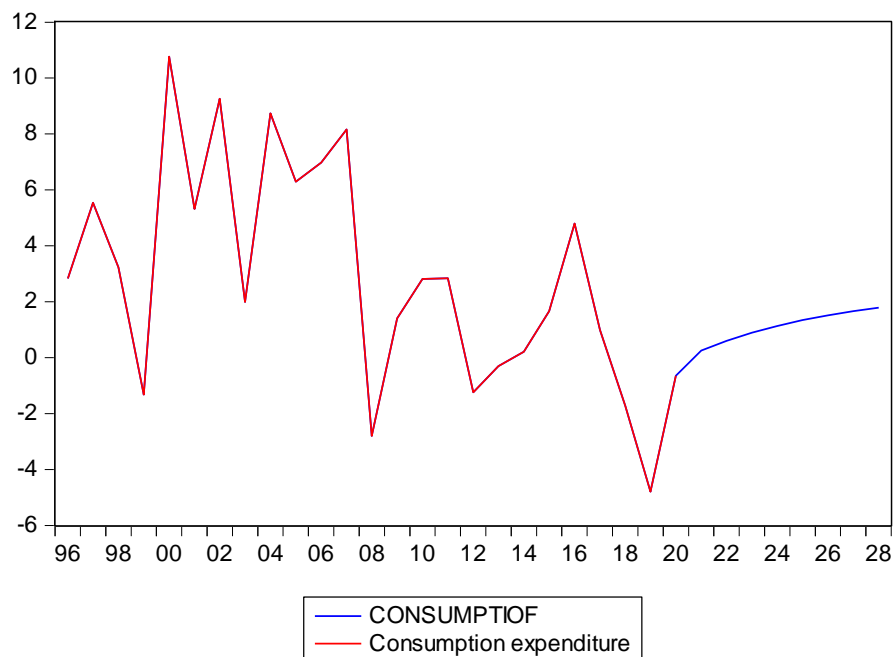

Рис. 2.5. Прирости споживчих витрат Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Отже, якщо введені санкції не пом'якшаться, то прирости споживчих витрат Ірану будуть зростати ще більшими темпами, ніж в попередніх прогнозах.

Аналогічно, за допомогою тесту Дікі-Фуллера та рівнянню регресії з AR і MA, прогнозуємо інші незалежні змінні.

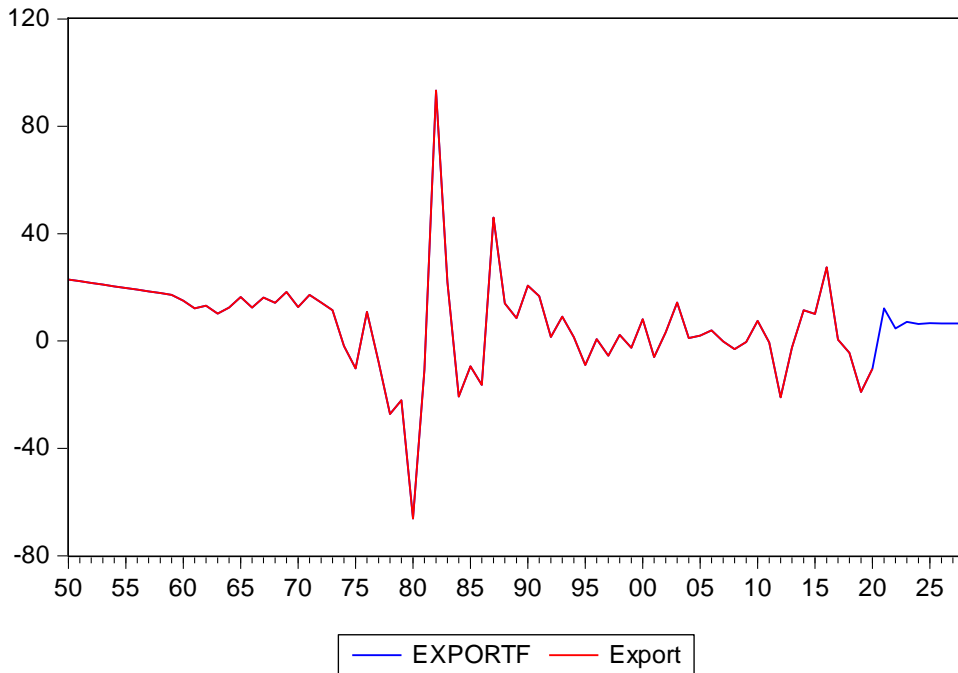

Рис. 2.6. Прирости експорту Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції скасують, то прирости експорту Ірану будуть стрімко зростати, після чого стабілізуються.

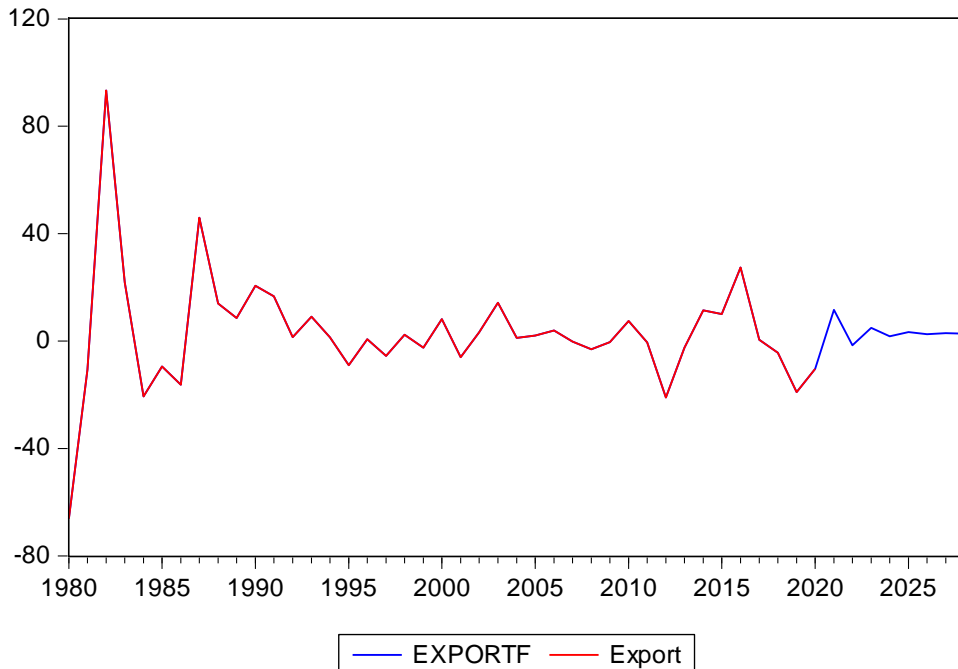

Рис. 2.7. Прирости експорту Ірану за другим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать, то прирости експорту Ірану зростатимуть меншими темпами, після чого аналогічно стабілізуються.

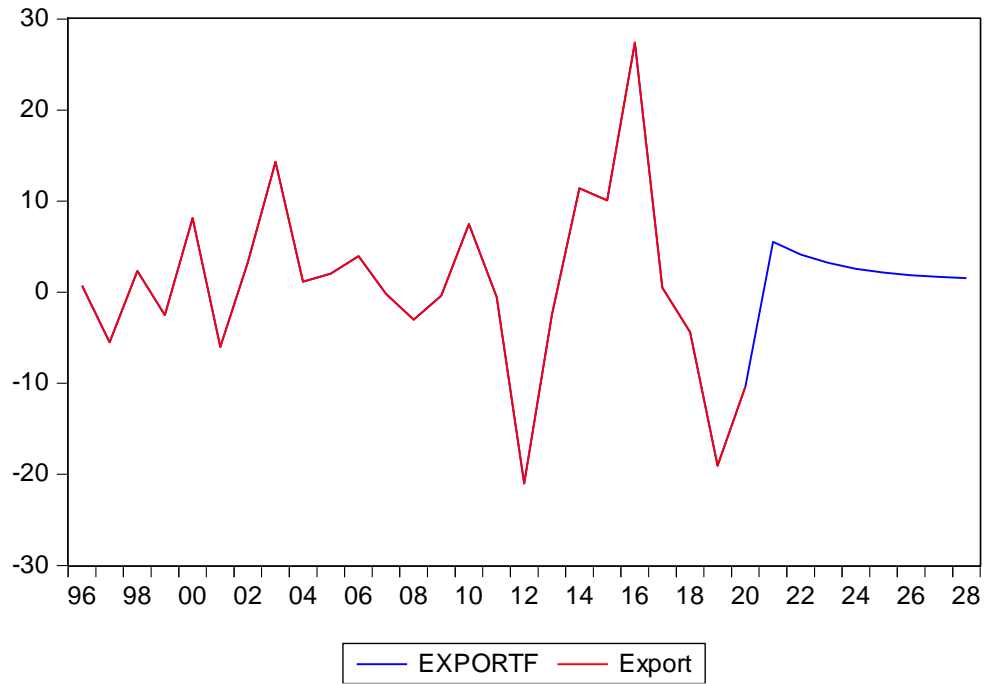

Рис. 2.8. Прирости експорту Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції не пом'якшать, то прирости експорту Ірану зростуть, після чого почнуть знову зменшуватись.

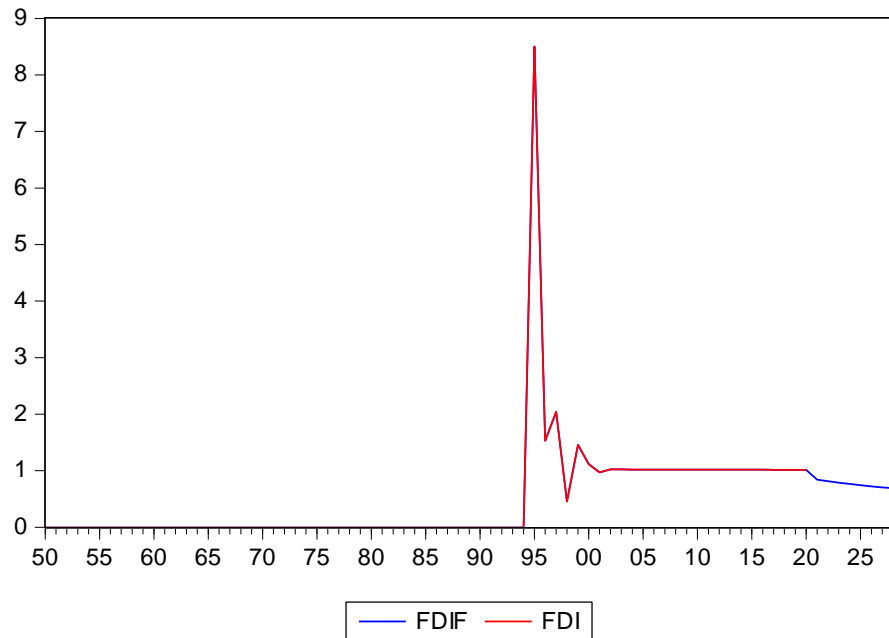

Рис. 2.9. Прирости ПІІ Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції скасують, то прирости ПІІ Ірану все рівно зменшуватимуться, так як інвестиції з країни все рівно перевищуватимуть інвестиції в країну.

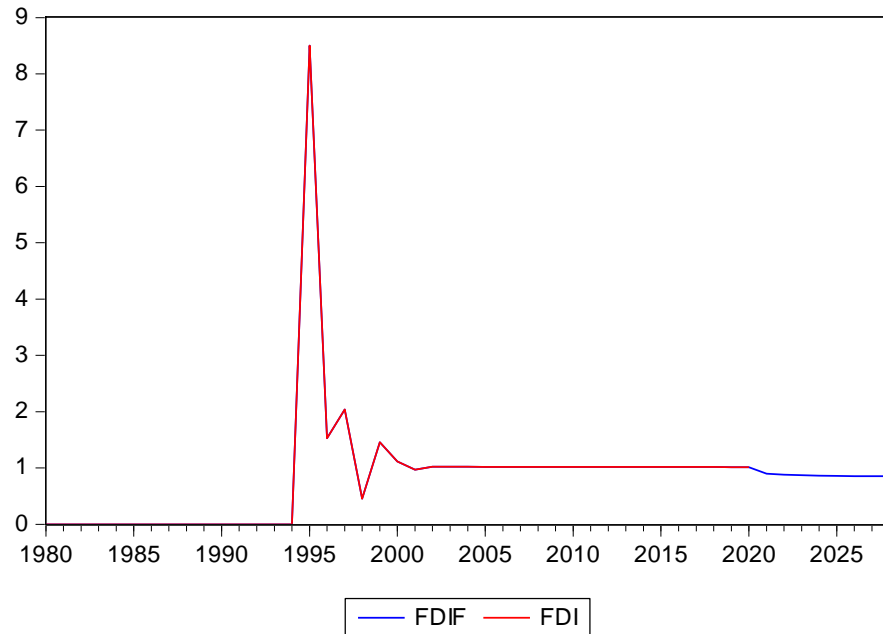

Рис. 2.10. Прирости ПІІ Ірану за другим регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать, то прирости ПІІ Ірану продовжують зменшуватись, так як країна залишатиметься інвестиційно непривабливою.

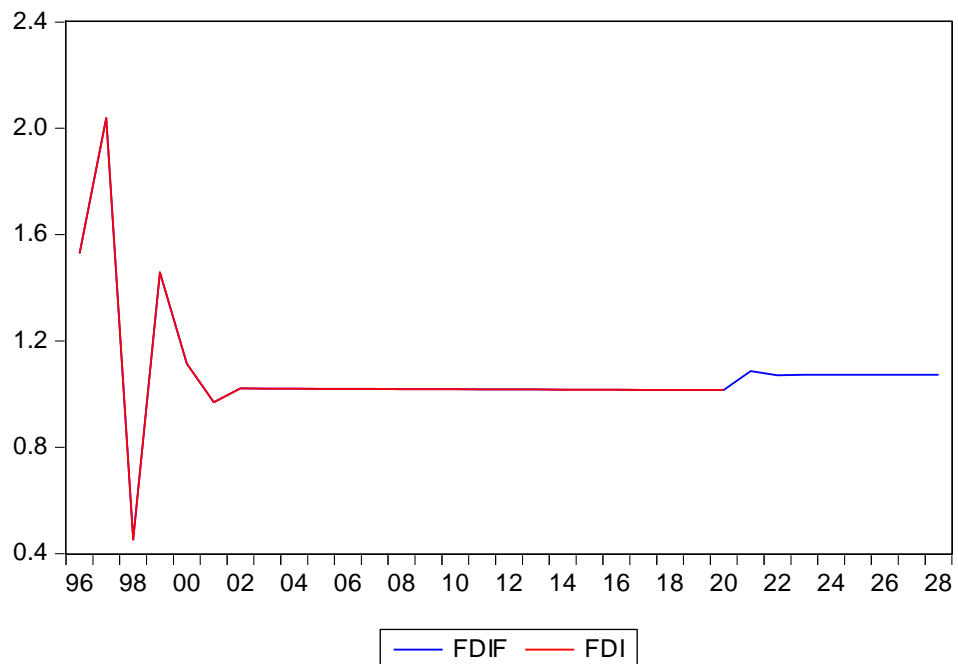

Рис. 2.11. Прирости ПІІ Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції не пом'якшать, то прирости ПІІ Ірану трішки збільшаться за рахунок економії Ірану власних інвестиційних потоків, проте після цього прирости ПІІ будуть сталими.

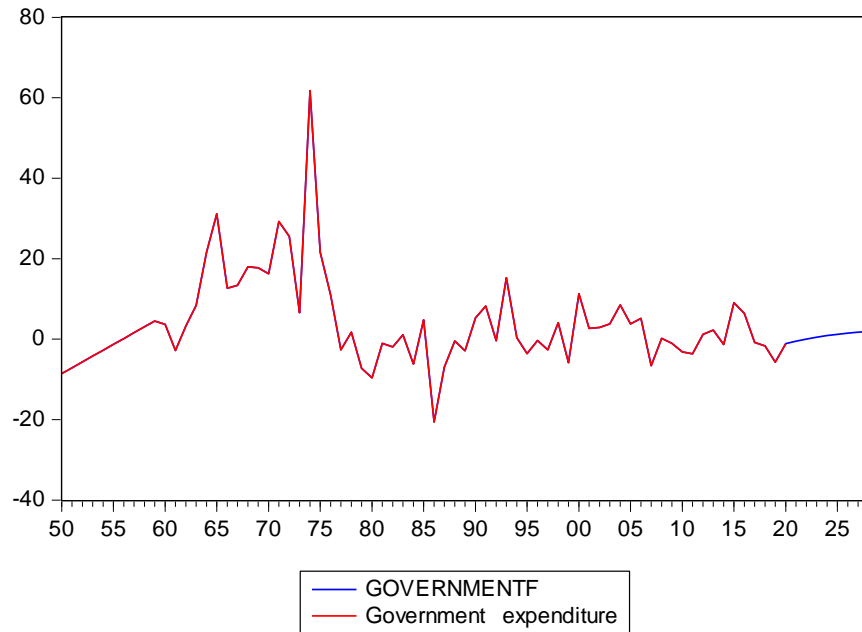

Рис. 2.12. Прирости державних видатків Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції скасують, то прирости державних видатків Ірану збільшуватимуться, наповнюючи та збільшуючи рівень ВВП.

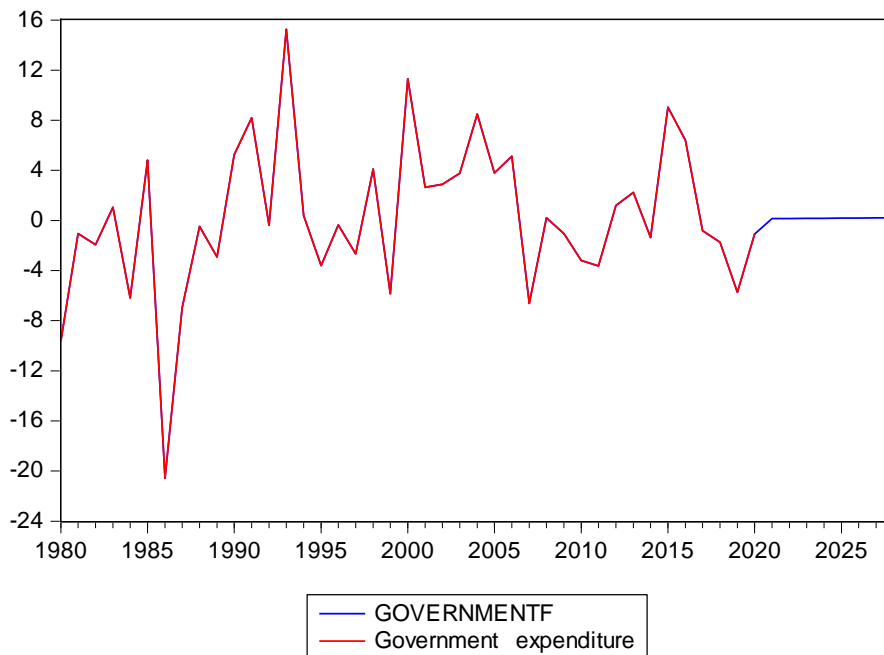

Рис. 2.13. Прирости державних видатків Ірану за другим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать, то прирости державних видатків Ірану матимуть стабільний приріст даних.

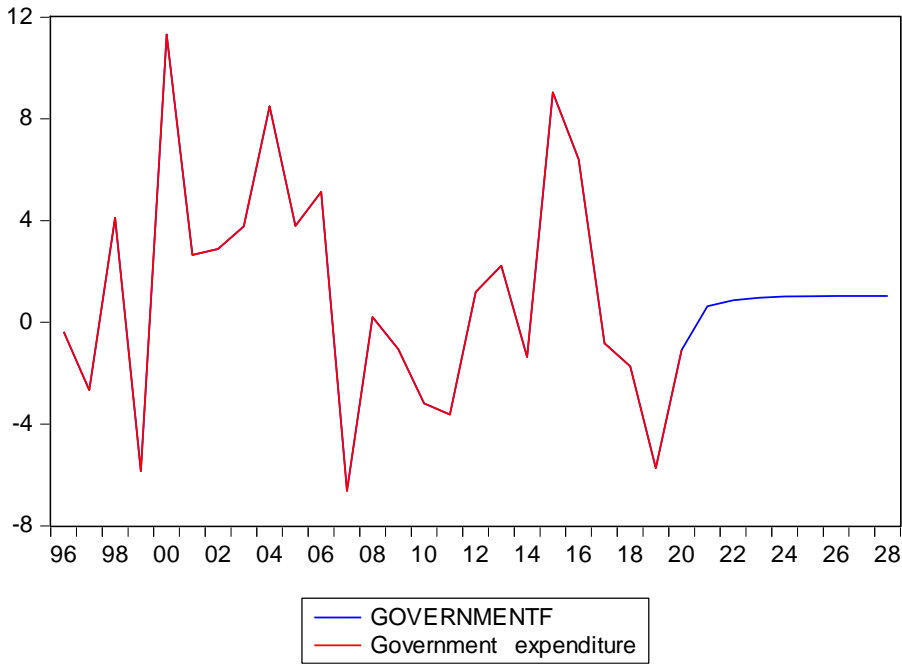

Рис. 2.14. Прирости державних видатків Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції не пом'якшать, то прирости державних видатків Ірану зростатимуть.

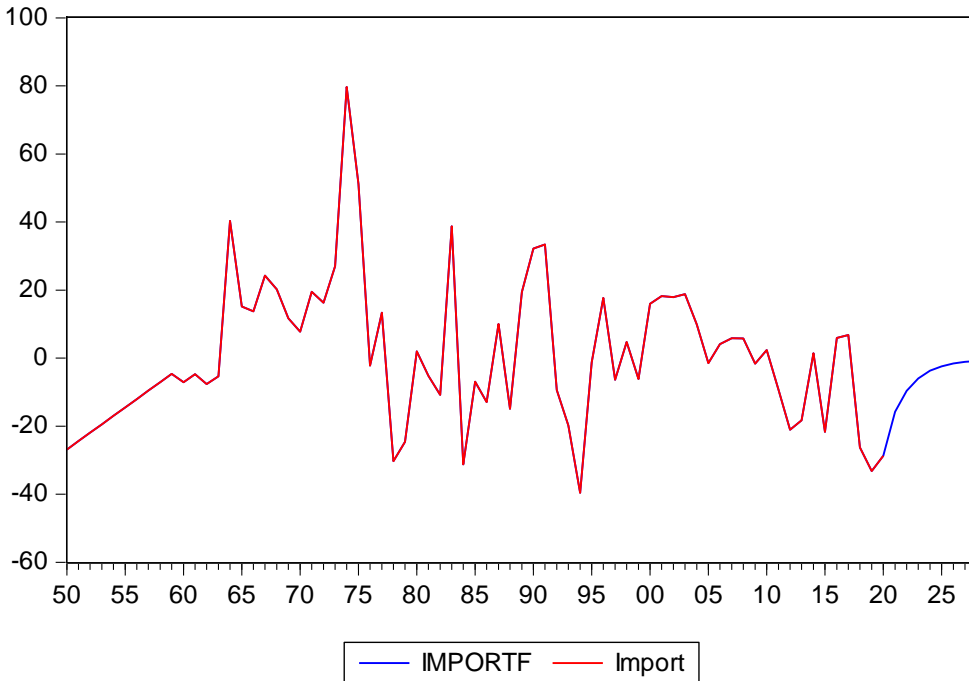

Рис. 2.15. Прирости імпорту Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції скасують, то прирости імпорту Ірану зростатимуть і стануть додатними.

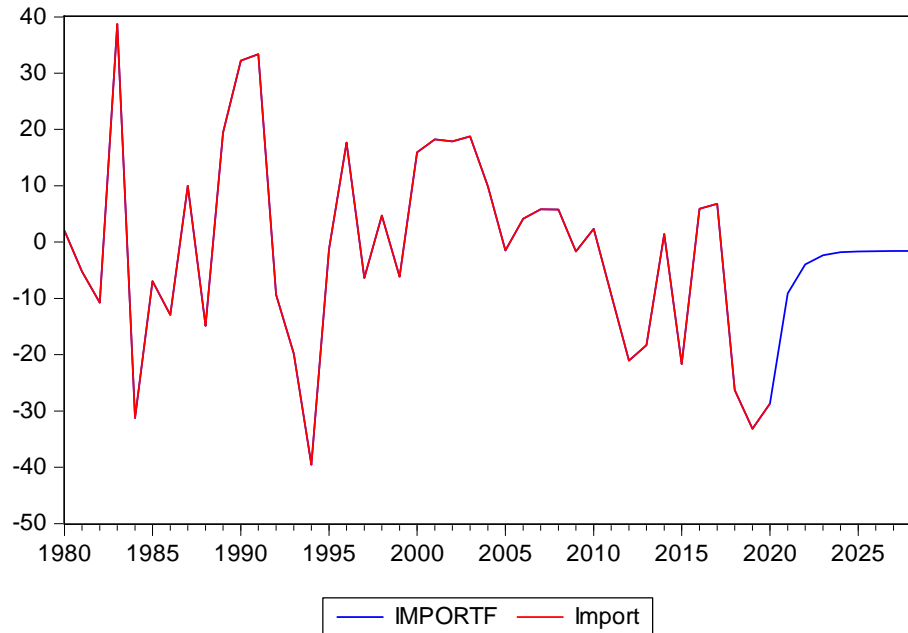

Рис. 2.16. Прирости імпорту Ірану за другим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать, то прирости імпорту Ірану зростатимуть.

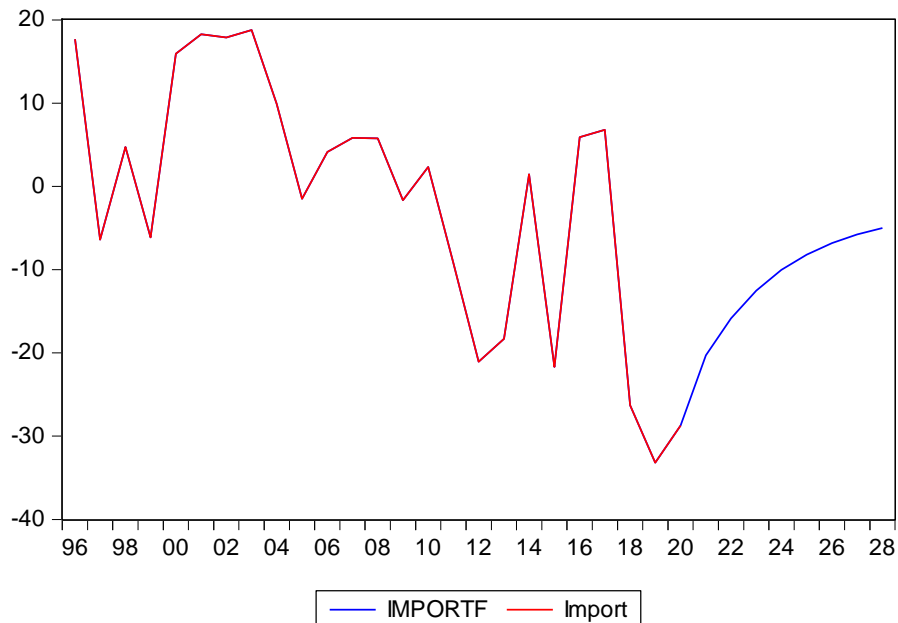

Рис. 2.17. Прирости імпорту Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать, то прирости імпорту Ірану зростатимуть меншими темпами і залишаться від'ємними

Після того, як було прогнозовано незалежні змінні, прогнозуємо залежну змінну – прирости ВВП Ірану за рівняннями регресії.

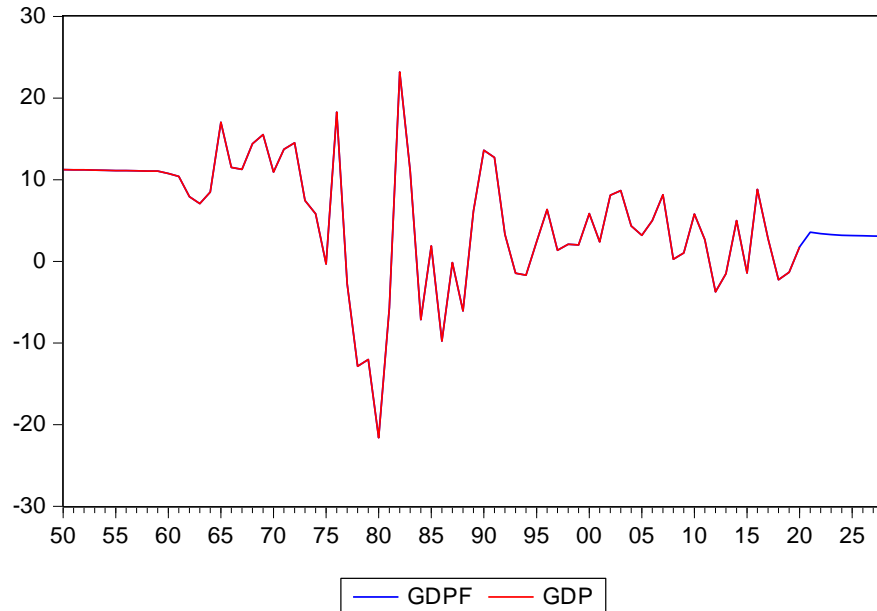

Рис. 2.18. Прирости ВВП Ірану за першим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції скасують проти Ірану, то прирости ВВП Ірану зростатимуть до 2023 року, після чого матимуть стабільний позитивний зріст.

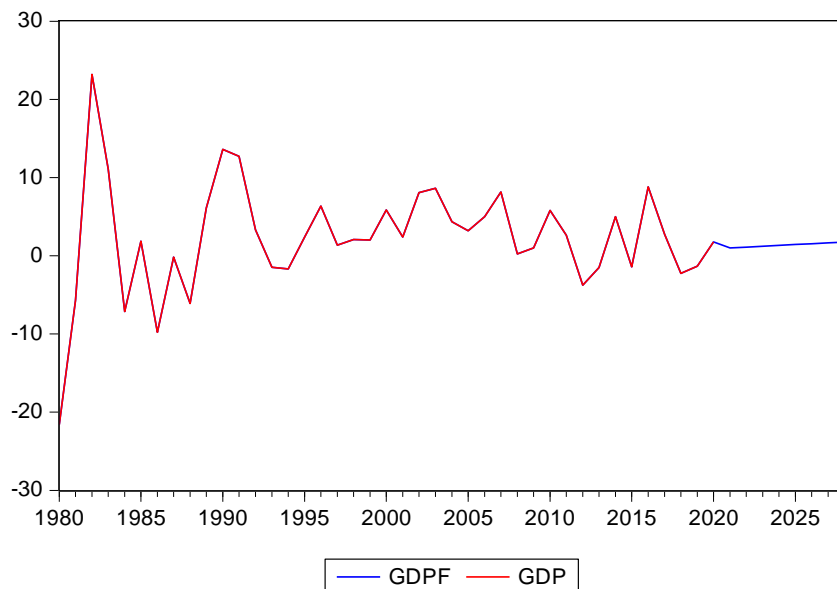

Рис. 2.19. Прирости ВВП Ірану за другим рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції пом'якшать проти Ірану, то прирости ВВП Ірану не зростатимуть, проте і не матимуть значних коливань, що допоможе стабілізувати економіку.

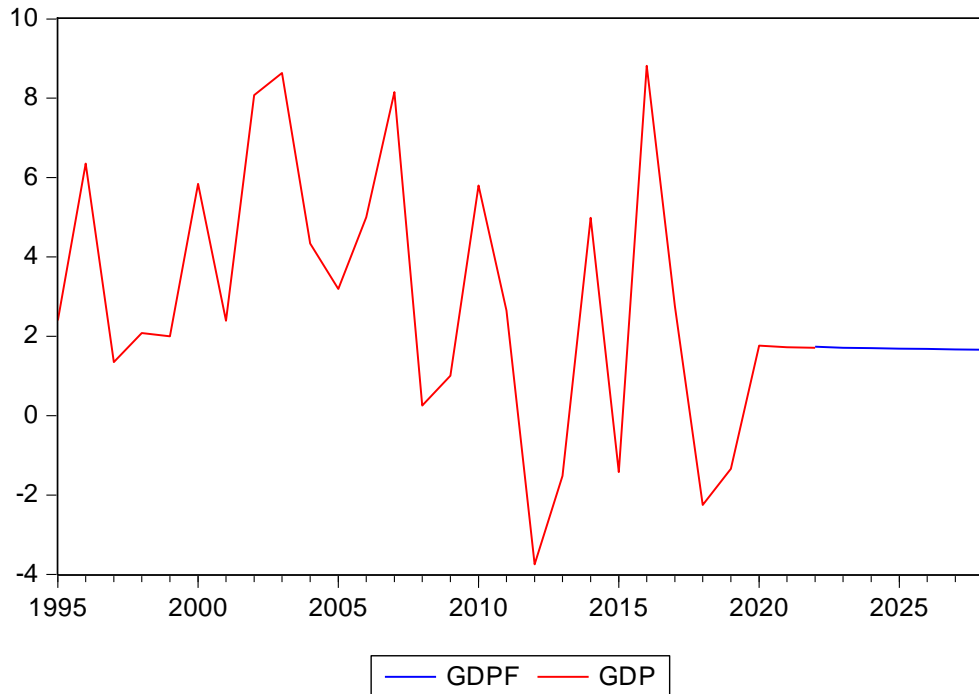

Рис. 2.20. Прирости ВВП Ірану за третім рівнянням регресії

Джерело: розроблене автором за [41] [42]

Якщо введені санкції не пом'якшать проти Ірану, то прирости ВВП Ірану не зростатимуть, а поступово зменшуватимуться, що призведе до погіршення економічної ситуації в країні.

Отже, розроблене прогнозування дає можливість зробити висновки, що накладені економічні санкції мають значний вплив на прирости ВВП Ірану. Чим вони жорсткіші – тим менше ВВП країни. Для того, щоб покращити економічне становище, Іран має вжити всіх можливих заходів та умов, щоб пом'якшити накладені санкційні умови.

3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇН ПІД ВПЛИВОМ САНКЦІЙ

Санкції впливають на всі країни і працюють в обидві сторони. Так, навіть ті країни, які накладають санкції теж мусять за них платити та відмовлятися від чогось. Чи вартують усі кошти витрачені на підтримання санкцій того ефекту, який вони дають?

У цьому розділі йтиметься про те, чи існують приклади ефективного використання санкцій, та які саме ці приклади були. Також ми розглянемо вплив санкцій на економіку країн, враховуючи кейс із нещодавніми масштабними санкціями проти країни агресора Росії. І насамкінець усі способи ведення економічної політики включаючи санкції мають свої переваги та недоліки, тому в заключна частина буде присвячена саме ним.

3.1. Порівняння геополітичного впливу санкцій на підсанкційні країни світу у різні періоди часу

Питання щодо ефективності санкцій виникають із загостренням світових конфліктів. Чи були випадки в історії, коли санкції справді були ефективними?

Далі наведено приклади санкцій проти країн, які можна назвати успішними та дієвими [43].

1921: Ліга Націй проти Югославії. У 1921 році Ліга Націй пригрозила економічними санкціями проти Югославії, якщо вона спробує захопити землі Албанії. Югославія відступила.

1925: Ліга Націй проти Греції. Через чотири роки Ліга Націй пригрозила санкціями проти Греції, якщо вона не вийде з прикордонної території Болгарії. Греція відійшла.

1948-1949: Сполучені Штати проти Нідерландів. Коли голландська Ост-Індія боролася за те, щоб стати незалежною Індонезією після Другої світової війни, Сполучені Штати призупинили допомогу владі регіону за планом Маршалла після того, як голландці заарештували лідерів Індонезії. Після

погроз санкцій голландці погодилися на незалежність Індонезії в 1949 році. Санкції коштували 1,1% голландського валового національного продукту.

1958-1959: СРСР проти Фінляндії. Під час «кризи нічних морозів» 1958 і 1959 років фінсько-радянські відносини були складними після того, як комуністів виключили з уряду, а Карла-Августа Фагерхольма було призначено прем'єр-міністром. СРСР застосував економічні санкції, щоб змусити Фагерхольма піти у відставку. Санкції коштують 1,1% ВВП Фінляндії.

1961-1965: Сполучені Штати проти Цейлону (Шрі-Ланка). Між 1961 і 1965 роками Сполучені Штати застосовували санкції проти домініону Цейлон (теперішня Шрі-Ланка) після того, як соціалістичний уряд Сірімаво Бандаранаїке звинуватили в експропріації активів американських і британських нафтових компаній. У 1965 році уряд було повалено в основному через економічні наслідки цих санкцій, які коштували 0,6% ВВП країни.

1965-1967: Сполучені Штати проти Індії. У 1965 році Сполучені Штати скасували продовольчу та військову допомогу Індії, намагаючись змусити її змінити свою сільськогосподарську політику та висловити невдоволення війною з Пакистаном на початку того ж року. У 1966 році уряд Індіри Ганді запропонував нову сільськогосподарську політику, і наступного року допомогу США відновили. Економічні витрати становили 0,08% індійського ВВП.

1975-1976: Сполучені Штати проти Південної Кореї. У 1975 році Сполучені Штати використали загрозу санкцій, щоб перешкодити Південній Кореї купувати у Франції завод з переробки ядерного палива, який, на думку США, міг таємно використовуватися для виготовлення ядерних бомб. Південна Корея так і не купила завод.

1976-1977: Сполучені Штати проти Тайваню. У 1976 році Сполучені Штати дізналися, що Тайвань таємно розробляє ядерну зброю, тому Сполучені Штати затримали експорт ядерних матеріалів до країни. Пізніше Тайвань

оголосив, що відмовляється від своїх планів. Очікувані економічні витрати становили 0,1% ВВП Тайваню.

1982-1986: Південна Африка проти Лесото. Південна Африка застосовувала економічний тиск на Лесото, щоб змусити його повернути південноафриканських біженців, пов'язаних з Африканським національним конгресом. Після військового перевороту в Лесото Південна Африка зняла блокаду країни, яка не мала виходу до моря, і 60 членів АНК були депортовані додому. Вартість, за оцінками, становила 5,1% ВВП Лесото.

1987-1988: Сполучені Штати проти Сальвадора. У 1988 році Сполучені Штати застосували економічні санкції, щоб не дозволити Сальвадору звільнити звинувачених у вбивствах громадян США.

1992-1993: Сполучені Штати проти Малаві. Сполучені Штати (та інші країни) значно скоротили допомогу в 1992 році, намагаючись покращити демократичні стандарти та ситуацію з правами людини в Малаві. Малаві значною мірою залежала від допомоги (санкції, за оцінками, коштували 6,6% ВВП) і швидко прийняла більш відкриту політику. Після референдуму в 1993 році було запроваджено багатопартійну демократію, і незабаром допомогу було відновлено.

1993: Сполучені Штати проти Гватемали. У 1993 році, після того як президент Хорхе Серрано розпустив Конгрес і заявив про своє правління, Сполучені Штати та європейські країни пригрозили санкціями. Власники бізнесу, налякані економічними наслідками, допомогли змусити Серрано піти з влади та призначили нового президента Раміро де Леона Карпіо. Економічні збитки становили 1,3% ВВП Гватемали.

1994-1995: Греція проти Албанії. Греція призупинила допомогу Європейського Союзу Албанії в 1994 році після того, як п'ять членів етнічної грецької групи в країні були ув'язнені. Після цього економічного тиску (який, як кажуть, коштував Албанії 2,9% її ВВП), Албанія пом'якшила вироки та звільнила двох, а Греція відновила допомогу.

З цих прикладів видно, що санкції зазвичай працюють, якщо підсанкційна країна маленька та певною мірою залежна від тих, хто ці санкції накладає. Тому навіть Іран, маючи значні нафтові поклади, досить важко порівнювати з Росією, яка потребує більш комплексного та всеохопного підходу, щоб справді змінити свою поведінку.

Успішні санкції можна розділити на 2 категорії. Перші – це успіхи санкцій, коли існує дуже велика коаліція країн, які можуть чинити тиск на державу, водночас політичний та дипломатичний, через який держава здається і робить те, чого хоче світова спільнота. Санкції проти Ірану в 2010 році, які очолив Обама, були в основному способом домовитися про угоду з Іраном і були гарним прикладом того, як санкції можуть бути частиною успішної дипломатичної стратегії.

З іншого боку, санкції добре працюють, коли існує дійсно великий дисбаланс сил між країнами та коли виникає дуже раптова загроза, яка може перерости у щось серйозне. У 1920-х роках Ліга Націй використала загрозу санкцій, щоб запобігти двом прикордонним війнам на Балканах. У 1956 році Сполучені Штати погрожували припинити підтримку британської валюти та заблокувати кредити МВФ, щоб переконати Британію припинити війну проти Єгипту.

Але все ж питання ефективності санкцій проти Ірану, Венесуели, Сирії, Північної Кореї, М'янми, Куби та інших країн загострилося на фоні війни, яку розпочала Росія проти України. Багаторічні санкції проти Ірану, хоч і допомогли частково досягти дипломатичних успіхів на недовгий період. Але зараз ситуація в країні там стає все напруженішою, призводячи до нових хвиль санкцій.

Санкції в першу чергу мають зосереджуватися на еліті країни, як на тих, хто відповідальний за більшість політичних рішень. Цей наголос на «еліті» відповідає давньому принципу політики санкцій. Наприклад, як зазначено в поясненні Європейської комісії щодо політики санкцій ЄС, санкції мають бути

«спрямовані на осіб, відповідальних за політику або дії, на які ЄС хоче вплинути» [44].

Про це у своєму дослідженні пишуть Мірко Драка, Джейсон Гарред і Неле Воррінє [45]. Вони стверджують, що коли учасники переговорів щодо санкцій проти Ірану наблизилися до угоди, реакція ринку підвищила прибутковість акцій для компаній, що належать іранським Setad і IRGC. Інші публічні компанії також отримали вигоду, але меншою мірою. Наприклад, у той час як компанії в галузях, які потрапили під санкції, отримали загальний приріст завдяки прогресу в переговорах, холдинги Setad і IRGC у цих галузях отримали значно більший прибуток. За оцінками дослідників, лише тимчасова Женевська угода підвищила вартість публічних активів Setad і IRGC на сотні мільйонів доларів.

У випадку Росії доступ до зручностей є ще одним потенційним індикатором: якою мірою санкції вплинули на спосіб життя еліти? Такий моніторинг може бути довгостроковим: розрив між початковим запровадженням санкцій проти Ірану та дипломатичним проривом вимірювався роками.

І хоча висновки науковців, про яких йшла мова вище, свідчать про те, що багатосторонні санкції проти Ірану могли створити «цілеспрямовані» стимули для політиків еліти до переговорів про угоду, вони кажуть, що треба також враховувати «масовий» характер санкцій, які призвели до такого результату. Крім компаній, зареєстрованих на Тегеранській фондовій біржі, економетричне дослідження вище показало, що іранська економіка в цілому сильно постраждала від санкцій.

Втім, варто зазначити, що це дослідження опублікували до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що означає, що з огляду на теперішню ситуацію у світі, санкції все ж можуть бути не такими ефективними.

Найбільш підсанкційні країни окрім Росії, про які йшлося у попередньому розділі – Іран, Венесуела, Сирія, Північна Корея, М’янма, Куба – є порівняно невеликими країнами. Для порівняння, середній світовий показник частки економіки Ірану у світовій економіці у 2020 році на основі 189 країн становить 0,46 відсотка [46]. У Росії станом на 2020 рік цей показник становив 1,54 відсотка, коли ж Іран мав 0,24 відсотка, М’янма – 0,08, Сирія у 2018 мала 0,02, а Венесуела у 2014 мала 0,52. Ці дані видно на рисунку 3.1 нижче та ілюструють те наскільки важко буде вплинути на Росію санкціями, які можливо, працюють на менших і більш залежних країнах.

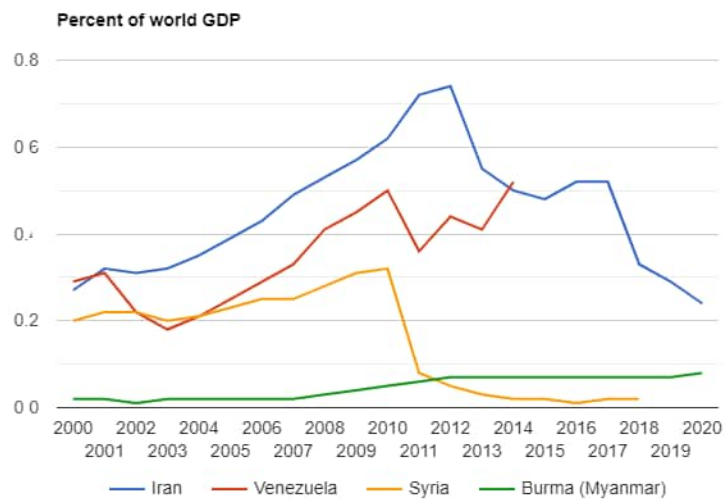

Рисунок 3.1. Відсоток від світового ВВП Ірану, Венесуели, Сирії, М’янми. Джерело: [47]

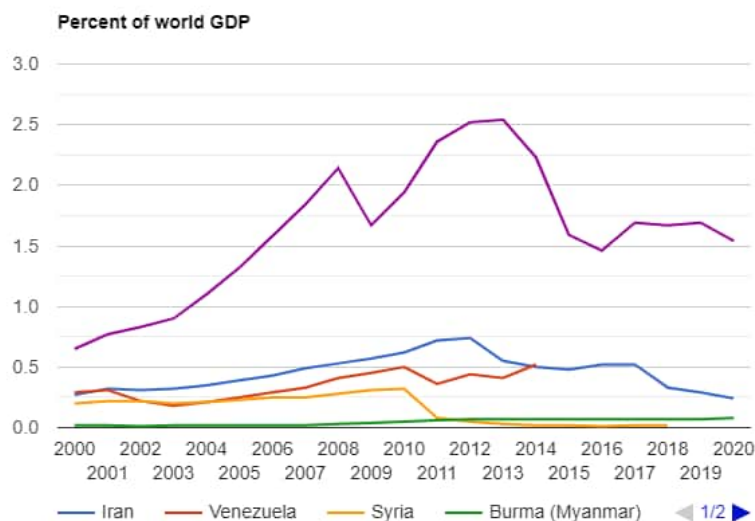

Рисунок 3.2. Відсоток від світового ВВП Ірану, Венесуели, Сирії, М’янми та Росії (фіолетова лінія). Джерело: [47]

Якщо ми порівнюємо Росію та інші економіки, які піддалися впливу санкцій, ми повинні розуміти, що країни, проти яких ми бачили санкції, як правило, не були настільки економічно активними на багатьох різних ринках, як Росія.

Деякі дослідники, як наприклад Адам Бегсуді [48], стверджують, що Іран і Венесуела є важливими виробниками нафти, але вони контролюють лише сегмент нафтового ринку. Він стверджує, що не можна запровадити суттєві санкції проти Росії без дуже серйозних побічних ефектів.

Іран і Росія схожі за структурою експорту: частка нафти і газу в ньому становить близько 70%. В обох країнах подібна вага експорту в структурі ВВП – близько 30%. В обох країнах дуже висока так звана нафтова рента, тобто прибуток від продажу нафти в структурі ВВП за вирахуванням собівартості. В Ірані цей показник становить близько 20%, в РФ – 10%. Для порівняння: у Канаді нафтова рента становить не більше 1,5%, хоча за покладами чорного золота ця країна посідає третє місце у світі (9,7%). Іран – на четвертому місці (9%), Росія – на шостому (6,2%). [49]

Таблиця 3.1

Санкції проти Ірану, Росії та Венесуели – порівняння

	Росія	Іран	Венесуела
Величина економіки країни	1,54% (2020)	0,46% (2020)	0.52% (2014)
Інфляція	20% (по введенню санкцій у 2022)	40% (по введенню санкцій у 2012)	17,8% (рік після введення нової хвилі санкцій 2019)
Галузі, проти яких запровадили санкції	Фінансова індустрія Росії, її центральний банк та експортери вугілля та нафти, індивідуальні санкції	Ракетно-зброева промисловість, Корпус вартових ісламської революції, атомна промисловість, енергетика/нафтова промисловість, банківська справа, Центральний банк	У більшості індивідуальні санкції проти посадовців, а також санкції щодо торгівлі зброєю та нафтою, у галузі видобутку зброї, банківській справі та фінансах

		Ірану, індустрія судноплавства, міжнародна торгівля страхуванням	
Відколи запровадили санкції	З 2014	З 1979	З 2008
Які країни (та організації) запровадили санкції	США, ЄС, Велика Британія, Канада, Швейцарія, Об'єднані Арабські Емірати, Австралія, Японія, Нова Зеландія та ін.	ООН, США, ЄС, Велика Британія, Австралія, Канада, Індія, Ізраїль, Японія, Південна Корея, Швейцарія	США, ЄС, Велика Британія, Канада, Колумбія, Панама, Швейцарія, Мексика, Кюрасао
Чи змінилася геополітична позиція країни з часу застосування санкцій	Ні, не змінилася. Країна не припинила свою агресію.	Частково змінилася, коли Іран пішов на ядерну угоду. На даний момент внутрішня ситуація в країні погіршилася.	Диктатор і надалі залишається при владі попри спроби повалити його у 2014 та 2020.

Джерело: розроблено автором за [50] [51]

Отже, бачимо, що в цих країнах кризи тривають і до цього часу. Санкції, які кінцевою метою зазвичай мають вчинити такий тиск на державу, щоб вона почала діяти так, як того вимагає міжнародна спільнота, діють дуже повільно. У випадку з Іраном, країну вдалося схилити до ядерної угоди. Але у випадку з Росією та навіть з Венесуелою, санкції, хоча й частково (у випадку, якщо країна велика) чи суттєво (якщо країна мала) впливають на економічну ситуацію в країні, геополітична позиція країни часто залишається такою самою, погіршуються лише умови життя для жителів цієї країни.

Ідея чинити тиск на політичну верхівку держави видається розумною, проте не завжди враховує, як влаштована ця верхівка в країні, на яку накладаються санкції. Як бачимо, у світі є кілька кейсів успішного застосування санкцій, але часто ситуація змінюється досить повільно і незначним чином.

3.2. Вплив санкцій на економіку країн

Є очевидний вплив санкцій на країни, проти яких їх застосовують, але чи страждає економіка країн, які ці санкції накладають. Зазвичай, економіка підсанкційних країн (про це йшла мова в попередньому підпункті) є меншою від економіки тих, хто накладає санкції. Так, у випадку всіх успішних кейсів накладання санкцій, країни досить швидко погоджувалися на вимоги світової спільноти, змінювали свою політику та йшли на поступки.

У випадку Іраном, накладання санкцій на цю країну підвищило ціни на нафту, коли ж частину санкцій зняли, ціни дещо впали. У випадку з Росією деякі санкції можуть мати негативний ефект на економіку, наприклад, Європейського Союзу. ЄС важко перейти на інших постачальників нафти і газу. Закупівля природного газу в Росії була однією з основних перепон до запровадження всеохопних санкцій проти країни агресора.

Так, низка ключових індикаторів, у тому числі дані про пробіг вантажівок і дані про рух суден у реальному часі, знизилися в березні в європейських країнах на тлі збоїв у ланцюзі поставок, спричинених війною в Україні. Економічні санкції, накладені на Росію, також підвищують інфляцію через різке зростання цін на енергоносії.

Згідно зі словами Емілі Менсфілд, головного економіста ЕІУ (Economist Intelligence), інфляція в Єврозоні досягла 7,5% у березні – і цей сплеск споживчих цін вплине на споживчі витрати цього року. Основним чинником цього є ціни на енергоносії, причому ціни на промислові товари зросли майже на 15% у річному вимірі [52].

Щоб боротися з цим різким зростанням витрат, уряди запроваджують обмеження цін, субсидії та зниження податків. Найяскравішим прикладом цього є Франція, де енергетичні обмеження стримують інфляцію на нижчому рівні, ніж у сусідніх країнах.

Деякі дослідники стверджують, що вплив економічних наслідків російського вторгнення в Україну буде різним для різних держав-членів [53].

Цей нерівний розподіл економічних труднощів між державами-членами ЄС є не лише економічною проблемою: він має політичне значення. Але деякі країни постраждають найбільше. Тому в ЄС думають над тим, як розподілити тягар.

По-перше, країни Центральної та Східної Європи є особливо вразливими через ряд факторів. Це включає залежність від експорту, залежність від імпорту енергоресурсів з Росії, а також виразну вразливість до загального підвищення цін на енергоносії. По-друге, Німеччина та Італія виділяються як країни, які сильно залежать від російського газу, але також можуть постраждати від дефіциту поставок в автомобільній промисловості. По-третє, загальний вплив зростання цін на енергоносії відрізняється в різних країнах-членах. Хоча біднішим країнам на Сході з холоднішими зимами було б особливо важко переживати, енергоємні економіки Північної та Західної Європи також постраждали б непропорційно. У результаті, ймовірно, ЄС доведеться порівну розділити цей тягар, щоб зберегти політичну єдність.

Війна порушує торгові відносини між ЄС і Росією. Прямі торговельні санкції ЄС обмежені окремими секторами, такими як зброя, товари подвійного використання та авіаційна та космічна промисловість. Однак фінансові санкції і особливо заборона SWIFT семи російським банкам значно підвищують витрати на торгівлю поза енергетичним сектором. Для порівняння, повна заборона SWIFT на Іран зменшила торгівлю країни майже на третину. Крім того, ми вже бачимо десятки компаній, які розривають або скорочують відносини з Росією навіть у секторах, які не підпадають під санкції, ймовірно, через стрімке зростання репутаційних витрат від продовження бізнесу в Росії.

Загалом торгові відносини з Росією для Європи відіграють другорядну роль. Хоча ЄС є головним торговельним партнером Росії і становить майже половину загального експорту країни, рисунок 3.3 показує, що актуальність торгівлі з Росією для ЄС є низькою, за винятком енергетичного сектору. Крім

того, торгівля стабільно знижується після російської анексії Криму та впровадження першого раунду економічних санкцій ЄС у 2014 році.

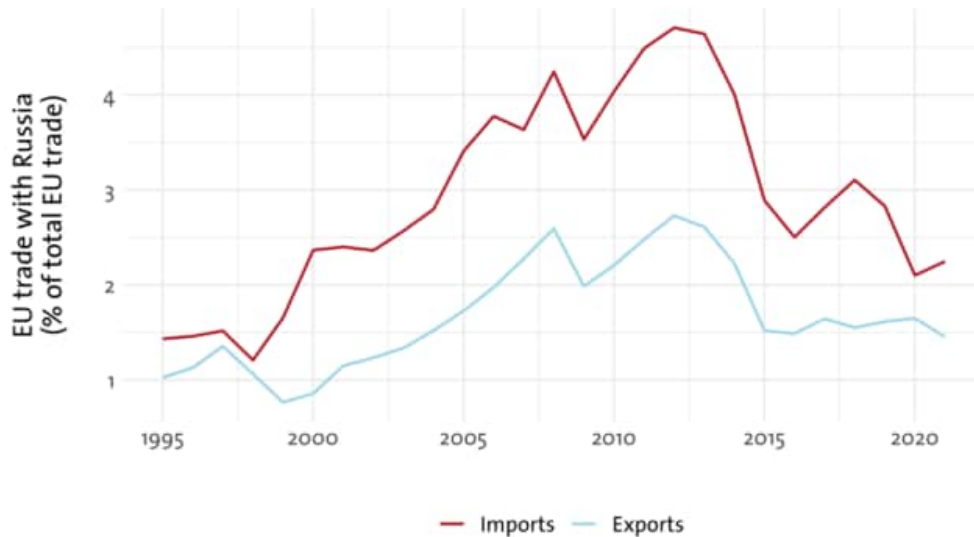

Рисунок 3.3. Розвиток торгівлі ЄС з Росією. Не включає торгівлю мінеральними продуктами. Джерело: [53] на основі даних Євростату.

Однак ці загальні цифри приховують значні відмінності між країнами. Це особливо важливо, коли йдеться про експорт. На сьогоднішній день Росія залишається найбільшим експортним ринком для Латвії та другим за величиною для Литви. Подібним чином, хоча експорт до Росії є незначним для більшості країн Західної та Північної Європи, він відіграє значну економічну роль для більшості економік Центральної та Східної Європи (див. рисунок 3.4).

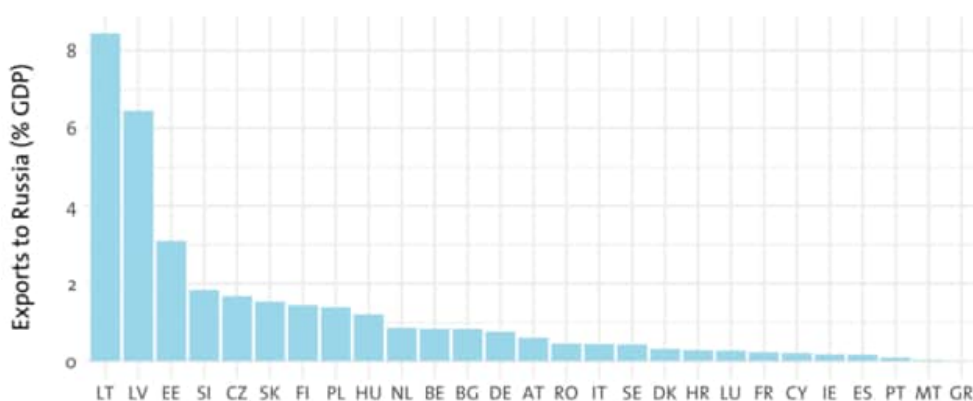

Рисунок 3.4. Експорт до Росії через країни-члени в 2020 році. Без урахування торгівлі мінеральними продуктами. Джерело: [53] на основі даних Євростату.

Ці вразливості стають особливо очевидними при розгляді окремих секторів. В Естонії, Латвії, Литві, а також у Фінляндії зростання торговельних бар'єрів через фінансові санкції чи репутаційні втрати може швидко перетворитися на серйозну проблему, оскільки, наприклад, понад 30% усього експорту машин і механічних пристроїв з Литви та понад 40% всього експорту продовольства з Латвії припадало на Росію в 2019 році.

Що стосується імпорту, прямі торгові ризики менш очевидні. Знову ж таки, торговельні відносини з Росією поза енергетичним сектором особливо сильні у Східній Європі та Балтії, але навіть у цих країнах їх загальне значення в економіці є порівняно невеликим (див. рисунок 3.5).

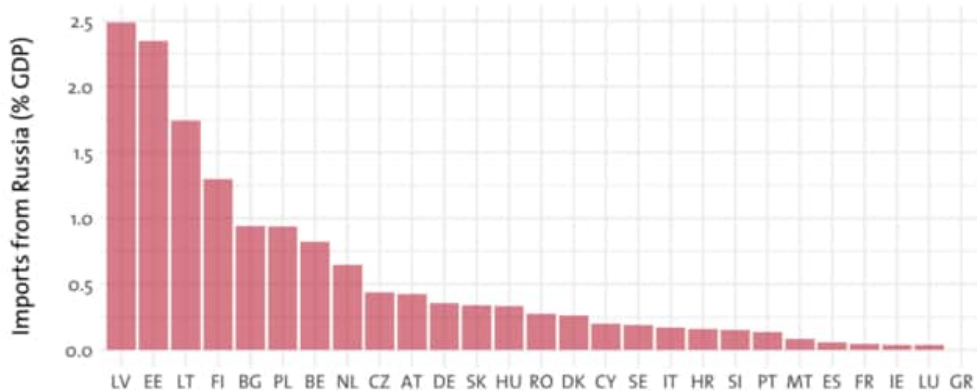

Рисунок 3.5. Імпорт з Росії між державами-членами в 2020 році. Без урахування торгівлі мінеральними продуктами. Джерело: [53] на основі даних Євростату.

Таким чином, прямі економічні витрати від перебоїв у торгівлі з Росією загалом обмежені, але значною мірою зосереджені в країнах Балтії та деяких країнах ЦСЄ. У цих країнах перебої в торгівлі можуть скоротити значну частку загального експорту та спричинити прямий економічний біль. Що стосується імпорту, то сектори поза енергетикою менш актуальні. Однак дефіцит ключових сільськогосподарських і промислових ресурсів у певному секторі може означати удар для деяких важливих галузей, особливо в сільськогосподарських і виробничих центрах ЄС.

Другим основним каналом, через який російське вторгнення в Україну вплине на економіку ЄС, є зростання цін на енергоносії. Є два способи впливу

на країни-члени: по-перше, через пряму залежність від імпорту російської енергії; по-друге, через зростання цін на газ, нафту та вугілля на світових енергетичних ринках у результаті поточного конфлікту. У цьому розділі по черзі обговорюються ці фактори.

По-перше, ЄС значною мірою покладається на імпорт енергоносіїв з Росії. Як показано на малюнку 6, у 2020 році ЄС імпортував близько 23% нафти, 40% природного газу та майже 45% загального імпорту вугілля з Росії. Важливо, що в той час як торгівля в інших секторах скорочується після анексії Криму та початку війни на Донбасі в 2014 році, імпорт газу та вугілля, зокрема, з тих пір продовжує стабільно зростати.

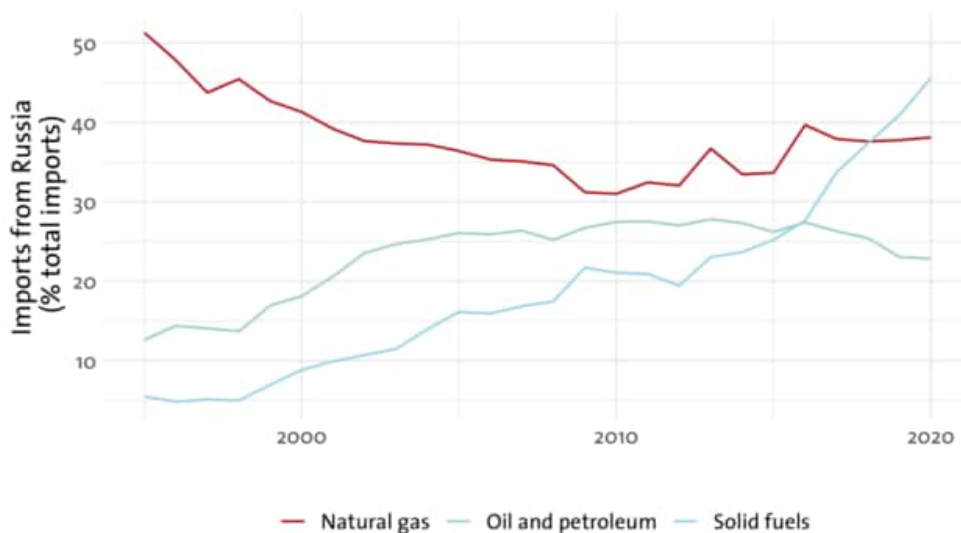

Рисунок 3.6. Розвиток імпорту енергоносіїв ЄС з Росії з часом. Джерело: [53] на основі даних Євростату.

Знову ж таки, ці прямі залежності не розподіляються рівномірно між державами-членами. Як і у загальній торгівлі, країни ЦСЄ значно більше покладаються на російський імпорт енергоресурсів, ніж решта ЄС. Наприклад, Латвія та Чехія отримують увесь газ із Росії. Подібним чином Латвія та Угорщина також майже повністю залежать від російського імпорту природного газу, тоді як пряма залежність набагато менш виражена в деяких північних і південних країнах-членах.

Важливо зазначити, що цей імпорт наразі не зазнає прямого впливу будь-яких фінансових або торгових санкцій. Фактично, як ЄС, так і більшість інших західних союзників мають чіткі виключення щодо товарів, пов'язаних з енергетикою, у своєму поточному режимі санкцій. Проте дискусії щодо розширення економічних санкцій на нафту та газ активно тривають, повідомлення про самосанкції від західних компаній вже ускладнюють продаж нафти російським компаніям за кордон, а також існує можливість російських контрсанкцій, спрямованих саме на експорт енергоресурсів. плавав помітно.

У короткостроковій перспективі будуть особливо важко переживати ті країни, які значною мірою залежать від російського природного газу. Оскільки розподіл газу залежить від трубопроводів та іншої фізичної інфраструктури, компенсувати втрати від імпорту буде навіть важче, ніж для інших джерел енергії.

Бачимо, що для ЄС санкції це спосіб, що потребує багато витрат та прийняття таких рішень, які могли б стабілізувати економіку країн членів.

Щодо Ірану, іншої країни, на якій ми зосереджуємо увагу у даному дослідженні, то найбільшим гравцем тут стануть США. У 2016 році у звіті, опублікованому Національною ірансько-американською радою, йдеться про те, що санкції США щодо Ірану завдали значних збитків економіці США. Вартість санкцій проти Ірану для економіки США показує, що між 1995 і 2014 роками США по жертвували Ірану принаймні 203 мільярдами доларів і 272 мільярдами доларів потенційного доходу від експорту [54].

Насправді, важко знайти достатньо досліджень на тему економічного ефекту санкцій проти Ірану на економіку США чи інших країн. Можна сміливо казати, що такі ефекти є, вони лише можуть бути не такими значними або замовчуватися.

Доларова втрата втраченого доходу від експорту становить лише частину вартості застосування санкцій; є також людський фактор, який

вимірюється робочими місцями, необхідними для підтримки вищого рівня експорту. У середньому втрачені доходи від експорту перетворюються на від 51 043 до 66 436 втрачених можливостей роботи щороку. У 2008 році ця цифра сягає 214 657-279 389 втрачених можливостей роботи [55].

Що ж до санкцій США проти Росії, то тут президент Джо Байден сказав, що адміністрація працюватиме над обмеженням економічного впливу на американців, особливо навколо цін на газ, і застеріг американські нафтогазові компанії від використання моменту для збільшення прибутків.

Адміністрація Байдена та НАТО сподівалися [56], що Путін відмовиться від свого плану вторгнення в Україну, коли вони публікували санкції, які вони мали намір запровадити за кілька тижнів до вторгнення. Але Росія все ж не відмовилася нападати, тому санкції довелося застосувати.

На США чекає менший ефект від санкцій проти Росії, адже ця країна не така залежна від експорту та імпорту як ЄС. Там дещо зросли ціни на нафту, газ і пшеницю, а інші наслідки займуть більше часу.

3.3. Переваги та недоліки використання санкцій для врегулювання процесів у світовій економіці

Санкції є досить контраверсійним способом вести зовнішню політику держави. По-перше, не кожна країна може дозволити собі запровадити санкції. Тому зазвичай країни, котрі накладають санкції є високо-розвинутими. Санкції коштують дорого, наносять збитки економіці країни, що їх накладає, а також діють повільно. Втім, санкції все одно залишаються найбільш популярним методом впливу на інші країни – це менш затратний спосіб ніж відкрита війна, вони впливають на цільову країну опосередковано, повільно послаблюючи її економіку. Тож санкції мають свої переваги та недоліки.

Підсумовуючи все викладене в попередніх розділах, розглянемо переваги та недоліки санкцій у цьому підпункті.

Ще у 1998 році американський дослідник Річард Гаас у роботі «Економічні санкції: надто погана річ» (Economic Sanctions: Too Much of a Bad Thing [57]) склав перелік переваг та недоліків санкцій, які застосовують США проти інших країн. У цьому ж дослідженні, ці переваги та недоліки доповнені ще кількома пунктами.

Варто зауважити, що конкретна мета економічних санкцій залежить від контексту їх застосування. Сполучені Штати та Європейський Союз використовували їх як зовнішньополітичний інструмент для просування політичного порядку денного або впливу на глобальні справи. Деякі випадки використання є прикладом жорсткої дипломатії та формою невійськового втручання [58].

Щоб зрозуміти переваги економічних санкцій, важливо також поглянути на те, як вони застосовувалися в реальних умовах, конкретні наміри, що стоять за їх запровадженням, а також на їхню ефективність або кінцевий результат.

Отож, перевагами санкцій можна назвати:

1. Вплив на політику в цільовій державі чи недержаві та на поведінку впливових лідерів та організацій. Крім просування національних інтересів

країни, що вводить санкції, або колективних інтересів членів наднаціональної організації, ще однією помітною метою економічних санкцій є вплив на напрямок внутрішньої політики країни-цілі або зміна поведінки керівництва чи поведінки конкретної держави-мішені. і недержавні актори. Одним із прикладів є Всеохоплюючий закон про боротьбу з апартеїдом 1986 року, який був прийнятий і врешті-решт прийнятий Конгресом США шляхом подолання права вето, щоб запровадити санкції проти Південної Африки та змусити її уряд покласти край системі апартеїду в своїй країні. Закон включав п'ять попередніх умов, які Південна Африка повинна виконати, щоб США зняли санкції.

2. Інструмент зовнішньої політики для взаємовідносин з іншими націями та просування або просування національних інтересів. Однією з переваг економічних санкцій є те, що вони можуть бути інтегровані як елемент усієї зовнішньої політики чи стратегії зовнішніх відносин країни. Джонатан Мастерс з Ради з міжнародних відносин пояснив, що санкції використовувалися для досягнення низки зовнішньополітичних цілей або для покарання організацій чи суб'єктів, які порушують міжнародні норми. Сполучені Штати запровадили санкції проти інших держав. Приклади включають Закон про ембарго 1807 року, спрямований на те, щоб змусити Велику Британію та Францію підтримувати права американців, обмеження для китайських компаній, пов'язаних з іранською ядерною програмою, і санкції, накладені на Північну Корею для пом'якшення загрози від її ядерної програми.

3. Повільні, але ефективні – економічний ефект від санкцій не одразу видно, але він є і він дієвий. Це можна побачити з попередніх розділів цього дослідження на прикладі санкцій проти Ірану.

4. Є порівняно гуманним способом тиску на інші держави. Хоча іноді санкції можуть бути дуже руйнівними та впливати на звичайних людей більше ніж на владну верхівку. Так санкції 1990 року проти Іраку призвели до того,

що через нестачу їжі та медикаментів або через забруднену питну воду близько 5000-6000 іракських дітей помирали щомісяця.

5. Допомагають підтримувати міжнародний мир і безпеку, як у випадку ембарго на поставки зброї [59]. Сприяння миру та безпеці та реагування на військові загрози шляхом невійськового втручання. Ще одна перевага економічних санкцій полягає в тому, що їх можна використовувати як колективний інструмент для підтримки миру та безпеки в глобальному середовищі або відповіді на військові загрози без використання військового втручання чи збройної сили. Цей факт підтверджується численними подіями та проблемами, пов'язаними з назриваючими збройними конфліктами та загрозами з боку ймовірних агресорів. Однією з популярних форм санкцій є заборона на торгівлю зброєю або ембарго на постачання зброї. Заборона країнам або компаніям експортувати військову техніку та обладнання, як-от зброю та боєприпаси, передбачуваному агресору або державі чи організації з вираженою загрозою безпеці фактично обмежує та, можливо, підриває їхні військові можливості.

6. Є дешевшим способом тиску на інші держави ніж відкрита війна. Санкції менше впливають на економіку країни, яка їх накладає.

7. Санкції добре і швидко діють проти економічно малих країн, які частково залежать від великих.

8. Вони можуть бути інтегровані як елемент усієї зовнішньої політики чи стратегії зовнішніх відносин країни.

9. Створення та підтримка конкурентних переваг у глобальній економіці та глобальному конкурентному середовищі. У деяких ситуаціях економічні санкції використовувалися для отримання та збереження конкурентної переваги на світовому ринку. Ці санкції зазвичай мають форму торговельних обмежень і ембарго. Наприклад, з 1973 по 1974 роки Організація країн-експортерів нафти або ОПЕК оголосила нафтове ембарго проти США та інших країн.

Тому санкції іноді можуть досягати (чи сприяти досягненню) різних зовнішньополітичних цілей, починаючи від скромних і закінчуючи досить значущими. Санкції, запроваджені після війни в Перській затоці, посилили дотримання Іраком резолюцій, які закликають до повної ліквідації його зброї масового знищення, і зменшили здатність Іраку імпортувати зброю. У колишній Югославії санкції були одним із факторів, що вплинули на рішення Сербії прийняти Дейтонську угоду в серпні 1995 року.

Економічні санкції мають багато застосувань і можуть бути ефективним інструментом для досягнення внутрішньо- та зовнішньополітичних цілей і завдань конкретної країни, а також частиною стратегій, спрямованих на сприяння національній безпеці, реагування на загрози безпеці та підтримку миру та порядку в країні з огляду на міжнародне середовище.

Однак його ефективність не є абсолютною. Застосування санкцій також було піддано критиці з боку кількох аналітиків, лідерів і гуманітарних захисників. Щоб зрозуміти недоліки економічних санкцій, необхідно поглянути на їх обмеження та критику.

Недоліками санкцій можна назвати:

1. Посилення напруженості в міжнародних відносинах, де цільова країна може створювати контральянси, щоб помститися, призвести до торговельних війн або навіть відкритої війни.

2. Санкції самі по собі навряд чи досягнуть бажаних результатів, якщо цілі великі або часу мало. Росія сама по собі є великою ціллю і за короткий час її не перемогти. Іран не одразу пішов на поступки в ядерній угоді. Санкції не змогли переконати хунту Гаїті поважати результати виборів. Вони також не змогли переконати Сербію та інших припинити військову агресію.

3. Односторонні санкції рідко бувають ефективними. У глобальній економіці односторонні санкції, як правило, накладають більші витрати, наприклад, на американські фірми, ніж на цільові санкції, які зазвичай можуть знайти альтернативні джерела постачання та фінансування.

4. Вторинні санкції можуть погіршити ситуацію. Спроба змусити інших приєднатися до санкцій, погрожуючи вторинними санкціями третім сторонам, які не бажають накладати санкції на ціль, може завдати серйозної шкоди різним інтересам зовнішньої політики країни. Це те, що сталося, коли були введені санкції проти іноземних компаній, які порушили умови законодавства США щодо Куби, Ірану та Лівії. Ця загроза могла мати певний стримуючий вплив на бажання певних осіб займатися забороненою підприємницькою діяльністю, але ціною посилення антиамериканських настроїв, стимулювання викликів у Світовій організації торгівлі та відвернення уваги від провокаційної поведінки цільових урядів.

5. Санкції – це «тупі» інструменти, які часто призводять до ненавмисних і небажаних наслідків. Санкції можуть мати хибний ефект у вигляді зміцнення авторитарних державницьких суспільств. Створюючи дефіцит, вони дозволяють урядам краще контролювати розподіл товарів. Небезпека як моральна, оскільки постраждають невинні, так і практична, оскільки санкції, які завдають шкоди населенню в цілому, можуть призвести до небажаних наслідків, зокрема зміцнення режиму, спровокування великомасштабної еміграції та уповільнення появи середнього класу і громадянського суспільства. Спеціальні санкції, що цілять у певних посадовці чи галузі, є в кращому випадку частковим рішенням. Зібрати необхідні знання про активи, а потім досить швидко заморозити їх, часто може виявитися неможливим.

6. Санкції можуть дорого коштувати бізнесу, фермерам і робітникам. Про частково згадувалося у пункті 3.2.

7. Санкції, як правило, легше запровадити, ніж скасувати. Майже завжди важче змінити статус-кво, ніж зберегти його. Часто важко або неможливо дійти консенсусу щодо скасування санкцій, навіть якщо є певний прогрес у справі, що викликає занепокоєння, якщо було доведено, що санкція є безрезультатною чи контрпродуктивною, або якщо інші інтереси можуть постраждати.

8. Може виникнути певна втома від санкцій, а дотримання санкцій міжнародною спільнотою тенденцію зменшуватися. Неминуче тема, яка стала причиною запровадження санкцій, втрачає свій емоційний вплив. Занепокоєння щодо гуманітарного впливу санкцій також послаблює рішучість. У той же час цільова країна має час для адаптації. Робота в обхід санкцій, імпортозаміщення та будь-яке підвищення рівня життя завдяки адаптації роблять санкції терпимими.

9. Обмежена ефективність впливу на політику цільових країн та поведінку їхніх лідерів. Одним із закидів економічних санкцій є актуальність. Кілька критиків стверджують, що їх ефективність залишається дискусійною. Існують реальні приклади та кілька випадків, коли запроваджені санкції виявилися неефективними для досягнення бажаних результатів країни чи наднаціональної організації, що наклала санкції, або для впливу на цілі. М'янма залишається яскравим прикладом неефективності економічних санкцій. Зверніть увагу, що ця країна перебувала під військовим правлінням, яке почалося в 1962 році. Повідомлення про утиски урядом політичних дисидентів спонукали такі країни, як США та Великобританія, накласти санкції на уряд у спробі вплинути на внутрішню політику військового уряду. Однак, незважаючи на негативні наслідки цих санкцій для економіки М'янми, її лідери залишилися без обличчя. Політичний гніт залишався нестримним. Військові придушили беззбройні протести. Порушення прав людини були повсюдними. Політична реформа почалася в 2011 році. Аун Сан Су Чжі була обрана державним радником, а Він М'їнт президентом у 2020 році. Військові влаштували державний переворот через нібито масові шахрайства під час виборів 2020 року. Вони помістили Аун Сан Су Чжі та Він М'їнта під домашній арешт. Він також оголосив надзвичайний стан і почав закривати свої кордони. Політична ситуація в М'янмі показала, що санкції, введені іноземними державами, мають нульовий ефект.

До недоліків можна також додати деглобалізацію, тобто зменшення обсягів міжнародної торгівлі. Але деякі дослідники не вважають деглобалізацію поганим явищем.

Отож, санкції залишаються досить популярним способом впливати на інші країни без ескалації. Економічний тиск залишається інструментом цивілізованих держав проти таких, що становлять загрозу миру та безпеці світової спільноти. Вони є альтернативою прямому втручання в політику іншої держави, тим часом схиляючи до бажаної поведінки. Втім, санкції гірше діють на великі економіки, від яких країна, що накладає санкції може залежати. Тоді санкції впливають на життя громадян цієї країни, що може її навпаки послабити. Саме цього бояться політики високорозвинених держав, а тому поводяться обережно, зважуючи усі переваги та недоліки.

ВИСНОВКИ

Санкції не є якимось новим способом у контексті врегулювання міжнародних відносин в цілому. Вони є мирним способом економічного тиску на певну країну чи її впливових осіб.

Зараз санкції і надалі залишаються одним з основних інструментів стримування і запобігання небажаних дій з боку інших держав. Втім, багато дослідників і політиків називають санкції неефективними і повільними, або такими, що є успішними лише проти бідних держав. Великі держави, такі як Росія, потребують значно більшого економічного тиску ніж є наявний.

Це дослідження спробувало відповісти на запитання – чи є санкції ефективними та як вони впливають на світову економіку. Як приклад були взяті санкційні заходи, які застосовувалися впродовж новітньої історії, а також сучасні приклади санкцій на такі країни як Росія та Іран.

Дослідивши походження санкцій та механізми їх застосування впродовж історії можна дійти висновку, що санкції дещо видозмінилися у своїх масштабах і механізмах. Сучасні санкції діють у більш глобалізованому світі, що робить усе більш взаємопов'язаним, а тому складнішим для імплементації.

Так само дослідивши еволюцію санкційного тиску у ході історії, можна сказати, характер санкцій загалом змінився мало, хіба що сучасні санкції більш націлені на окремих індивідуумів та компанії більше ніж на цілі держави. Також тепер державу можуть бойкотувати як уряди країн, так і великі корпорації, тобто санкції накладаються з боку приватного бізнесу.

Основними міжнародними гравцями, які запроваджували санкції у минулому, є у своїй більшості США та Ліга націй, вони робили це під час Першої та Другої світових воєн. Після Ліги націй, санкціями почала також займатися Організація Об'єднаних Націй. Крім того, саме 20-те століття стало для санкцій переломним, тоді вони показали свою ефективність.

Поняття санкцій досить широке, воно охоплює різні їх види, але загалом санкції найбільш поширені у вигляді економічного тиску.

Основними видами санкцій є індивідуальні і колективні. Економічні санкції включають торговельне ембарго, експортний контроль, контроль над капіталом, торгові санкції, заморожування або арешт активів, обмеження на поїздки.

США, ЄС та ООН є найбільшими накладачами санкцій. Коли санкції США та ЄС є ефективними в економічному плані, то санкції ООН стосуються більше торгівлі зброєю та гуманітарних криз.

Країнами проти яких ввели найбільше санкцій є Росія, Іран, Сирія, Північна Корея, Венесуела, М'янма, Куба. Ці країни вже досить давно у санкційному списку. Проти них наклали санкції одні з найбагатших і найрозвинутіших країн світу. А втім важко сказати чи є якісь суттєві зміни у їхній поведінці.

Здійснивши аналіз впливу санкцій на прикладі розвитку економіки Ірану, бачимо, що за більш ніж 40 років санкцій різного типу проти Ірану, країну все ж важко назвати такою, що виконала усі вимоги. Там далі існує нестабільна політична ситуація, а права людини в країні суттєво порушуються. Частково успіху було досягнуто підписанням ядерної угоди з Іраном у 2015 році. Втім, у 2018 році з ядерної угоди вийшли США, що поставило і без того хиткий баланс під загрозу. Отож, на політичному рівні санкції мали вплив на Іран, хоча досягнення цих результатів зайняло багато часу.

Щодо економічного впливу санкцій, то він безпрецедентний. Країна понесла величезні збитки через наплив санкцій, як видно із економетричного дослідження. З нього видно, що ВВП Ірану після санкцій більше зростало за рахунок споживчих витрат та державних видатків, ніж за рахунок експорту та імпорту. Також вплив макроекономічних показників на ВВП Ірану ставав меншим з кожним роком. Можемо побачити, що санкції проти Ірану мали значний вплив на зміну приростів ВВП країни, а також мали негативний ефект на інші незалежні змінні.

Тому накладені економічні санкції мають значний вплив на прирости ВВП Ірану. Чим вони жорсткіші – тим менше ВВП країни. Для того, щоб покращити економічне становище, Іран має вжити всіх можливих заходів та умов, щоб пом'якшити накладені санкційні умови.

Щодо геополітичного впливу санкцій на підсанкційні країни світу, то можна побачити, що здебільшого у 20-ому столітті санкції діяли проти малих держав. Якщо економіка країни, яка накладає санкції більша (це можна визначити, наприклад, за часткою ВВП цієї країни у світовій економіці), то швидше за все санкції будуть ефективнішими та більш своєчасними.

Щодо країн, які накладають санкції, то вони теж отримують удар по своїх економіці. Санкції – це дороге задоволення, тому не кожна країна може собі їх дозволити. Як бачимо з попередніх висновків, санкції зазвичай накладають такі країни та об'єднання як США, ЄС, Канада, Австралія, Японія.

Вплив на їхні економіки теж відчутний. Наприклад, ринок Європейського Союзу частково залежав від Росії, на яку Союз наклав санкції. Саме тому перехід до інших ринків може зайняти час, бути болючим та сповільнити темпи накладання більш жорстких санкцій на країну агресора. Санкції проти Ірану теж коштували США значних статків.

Розробивши список переваг та недоліків санкцій можна дійти висновку, що санкції – це інструмент повільної дії, вони не можуть одразу подіяти на країну, яка вчиняє ті чи інші правопорушення, а втім вони серйозним інструментом стримування та висловлення позиції інших країн щодо дій цієї чи іншої держави.

Міжнародні санкції можуть бути дієвими тільки в тому випадку, коли вони накладаються рішуче більшістю впливових країн і у великих кількостях, лише тоді країна зможе зазнати таких збитків, щоб змінити свою поведінку. У випадку з Росією санкції сильно сповільнюють її наступ, а втім не зупиняють його повністю. У випадку інших держав, на які наклала санкції світова спільнота, то більшість із них є бідними країнами, які залишаються

майже виключеними із світової взаємодії. Саме через ці фактори санкції й діють і стримують їх, хоча й не приносять остаточного вирішення проблем.

Якщо вони будуть успішними, санкції проти Росії можуть зрештою змінити хід подій через вплив на обставини впливових еліт. Але вони також можуть завдати шкоди решті російської економіки.

В подальших дослідженнях найбільше цікавитимуть такі питання: як санкції проти Росії насправді вплинуть на країни Європи у довгостроковій перспективі; як вплинуть санкції на Росію у довгостроковій перспективі; питання інших показників вимірювання ефективності санкцій; санкції проти окремих індивідів у підсанкційній країні – чи впливають вони насправді на прийняття рішень про співпрацю.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ця робота розширює попередні дослідження, надаючи теоретичну базу, яка може бути використана для подальших досліджень у сфері санкцій та їх впливу. Запропонованої концептуальної бази знайшла підтвердження у емпіричному дослідженні – був здійснений аналіз впливу санкцій на підсанкційну країну, а також був здійснений якісний аналіз впливу санкцій на країни, що їх накладають. Дана робота дає уявлення про вплив та ефективність санкцій у рамках світової економіки. Окрім того, це дослідження дає глибше розуміння того, як діють міжнародні економічні санкції у світовій спільноті та відповідає на питання про ефективність такого засобу впливу як санкції у межах досліджуваного аспекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. П. Нагребельний, «Велика Українська Енциклопедія. Санкція,» 20 квітня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://vue.gov.ua/%D0%A1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F>.
2. N. ABUGHRIS, «A Brief History of Economic Sanctions,» Carter-Ruck, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.carter-ruck.com/insight/a-brief-history-of-economic-sanctions/>. [Дата звернення: 26 травень 2022].
3. K. Alexander, «Economic Sanctions,» в *The Origins and Use of Economic Sanctions*, London, Palgrave Macmillan, 2009, с. 1-22.
4. S. E. Lance Davis, «History Lessons. Sanctions: Neither War nor Peace,» *Journal of Economic Perspectives*, т. 17, № 2, с. 187–197, 2003.
5. W. Wilson, «Woodrow Wilson’s Case for the League of Nations,» Princeton, NJ, Princeton University Press, 1923, pp. 67, 69, 71.
6. N. Mulder, «The History of Economic Sanctions as a Tool of War,» Yale University Press, 24 лютого 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://yalebooks.yale.edu/2022/02/24/the-history-of-economic-sanctions-as-a-tool-of-war/>. [Дата звернення: 26 травень 2022].
7. N. Mulder, *The Economic Weapon: The Rise of Sanctions as a Tool of Modern War*, Yale: Yale University Press, 2022.
8. H. Farrell, «The Modern History of Economic Sanctions,» 1 березня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.lawfareblog.com/modern-history-economic-sanctions>. [Дата звернення: 26 травня 2022].
9. B. Coates, «A Century of Sanctions,» *Origins*, 2019.
10. «U.S. Relations With China,» cfr.org, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china>. [Дата звернення: 27 травня 2022].

11. Н. Steve, «UPDATE 4-Obama warns on Crimea, orders sanctions over Russian moves in Ukraine,» *Reuters*, 6 березня 2014.
12. «Президент увів у дію санкції проти Росії: Підписавши указ, Порошенко затвердив рішення РНБО від 2 вересня,» *The Ukrainian Week*, 16 вересня 2015.
13. S. Fleming, E. Solomon та S. S. Borrelli, «Italy move adds to EU momentum for cutting Russian banks from Swift,» *Financial Times*. Режим доступу: <https://www.ft.com/content/073a37d5-4daf-49ed-b5bc-a4682ef1aa88>, 2022.
14. Ю.С. Шемшученко, Юридична енциклопедія, Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003.
15. «Sanctions» UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL, [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/information>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
16. С.О. Черепіна, «Міжнародно-правові санкції: поняття та значення у міжнародному праві», Одеса, 2012.
17. «Міжнародне публічне право», Національний університет "Києво-Могилянська Академія", Київ, 2015.
18. «What are Sanctions?,» LexisNexis, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://internationalsales.lexisnexis.com/glossary/compliance/sanctions>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
19. «United Nations Sanctions List,» Sanction Scanner, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://sanctionsscanner.com/knowledge-base/un-sanctions-list-50>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
20. «Different types of sanctions,» The Council of the EU and the European Council, 2 квітня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/different-types/>. [Дата звернення: 27 травня 2022].

21. B. RADCLIFFE, «How Economic Sanctions Work,» Investopedia, 24 лютого 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
<https://www.investopedia.com/articles/economics/10/economic-sanctions.asp#toc-sanctions-examples>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
22. F. Zandt, «The World's Most-Sanctioned Countries,» Statista, 9 березня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
<https://www.statista.com/chart/27015/number-of-currently-active-sanctions-by-target-country/>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
23. European Union External Action Service, «The countries sanctioned by the West,» RadioFreeEurope, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
<https://www.rferl.org/a/28193188.html>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
24. «EU Sanctions Map,» European Commission, 16 травня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
https://www.sanctionsmap.eu/#/main?filters=%7B%22adopted_by.id%22:%7B%221%22:true,%222%22:false,%223%22:true%7D,%22category.id%22:%7B%221%22:false%7D,%22country.code%22:%7B%22KP%22:false,%22CD%22:false,%22GW%22:false,%22IR%22:false,%22LY%22:false,%22ML%22
2. [Дата звернення: 27 травня 2022].
25. «Countries Sanctioned by the U.S. and Why,» Investopedia, 16 березня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
<https://www.investopedia.com/financial-edge/0410/countries-sanctioned-by-the-u.s.-and-why.aspx>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
26. «Financial Sanctions in United Kingdom (UK),» Sanctions Scanner, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://sanctionsscanner.com/knowledge-base/financial-sanctions-in-united-kingdom-uk-211>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
27. «Types of sanctions,» Government of Canada, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-

- relations_internationales/sanctions/types.aspx?lang=eng. [Дата звернення: 27 травня 2022].
28. «Sanctions on Russia Following the Russo-Ukrainian War,» Sanction Scanner, 7 квітня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://sanctionsscanner.com/blog/russia-sanctions-of-countries-on-the-axis-of-russia-ukraine-war-605>. [Дата звернення: 27 травня 2022].
29. M. Phadtare, «Iran Sanctions – Chronicle of events from 1979,» *RegTech Times*, 25 липень 2022.
30. «Timeline: Sanctions on Iran,» AlJazeera, 17 жовтень 2012. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.aljazeera.com/economy/2012/10/17/timeline-sanctions-on-iran>.
31. G. Nada, «Timeline of U.S. Sanctions,» United States Institute of Peace, 17 листопад 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://iranprimer.usip.org/resource/timeline-us-sanctions>.
32. A. K. Sen, «A Brief History of Sanctions on Iran,» Atlantic Council, 8 травня 2018. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/a-brief-history-of-sanctions-on-iran/>.
33. «Iran Sanctions under the Trump Administration,» International Crisis Group, 15 січень 2020. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran/iran-sanctions-under-trump-administration>.
34. M. Soghom, «New US Push On Iran Sanctions Signals End Of Nuclear Talks,» Iran International, 30 вересня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.iranintl.com/en/202209304375>.
35. A. Dar, «Sanctions on Iran And the Role of the EU: An Overview,» *Journal of European Studies*, т. 37, № 1, pp. 109-118, 2021.

36. «Iran: EU adopts additional sanctions against perpetrators of serious human rights violations,» Council of the EU Press release, 14 листопад 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/14/iran-eu-adopts-additional-sanctions-against-perpetrators-of-serious-human-rights-violations/>.
37. «Canadian Sanctions Related to Iran,» Government of Canada, [Онлайновий]. Режим доступу: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-internationales/sanctions/iran.aspx?lang=eng. [Дата звернення: 22 листопад 2022].
38. «Financial sanctions, Iran (human rights),» HM Treasury and Office of Financial Sanctions Implementation, 14 листопад 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/financial-sanctions-iran-human-rights>.
39. «Iran sanctions regime,» Australian Government. Department of Foreign Affairs and Trade, [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.dfat.gov.au/international-relations/security/sanctions/sanctions-regimes/iran-sanctions-regime>. [Дата звернення: 22 листопад 2022].
40. «A summary of sanctions against Iran,» [Онлайновий]. Режим доступу: <https://edition.cnn.com/2012/01/23/world/meast/iran-sanctions-facts/index.html>.
41. «World Bank - World Development Indicators,» [Онлайновий]. Режим доступу: <https://databank.worldbank.org/home.aspx>.
42. «International Monetary Fund,» [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Data>.
43. А. Taylor, «13 times that economic sanctions really worked,» The Washington Post, 28 квітень 2014. [Онлайновий]. Режим доступу:

<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/04/28/13-times-that-economic-sanctions-really-worked/>.

44. «Sanctions against Russia are targeting the ‘elite’ — but did that work in Iran?,» The Conversation, 11 березень 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://theconversation.com/sanctions-against-russia-are-targeting-the-elite-but-did-that-work-in-iran-178508>.
45. W. Mirko Draca, «On Target? Sanctions and the Economic Interests of Elite Policymakers in Iran,» 27 січень 2022.
46. «Iran: Percent of world GDP,» theGlobalEconomy.com, 2020. [Онлайновий]. Режим доступу: https://www.theglobaleconomy.com/Iran/gdp_share/. [Дата звернення: 23 листопад 2022].
47. «Compare countries with annual data from official sources,» theGlobalEconomy.com, [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.theglobaleconomy.com/compare-countries/>. [Дата звернення: 23 листопад 2022].
48. A. Behsudi, «When sanctions work — and when they don’t,» Politico, 15 березень 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.politico.com/newsletters/politico-nightly/2022/03/15/when-sanctions-work-and-when-they-dont-00017442>.
49. П. Матюша, «Ефект від санкцій, накладених на РФ. Коли вони подіють?,» Економічна правда, 12 березня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/12/683843/>.
50. «What are the Sanctions on Venezuela?,» Comply Advantage, 6 травня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://complyadvantage.com/insights/sanctions-venezuela/>.
51. «Infographic - Impact of sanctions on the Russian economy,» European Council, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy/>.

52. «Global Outlook: Europe feeling the effect of Russian sanctions,» EIU, 28 квітня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.eiu.com/n/global-outlook-europe-is-starting-to-feel-the-effect-of-sanctions-on-russia/>.
53. N. Redeker, «Same shock, different effects: EU member states' exposure to the economic consequences of Putin's war,» Hertie School, 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.delorscentre.eu/en/publications/economic-consequences-ukraine>.
54. «Report: Iran Sanctions Cost US Economy up to \$272 Billion,» NiaCouncil, 13 грудня 2016. [Онлайновий]. Режим доступу: https://www.niacouncil.org/press_room/report-iran-sanctions-cost-us-economy-272-billion/?locale=en.
55. P. Jonathan Leslie, «Losing Billions. The Cost of Iran Sanctions to the U.S. Economy,» National Iranian American Council, 2014.
56. K. Griffin, «The Impact of Russia Sanctions on US States,» NCSL, 28 лютого 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.ncsl.org/research/fiscal-policy/the-impact-of-russia-sanctions-on-us-states-magazine2022.aspx>. [Дата звернення: 6 грудня 2022].
57. R. N. Haass, «Economic Sanctions: Too Much of a Bad Thing,» Brookings, 1 червня 1998. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.brookings.edu/research/economic-sanctions-too-much-of-a-bad-thing/>.
58. «Advantages and Disadvantages of Economic Sanctions,» Profolus, 24 березня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу: <https://www.profolus.com/topics/advantages-and-disadvantages-of-economic-sanctions/>.

59. А. Nasrudin, «Trade Sanction: Meaning, Reasons, Types, Pros, Cons,»
Penpoin, 24 жовтня 2022. [Онлайновий]. Режим доступу:
<https://penpoin.com/trade-sanction/>.

ДОДАТКИ

Таблиця А

Тест Дікі-Фуллера для експорту

Null Hypothesis: EXPORT has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-6.102299	0.0000
Test critical values:	1% level		-3.528515	
	5% level		-2.904198	
	10% level		-2.589562	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				
Augmented Dickey-Fuller Test Equation				
Dependent Variable: D(EXPORT)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1952 2021				
Included observations: 69 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EXPORT(-1)	-0.844266	0.138352	-6.102299	0.0000
D(EXPORT(-1))	0.259888	0.119754	2.170178	0.0336
C	5.121874	2.331576	2.196744	0.0316
R-squared	0.378557	Mean dependent var		-0.473585
Adjusted R-squared	0.359725	S.D. dependent var		22.17053
S.E. of regression	17.74024	Akaike info criterion		8.632052
Sum squared resid	20771.26	Schwarz criterion		8.729188
Log likelihood	-294.8058	Hannan-Quinn criter.		8.670589
F-statistic	20.10218	Durbin-Watson stat		1.951707
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розроблене автором

Таблиця Б

Рівняння регресії зі змінними AR(1) та MA(2) для прогнозування експорту

Dependent Variable: EXPORT				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - ВННН)				
Sample: 1980 2021				
Included observations: 41				
Failure to improve objective (non-zero gradients) after 27 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.791746	4.127393	0.676395	0.0010
AR(1)	-0.491408	0.372475	-1.319305	0.0198
MA(2)	1.000000	4077.482	0.000245	0.0021
SIGMASQ	360.3465	32573.52	0.011063	0.0231
R-squared	0.251244	Mean dependent var		2.885664
Adjusted R-squared	0.190534	S.D. dependent var		22.21018
S.E. of regression	19.98256	Akaike info criterion		8.986085
Sum squared resid	14774.21	Schwarz criterion		9.153263
Log likelihood	-180.2147	Hannan-Quinn criter.		9.046962
F-statistic	4.138440	Durbin-Watson stat		1.986277
Prob(F-statistic)	0.012593			
Inverted AR Roots	-.49			
Inverted MA Roots	-1.00			

Джерело: розроблене автором

Таблиця В

Тест Дікі-Фуллера для ІІІ

Null Hypothesis: FDI has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic				
Test critical values:			1% level	-3.527045
			5% level	-2.903566
			10% level	-2.589227
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				
Augmented Dickey-Fuller Test Equation				
Dependent Variable: D(FDI)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1951 2021				
Included observations: 70 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
FDI(-1)	-0.733538	0.116897	-6.275071	0.0000
C	0.374863	0.141050	2.657661	0.0098
R-squared	0.366714	Mean dependent var		0.014505
Adjusted R-squared	0.357401	S.D. dependent var		1.344613
S.E. of regression	1.077872	Akaike info criterion		3.016010
Sum squared resid	79.00293	Schwarz criterion		3.080252
Log likelihood	-103.5603	Hannan-Quinn criter.		3.041528
F-statistic	39.37651	Durbin-Watson stat		2.133245
Prob(F-statistic)	0.000000			

Джерело: розроблене автором

Таблиця Г

Рівняння регресії зі змінними AR(2) та MA(1) для прогнозування ПП

Dependent Variable: FDI				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Sample: 1950 2021				
Included observations: 71				
Convergence achieved after 32 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.500544	1.922875	0.260310	0.0211
AR(2)	0.918107	0.901029	1.018954	0.0012
MA(1)	-0.759855	0.972693	-0.781187	0.0123
SIGMASQ	1.028153	0.420283	2.446335	0.0171
R-squared	0.322343	Mean dependent var		0.498642
Adjusted R-squared	0.305805	S.D. dependent var		1.103836
S.E. of regression	1.043808	Akaike info criterion		2.982825
Sum squared resid	72.99885	Schwarz criterion		3.110300
Log likelihood	-101.8903	Hannan-Quinn criter.		3.033518
F-statistic	3.760915	Durbin-Watson stat		2.000274
Prob(F-statistic)	0.014735			
Inverted AR Roots	.92			
Inverted MA Roots	.76			

Джерело: розроблене автором

Таблиця Д

Тест Дікі-Фуллера для державних витрат

Null Hypothesis: GOVERNMENT__EXPENDITURE has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 1 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic			-3.020593	0.0379
Test critical values:	1% level		-3.528515	
	5% level		-2.904198	
	10% level		-2.589562	
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				
Augmented Dickey-Fuller Test Equation				
Dependent Variable: D(GOVERNMENT__EXPENDITURE)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1952 2021				
Included observations: 69 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
GOVERNMENT__EXPENDITURE(-1)	-0.349083	0.115568	-3.020593	0.0036
D(GOVERNMENT__EXPENDITURE(-1))	-0.305068	0.116556	-2.617361	0.0110
C	1.559020	1.261203	1.236137	0.2208
R-squared	0.322091	Mean dependent var		0.087218
Adjusted R-squared	0.301549	S.D. dependent var		11.58887
S.E. of regression	9.685213	Akaike info criterion		7.421582
Sum squared resid	6191.021	Schwarz criterion		7.518717
Log likelihood	-253.0446	Hannan-Quinn criter.		7.460119
F-statistic	15.67912	Durbin-Watson stat		2.075333
Prob(F-statistic)	0.000003			

Таблиця Е

Рівняння регресії зі змінними AR(2) та MA(1) для прогнозування державних витрат

Dependent Variable: GOVERNMENT__EXPENDITURE				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Sample: 1950 2021				
Included observations: 71				
Convergence achieved after 25 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2.965795	5.099492	0.581586	0.0028
AR(1)	0.842586	0.093238	9.036975	0.0000
MA(1)	-0.465257	0.149921	-3.103353	0.0028
SIGMASQ	89.20113	9.599694	9.292081	0.0000
R-squared	0.330198	Mean dependent var		3.926798
Adjusted R-squared	0.300207	S.D. dependent var		11.62230
S.E. of regression	9.722478	Akaike info criterion		7.448298
Sum squared resid	6333.280	Schwarz criterion		7.575773
Log likelihood	-260.4146	Hannan-Quinn criter.		7.498991
F-statistic	11.00986	Durbin-Watson stat		2.087546
Prob(F-statistic)	0.000006			
Inverted AR Roots	.84			
Inverted MA Roots	.47			

Джерело: розроблене автором

Таблиця Є

Тест Дікі-Фуллера для імпорту

Null Hypothesis: IMPORT has a unit root				
Exogenous: Constant				
Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=11)				
			t-Statistic	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic				
Test critical values:			1% level	-3.527045
			5% level	-2.903566
			10% level	-2.589227
*MacKinnon (1996) one-sided p-values.				
Augmented Dickey-Fuller Test Equation				
Dependent Variable: D(IMPORT)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1951 2021				
Included observations: 70 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
IMPORT(-1)	-0.512874	0.106140	-4.832045	0.0000
C	0.514864	2.242272	0.229617	0.8191
R-squared	0.255599	Mean dependent var		-0.025947
Adjusted R-squared	0.244652	S.D. dependent var		21.55868
S.E. of regression	18.73681	Akaike info criterion		8.727013
Sum squared resid	23872.63	Schwarz criterion		8.791255
Log likelihood	-303.4454	Hannan-Quinn criter.		8.752531
F-statistic	23.34866	Durbin-Watson stat		2.078449
Prob(F-statistic)	0.000008			

Джерело: розроблене автором

Таблиця Ж

Рівняння регресії зі змінними AR(2) та MA(1) для прогнозування імпорту

Dependent Variable: IMPORT				
Method: ARMA Maximum Likelihood (OPG - BHHH)				
Sample: 1950 2021				
Included observations: 71				
Convergence achieved after 13 iterations				
Coefficient covariance computed using outer product of gradients				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.402355	5.182549	-0.077637	0.0012
AR(1)	0.600954	0.193333	3.108389	0.0028
MA(1)	-0.138937	0.239018	-0.581285	0.0010
SIGMASQ	342.3874	43.57074	7.858195	0.0000
R-squared	0.241173	Mean dependent var		0.635321
Adjusted R-squared	0.207196	S.D. dependent var		21.39280
S.E. of regression	19.04805	Akaike info criterion		8.790625
Sum squared resid	24309.50	Schwarz criterion		8.918100
Log likelihood	-308.0672	Hannan-Quinn criter.		8.841318
F-statistic	7.098063	Durbin-Watson stat		1.984843
Prob(F-statistic)	0.000327			
Inverted AR Roots	.60			
Inverted MA Roots	.14			

Джерело: розроблене автором